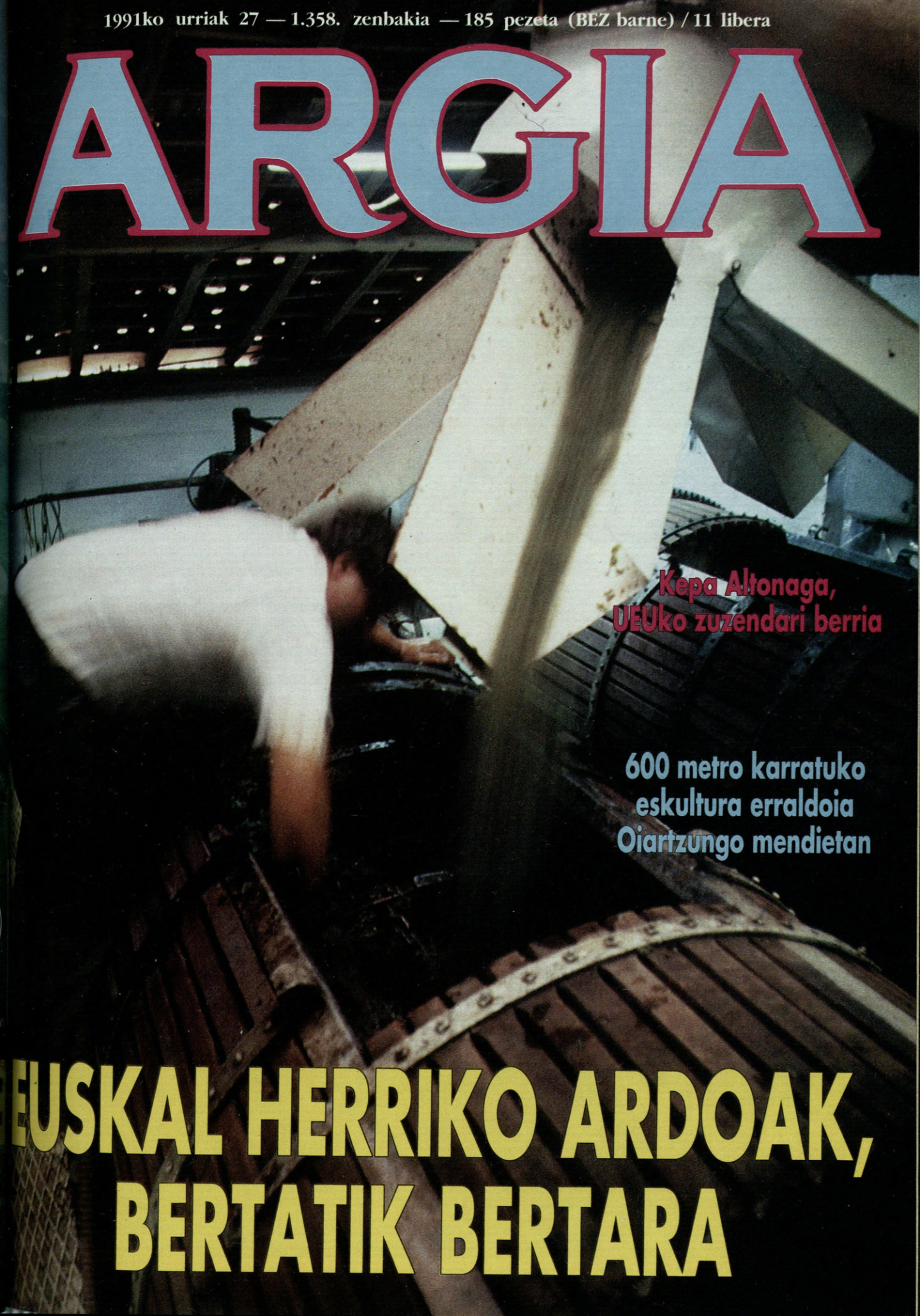

ARGIA

Kepa Altonaga,
UEUko zuzendari berria

600 metro karratuko
eskultura erraldoia
Oiarzongo mendietan

**EUSKAL HERRIKO ARDOAK,
BERTATIK BERTARA**

F.M. 103.0

Hondamendi ederra

EUROPAKO politikariek tartarro bikainenak direla ez dago zalantzarik, ezta parregarriak direla ere. Gauzak bitzez konponduko balira, europar politikariak primerakoak izanen lirateke. Elkarrizketa luze eta zabalak egiten ari dira, eta hizketan jarraitzeko asmoak ere bat dira. Espainiako ministroak baldintzak jartzen ditu, behin eta berri, eskuak sartzeko Jugoslaviako arazoan. Hitz egiteko ez du baldintzarik jartzen inork; baina eskua sartzeko gehienek. Ugariak dira Espainiak ipinitako baldintzak.

Lehenik tiroak isil daitezten, eta gero, gudan ari diren bi taldeek, bertze eskua sartzeko eskatu dezaten. Ederki! Espainiako mundu guztiko ministroak argiena! Bakea lortzeko, lehenik bakea egon dadila: «petitio principii» galanta. Horrela, Espainiako gudariak trankil asko egon daitezke.

Bertze baldintza berdintua da: bi alderdiek eskatzea; amets hutsa da. Indartsuenek ez dute horrelako

rik inoiz eskatuko, indarra nagusi bait da. Xeheek bai eskatuko dutela, bertze biderik ez dutelako! Baina indartsuenek ez sekula ez.

Harrituta uzteko baldintzak honako hauek. Iduri zuen zerbait lortuko zutela hasiera batean, baina «partituruntur montes et oritu ridiculum mus». Ez da sagutxorik ere agertu.

Jo dezagun Espainiako Euskadiren alde guda bat: nondik eskatuko luke Espainiak bertze indar bat sartzeko? Croatar gizajoak! Erraustuko dute Croacia. Bitartean, Europako politikariak hitz egiten tartarraldi eder batean. «Gora Croacia askatuta».

Elias Agorreta
(Ugarte-Iruñea)

Pedro Mari Goikoetxeari, samintasunez

EUSKAL Telebistan, beste telebistetan bezala, oso zaila da kirol asko menderatzen duen goi mailako kazetaririk izatea. Baina hori ez omen da batere garrantzitsua: helburua kirol konexioa bitartean hustarterik

ez izatea da, hots, eten gabe hitz egiten aritzea. Beharraz inor baino hobeto jabetuta, gure hor ari da gure Pedro Mari kazetari lana ahaztu eta pulamentu gabeko balorzioak egiten. Ez dugu kritikakutuko boxeoaz eta abarrez «duen» iaioitasuna, ezta txurigorri ezaguna izatea.

«Kazetari» honek ez du lotsarik edozein astakeria esaterakoan. Gatozen izugarri ezezaguna den kirol baten arautegiaz —futbolarenaz, alegia— dituen eza-gupenen berri ematera. Ez daki ia ezer ere. Edozein eritzi merke ematen du bi aldiz pentsatu gabe, Azkargorta berari koloreak ateta eraziz!. Hori ez da kritika egitea.

Gainera, ez du inongo errespeturik ez arbitro ez jokalariekin. Eraso pertsonala eta degradazioa ditu lagun.

Garai batean, ETB sortu zenean, edozeinen beharra zegoen martxan jartzeko, baina egun, kalitatea eskaintzeko, soberan dago gure Pedro Mari, ezin bait zaio gehiago exijitu.

Jokin Apalategi
(Donostia)

Gobernadore Zibilak

GARAI batean Franco-k «agintari» xelebre hauen inposaketa bultzatu zuen herrialdeak kontrolpean izateko. Orain hamasei urte sortu zen demokrazia honek Gobernuaren ordezkariak bidali ditu, lanbide bererako. Azken finean, delako demokrazia horrek zertarako behar ditu egungo inksidore hauek? Zein izango da beren funtzioa indar errepresibo espainiarak Euskal herritik aterako direnean? Zein da gaur egun duten funtzioa?

Duela gutxi politikari autoktonoek igarri zuten kargu eta jendilaje guzti hau soberan zeudela eta baztertzen hasi ziren. Horien desagerpena ezin al da negoziatu Madrilén? Konpetentzien arabera kontua zelakoan nengoen, baina, dirudienez, «gureen» itxura kolpea besterik ez orain arte adierazitakoa. Orain, lehen bezala, errepresioa helburutzat dutenek bidea zabal Euskal Herrian.

Asier Mujika
(Beasain)

NIK ERE HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN-DEITURAK

HELBIDEA TEL

HERRIA D.P.

HERRIALDEA

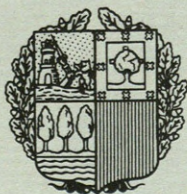
BANKU/ AURREZKI KUTXA

SUKURTSALA

KONTURAREN ZENBAKIA

N O N - Z E R

- 6.** Politika kronika. IÑAKI ZUBIONDO.
- 8.** «Frogatu behar da borroka nazionalista guztiak ez direla eskuindarrak». IXABEL ETXEBERRIA.
- 12.** Politika ttantaka.
- 14.** Nazioarteko kronika. LUKAS MARTINEZ.
- 16.** Arvids Ulme eta Peteris Zilgalvis Letoniako Alderdi Berdeko ordezkariak: «Inoiz ez dugu SESBeko Hitzarmen Ekonomikoa bere osotasunean sinatuko». XABIER LETONA.
- 20.** Nazioartea ttantaka.
- 22.** Gero eta gehiago dira salatzen diren eraso sexualak. Eraso sexualak lerro artean. MYRIAM GARTZIA.
- 26.** «Heldu euskarari», oraingoan baietz. AMAIA NABASKUES.
- 30.** Kepa Altonaga: «Unibertsitate euskaldun homologarria eratzeko gai ez gara». MYRIAM GARTZIA.
- 34.** DOSSIERRA: Ardogintza, artisauen industria. AMAGOIA IBAN.
- 44.** 1987ko apirilaren 17an hondoraketa baten arrastoak aurkitu ziren bertan. Altxor bat Getariako uretan. AMAGOIA IBAN.
- 48.** Kultur kronika. JOSU LANDA.
- 50.** Arpa nagusi, Olatz Zugastiren «Bide baten bila» diskoan. JOXI GOIKOETXEA.
- 52.** Talde-Lanekoek hilabete t'erdiren buruan gauzatuko dute proiektua. Bisontearen eskultura, artea jendeari hurbiltzeko ahalegina. PATXI SARRIEGI.
- 56.** Itxaro bordak poema liburu berria Susan. «Bestaldeko» esperientzien kronika. RITXI LIZARTZA.
- 58.** Munduaren zabaletik kultura. J.M. HERITZ.
- 60.** Kultura ttantaka.
- 62.** Astegiroa.
- 74.** Lukainkak eta beleak. KOLDO IZAGIRRE.

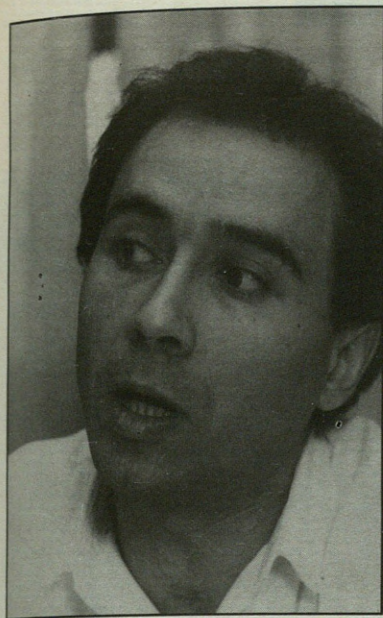
Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

NAZIOARTEA: eEuskal Herrira bisitan etorri dira Arvids Ulme eta Peteris Zilgalvis letoniarrek. Parlamentaria lehena eta Letoniako talde ekologista garrantzitsu bateko burua bigarrena. Letoniak independentzia lortu berri duenean, gai desberdinekiko euren ikuspuntua azaltzen digute. Euskal Herria gustoko dutela eta independentzia lortuko duela azpimarratzen dute./16

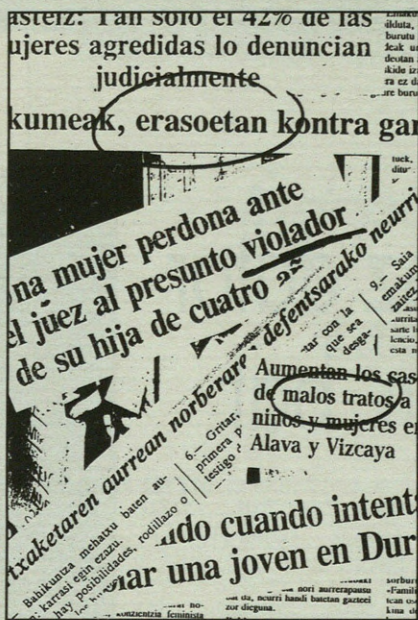
DOSSIERRA: Ardoa, hain hedatua kulturalki Euskal Herrian lurralde zabalean, urte osoan zaintzen den prozesu baten emaitza da. Bide luzea egiten du mahatsak gure mahaira edari bihurtzeko heldu ahal izateko. Nafarroa eta Errioxako bodega zaharrak, eta txakolin zaleen eta Irulegiko Ardoen Kooperatibaren esperientziak berriak, denak dute helburu ardogintzan leku bat irabaztea./34

KEPA ALTONAGA: UEUK badu buruzagi berria, Kepa Altonaga. Natur Zientzietatik datorkigun gizon honek erronka gisa hartu du bere kargu berria, etorkizuna oso argi ikusi ez arren. Euskaltzale amorratua, UEUK euskal kulturari bete izan dituen eta oraindik bete ditzakeen hutsuneetaz luze aritu zaigu gizon hau./30

ESKULTURA: Talde-Lanekoak Oiartzunen ari dira egunotan beren «bisontearen eskultura» eraikitzen. Bertan, animaliairen irudiaren ingurua lehen fase batean burutzen ari dira. Hori bukatutzerakoan, badute proiektuarekin jarraitzeko asmorik. Artea jendeari hurbildu nahi diote, eta hilabete t'erdiren buruan, lur azpian sartutako 150 harriek ondoko zelaietatik bisonte itxura hartzea espero dute./52

ERASO SEXUALAK: 1989an berritu zen azken aldikotz estatu espainiarreko Kode Penal. Bi urte beranduago, salatutako eraso sexualen kopuruak gorakada handia ezagutu du. Baina nahiz eta legearen berrikuntza egina egon, interpretatzaileak (epaileak) ez dira aldatu, eta oraindik bada zer eginik erasotutako emakumeen alde./22

Jabea: Zeruko Argia, S.A.L.

Argia egiten dugu:

Donostian: Eñaut Apaolaza, Amagoia Iban, Alberto Irazu, Joxi Goikoetxea, Josu Landa, Ritxi Lizartza, Juan Jose Petrikorena, Patxi Sarriegi, Garbiñe Ubeda.

Bilbon: Joseba Azpeitia, Jose Mari Egaña, Myriam García, Xabier Letona, Ermiñe Madariaga, Sabino Madariaga, Amaia Nabaskues, Jon Olaizola, Xabier Zabaleta.

Iruñean: Iñaki Camino.

Iparraldean: Ixabel Etxeberria.

Kolaboratzaileak: Mikel Antza, Xabier Alegria, Edorta Arana, Xipri Arbelbide, Karlos Argiñano, Gorka Arrese, Patxi Azpillaga, Mikel Arrieta, Juan Mari Arzak, Mikel Asurmendi, Jean Louis Davant, Enbido, Elhuyar, Xarlo Etxezarreta, Xabier Euzkitze, Luis Fernandez, Fernan Goñi, Andres Gostin, Jimu Iturralde, Juan Jose Lapitz, Xabier Lekuona, Xabier Lezeta, Emilio Lopez Adan, Mattin, Bego Montorio, Imanol Murua, Joxan Oiz, Eva Olaizola, Xabier Oleaga, Bota Punttuba, R. M. Sabaris, Joxemi Saizar, Carlos Santamaria, Jon Sarasua, Tala, Txillardeggi, Iñaki Uri, Iñaki Uriarte, Asisko Urmeneta, Pello Zubiria, Joxemi Zumalabe.

Argazkiak: Aitor Bayo.

Diseinu eta montajea: Garbiñe Ubeda, Karlos Beristain.

Azala: Aitor Bayo, Garbiñe Ubeda.

Publizitatea: Ramuntxo Sagarzazu.

Promozioa: Jose Luis Olaziregi.

Administrazioa: Aitor Aznar.

D.L.: 80-1963.

Commission paritaire: 72562 E.

Helbidea: Industrialdea, 1 eta 2 pabiloiak. 20160 Lasarte-Oria. 114 Postakutxa Bilbo

Tfnoa: (943) 37 15 45, (94) 424 46 63.

Faxa: (943) 36 10 48.

Inprimategia eta Fotomekanika: ANTZA.

1991. urterako harpidetza sariak (BEZ barne):

Hego Euskal Herria ... 7.450 pezeta.
Ipar Euskal Herria ... 490 libera.
Estatu Espainola 7.450 pezeta.
Beste atzerriak 9.800 pezeta.
Airez 14.900 pezeta.

Jokamoldea ez dator sinismenekin bat

PORROT egin du nonbait, Eli Galdos diputatu nagusiaren eta Jonan Fernandez Lurraldea koordinakundeko eledunaren arteko akordioak. Halaxe adierazi dute interesatuek. Xabier Arzalluzek, 'desesperantzatuta' dagoela dio; *irtenbide diferentea aurkitzeko epea amaitzen ari da, eta lehen bezala egongo ginatke*. Eli Galdos, *A-2ren inguruan, Ajuria Eneako paktua hausteko beldur bipokrita* uxatu ezinean dabil. Dena den, Galdosek, diputatu nagusia denez, A-2 egiteko agindua du, eta beteko du, Batzarre Nagusietan kontrakoa bozkatzen ez bada.

Ardanzak, Paktukoak bildu nahi lituzke azaroan, baina EAK ezinbesteko baldintza jarri dio. Ajuria Eneako Paktuak jai izango du, EAren aldetik behintzat, EAJk eta Ardanazak ez badituzte «okerrak zuzentzen». Beraz, autobidearen inguruan mantendu duten jokaera ez dela egokia, eta hori ez dela ETA desagertzeko lehen urratsa aitortu behar du jendaurrean.

Joxe Mari Olarra HBko kideak EAJri bota dio errua. Bere ustean, *«EAJ ez da gauza PSOErekiko duen menpekotasuna gainditzeko»*.

Jonan Fernandezek ez esteko animoak ematen dizkie jeltzaleei. Baina hark ere sinistua du kontsentsurako esperantzen %0,01 baizik ez duela, eta aurpegian nabari zaiola. Bitartean, makinak etengabe ari dira lanean.

Sozialistak hasieran bezain tinko diraute beraien iritzietan. Autobideak irtenbide bakarra du: trazatu ofiziala. A-2 izango da oinarria. Hala eta guztiz ere, saiaturko dira *«ezinezkoa diru-*

dien horretan, oreka lortzen», baina HBrekin hitzarmenik egin gabe.

Zeri deitzen dio PSOEK «oreka»? Nortzueren artean aukitu nahi du «oreka»? Balioko al du «oreka» horrek, arzalluzek aipatzen duen «lehengo egoera» horretara ez bueltatzen?

JUAN CRUZ ALLI

Nafarroako Gobernuko lehendakariak aldibereko itzultzailea beharko du aurki (ez prezisamente bere hitzak euskarara itzultzeko). Itzultzaile «bedeinkatu» horrek bospasei hizkuntza jakin

ulertzen ez dituztenean iskanbila itakagarriak bizten dituztelako; 'aznarrrera', Del Burgoren jarraitzaileak UPNrekin bat egiteaz damu ez dai-

— **Allik, Nafarroa Oinez-era joan aurretik errepikatu beharko zuen koadernoan eta txukun, ehun bat aldiz: «Ez dut gehiago esango sekula 'inork ez du arrazoi osoa' eta ezta 'biolentzia adina gaitzesten dut hainbat postura dogmatiko' ere» ●**

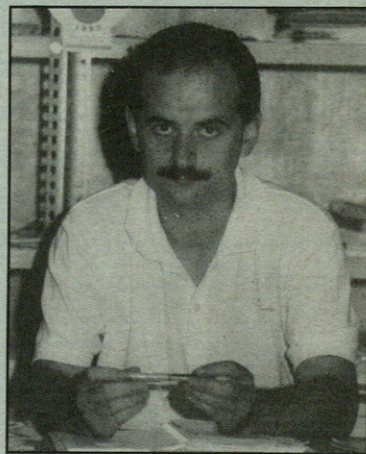
beharko ditu. Hain kosmopolita bait da Nafarroako politika mundua. Menderatu beharko ditu hain zuzen ere: 'aizpunera', UPNko sektore tradizionalistak Alliren diskurtsoa ondo uler dezan; 'sozialistera', ondo gobernatzeko paktukiderik egokienak sozialistak dituelako, eta gauzak

tezen; prentsak behin betikoz Nafarroako lehendakariaren hitzak ongi erabil ditzan... esperantoa, akasoa, 'lurraldeaera', koordinakundeari alernatiba kontsentsuatu bat lortzeko esperantza-desesperantzarik ez sortzeko; 'hatxebera', Alliri buruz «tipojatorra haxe» gehiegitan esaten jarri-

Independentzia eta Lemoiz

BILBON Euskal Herriak ezagutu duen manifestaldirik handienetako bat gertatu zen egunean pasatu ginen Lemoizko zentral nuklearraren aldamenetik. Milaka ahotsek Euskal Herriaren independentzia aldarrikatu zuten Espainiaren besta nagusiaren egunean, hamabian hamabietan. Bati baino gehiagori entzun zitzaion: ea abertzaleok zerbait berria egiteko gauza garen. Hizlariek ere azpimarratu zuten, historian gutxitan suertatzen diren abagadune zoragarri horietako batean gaudela. Independentzia eskatu zuen Bilbora bildutako jende uholdeak, eta hurrengo urratsak zein izan ote daitezkeen zen zintzilik geratzen zen galdera.

BIZKAIKO kostaldera jo genuen, oraindik garai bateko gaitainadien arrastoa galdu ezin duten eukaliptoen artetik. Oi, Lur, oi, Lur, zer hintzen eta non hago, non haukagu. Autoak Gorliztik Armintzan barna eraman gintuen, kolorez mudatzen ez diren basoen eta udazkenak gorritu dituen belazeen artetik. Eta bihurgune baten ondoren, hara Lemoizko zentrala, Basordaskoa nahi bada. Goardia zibilak aurrrera jotzeko agindu zigun txilibituz, inguruko txabola, hormigo, hesi eta dorreei beldurrez erreparatzen genien bitartean. Mutikoa bera isilik, atzean. Dios, zer da hau! Eguerdian, Loiuko ostatuan bokadiloa jaten genuen bitartean Txernobil berrira sutu den zentralaren irudiak eskainiak zizkigun telebistak.

PELLO ZUBIRIA

HALA erabakiz gero hilabete gutxitan martxan jartzeko moduko instalazioa iruditu zitzaigun Lemoizkoa. Behin baino gehiagotan Euskal Herriaren independentzia energetikoa segurtatuko omen zuela argudiatuz defenditu zitzaiguna. Bomba atomikoa sukaldean sartuta. Eta Lemoizek erakarrirako hilak oroitarazi zizkidan aldame-nekoak. Zerrenda egiteari ekin eta... Hain urruti daude urte haiek, zentrala isilik eta zentrala erasotzen ibili zen hainbat berriz preso. Ez al da horiek etxeratzeko eguna heldu?

Munduari bira eman diote Madrilén autobonba bidez burututako hiru atentatuen emaitzek. Sarraski honek, zer pentsa eta zalantza asko sortu du borroka armatuaren teknikari dagokionez. Borroka armatuaren aldekoak akaso galdezka dira: «azkenean, sinistu behar al da gogoragoak badirela?», eta txiste erraz eta mikatzera jo nahi izanda, «datorren manifestazioko slogana: «ETA, non da metraileta?».

gero, lotsatan uzten dutelako.

Aldibereko itzultzaile honek, gainera, ondo jakin beharko du Alliri ziztu bizian esplikatzen Bakea eta Tolerantziaren aldeko Akordioa nola ulertu behar duen. Etengabe errepikatu beharko dio ETA eta negoziazioa gaitzetsi behar dituela, «egoskorra» bait da mutikoa, eta noski Fernandeztarrei ez diela jaramonik egingo. Hori gutxi balitz, gogorarazi beharko dio jendaurrean hitz egin baino lehen UPNkoa dela, eskubitarra alegia, eta mesedez, ez gehiago asmatzeko politika lerrorik, UPNk aspaldi asmatu zuela dagokiona. Alilik, Nafarroa Oinez-era joan aurretik errepikatu beharko zuen koadernoan eta txukun ehun bat aldiz: «Ez dut gehiago esango sekula 'inork ez du arrazoi osoa', eta ezta ere 'biolentzia adina gaitzesten dut hainbat postura dogmatiko'».

Iñaki Zubiondo

Camille Perrottet, New York-eko Euskadi Komitearen sortzailea:

«Frogatu behar da borroka nazionalist guztiak ez direla eskuindarrak»

Aspaldidanik ezagutzen du Camille Perrottet-ek Euskal Herria. Parisen sortua da, eta urte asko egin ditu harantz eta honantz, baina Euskal Herriarekiko duen lotura oso sakona da. New Yorken beste batzurekin Euskadi Komitea sortu zuen 1985ean. Aurten, Hendaian geratu da bizitzeko, bere ustez Euskal Herria exenplu eta alternatiba eredu bait da.

ARGIA. Nola sortu zaizu Euskal Herriarekiko kezka?

C. PERROTTET. Erran beharko nuke lehenik, gai politikoak ez direla sekula arrotzak izan neretzat. Nere aita komunista zen, eta ama sozialista. Haurtzaroa eztabaida politikoen artean iragan dut. Aljeriako guda garaian nere etxean biltzarrrak antolatzen zituztela oroitzen naiz. Beraz, txikitatik nago giro horretan murgilduta. Erran daiteke bestalde, frantses gizartea politizatuagoa zela.

Ondoren nere borroka izan ditut. 68ko maiatzaren mugimendua zen lehena.

Gero, abortoaren aldeko gatazkak. Parte hartu nuen ere 'Femmes en mouvement' delako aldzikarian, argazkiak eginez.

Jadanik Euskal Herriko egoera ezagutzen nuen eta Parisen biziz, Euskal Herriarekin loturak zituzten jendeak ezagutzeko parada ere ukan nuen, Eva Forest besteak beste.

Geroztik giroa aldatu da eta arrazoi pertsonalengatik Amerikara joatea erabaki nuen. Horrela sortu zen 'Euskal Herriaren Oihua' liburuaren ideia. Euskal Herrian zehar pintatutako muralak eta hiru hizkuntzatan emandako olerkiak bildu

genituen bertan. Iparraldeko ikastolen aldeko liburu honetan Isidro Urtizberea, Jokin Apalategi, Eva Forest, Maite Idirin, Eñaut Etxamendi eta Amaia Urtizbereak parte hartu zuten.

A. New York-en Euskal Herri desberdin bat aurkitu zenuen.

C.P. Bai. Kasualitatez gertatu zen. Egun batez, pertsona batek, gure autoko Seaskako pegatina ikusita, New Yorkeko Euskal Etxera etortzeko gonbitea zabaldu zigun. Bertara hurbidu, eta horrela ezagutu genituen hango euskaldunak. Hilean behin bazkari bat egiten genuen, eta denok dantzan eta kantari aritzen ginen. Erroak atxikitze gogoak nabarmenak ziren. Jendeak euskaraz hitz egiten zuen.

A. Euskaldunak bakarrik biltzen al ziren?

C.P. Ez, noski. Euskarak ez zirenak ere hurbiltzen ziren. Ez da bat ere itxia. Aktibitate guttiak antolatzen da, dantza ikastaroesate baterako, jendea erakoa urrun bizi bait da. tantziak handiak dira eta nek jendea biltzeko zaila da. sunak sortzen ditu. Horien zena ez zen lan postikoa, Euskal Etxe guztiak bezala, joera guztiak jendea biltzen bait da. Baina Euskal Herriak gaur ere dituen arazoez gain, sentimenduetzazioa sortzeko behar baten, eta horrela Euskal Komitea sortu genituen. Ekin-ekin kontaktoan ginen eta gehien bat inkomunismoa zabaltzea zen gure asmoa. Hilabeteetan behin edo bi aldiz New York-eko euskaldunei gutun bat bidaltzen genien, hementxe borrokei buruz informazio emanaz. Amerikan euskaraz

■ «Erraten digute komunismoa hila dela hori faltsua da; badira hautu baikorrak eta horiek erakutsi behar dira» ●

dun asko dago. Dena den, urte asko iragan dituzte han, eta Euskal Herriarekiko erakusten duten elkartasuna nahikoa motza da.

Irlandesek bidaia osoan antolatzen dituzte Amerikan bizi diren Irlandarrak Irlandara eramateko. Bertan, militanteen etxeetan errezibitzen dituzte eta bizirik atxe-

■ «Euskal Herriari buruz mintzatu behar gara munduan, gure boza entzun behar dute» ●

kitzen dituzte beraien erroak. Gainera hango errealitatea askoz hobeto uler dezakete. Ondoren horiek ekartzen duten elkartasuna eta diru laguntza ere horren arabera koak dira. Euskaldunei haxe bera falta zaielako sortu genuen Komitea.

Filmeak erakutsi genituen. Eta behin Eva Forest eraman genuen hitz egitera. Benetako interesa sortu zen orduan, baina egia da horretan geratzen dela askotan. Konsulatu frantses eta espainiarraren aintzinean pankartak jartzen genituen bi estatuen politika salatuz. Ez gaituzte sekulan atxilotu.

Bistan da hango prentsak ez zituela horrelako ekin-tzak aipatzen, baina bazen irrati bat WBAI deitzen dena, Euskal Herriaren berri ematen zuena. Irrati honi ere informazioa zabaltzen genion. Ez da oso irrati inportantea, baina entzulego interesgarria zuen. Beste ate bat zabaltzea zen guretzat.

A. Ikastolei buruz lanetan egin duzue.

C.P. New Yorken komunitate desberdinetako jendeak gehienetan bere jatorrizko hizkuntza atxikitzen du. Haurrak askotan elebidunak dira; txinoz eta ingelesez edo espainolez eta ingelesez mintzatzen dira, esate baterako. Beraz, ikastola bat antolatzea interesgarria izango zela pentsatu genuen. Ideia honek ez du oraingoz aurrera egin. Agian

datozen urteetan konkretatuko da.

A. Zer balorazio duzu egindako lanaz?

C.P. Uste dut eramaten genuen lana oso baikorra zela. Amerikako prentsan Euskal Herria aipatzen zelarik, ETak egindako atentaturen bat komentatzeko esate baterako, kontra informazioa egiten aritu izan gara ere,

«Estatu Batuetan dagoen moral bakarra diruarena da. Euskal Herrian dagoen aberastasuna erakutsi nahi diet haurrei».

«Inportantea da munduari beste errealitate bat kontatzea. Hain zuzen, ONUn euskaldunik ez egotea huts handia da nere ustez».

gure mailan noski, jende mugatu bat hunkituz. Inportantea da jendeari beste errealitate bat kontatzea.

Hain zuzen, ONUn euskaldunik ez egotea huts handia da nere ustez. Polisario edo Irlandako borroka-karen ordezkariak badira han, baina ez dago euskaldunik.

Alta nazioarteko egituretan lan ikaragarria egin daiteke. Maila horretan, informazioa pasatzea oso inpor-

tantea da gauzak aintzinarazten ahal dituztelako. Nazioartean Euskal Herriari buruz mintzatu behar da, gure boza entzun behar dute.

A. Zer iruditzen zaie amerikarrei, bertako agintarien politika?

C.P. Amerikarrek esperantza galdu dute, politikan ez dute gehiago hauturik. Demokratik eta errepublikarrak berdinak dira. Beraz,

morala galdua dute. Aldiz, beste antolaketa mota bat atxeman dute auzoetan. Ez dute bozkatzen, baina auzoan dituzten arazoei aurre egiten saiatzen dira. Drogaren kontra edo HIESaren kontra aritzen dira, bereziki auzo beltzetan. Horiek arazo konkretu bati buruzko muralak eskatzen zizkiguten, droga, auto istripuak... mugimendu alternatibo bat sortu da. Amerikan zenbait auzotan egoera oso larria da.

Jendeak ez du lanik. T... batzuei esker bizi dira. Z... jan badute, ez ditu gosea hitzen, baina ez dute etxer... ezta jantzirik eta inork ez... ezer egiten. Hamahiru... mabost urteko neska... haurdun dira, inongo... guntzarik gabe. Etsip... ikaragarria bizi dira. B... klinen miseria borrian b... dira auzo batzuetan.

«Elkartasun hitzak benetako esanahia dauka Euskal Herrian»

A. Nolaz hartu duzu Euskal Herria bizitzera etorritzeko erabakia?

C.P. Euskal Herrian dagoen aberastasuna erabakia nahi diet nere haurrei. Ez da Batuetan dagoen moral batzuei karra diruarena da. Ezin dute jasan. Jende asko dago desesperatuta, drogaren eraginean, HIESaren erdian. Baina nien hori erakutsi nahi nere haurrei.

Herri kementsu eta borrokalaria dugu hau. Elkartasun hitzak benetako esanahia dauka hemen. Bihotza ko manifestaldi eder hartu izan nintzen eta esperantza handiak eman zizkizun etorkizunari buruz.

Erakutsi behar dugu euskuindarra ez den borroka nazionalista ere badela. Hautu sozial bereziak eta erakunde kerrekoak dituen borroka egin daitekeela. Erraten dugu gute komunismoa hila dela, dena bukatua dela. Hori baina tsua da. Badira haurrak korrak eta horiek erakutsi behar dira. Exenplu bat da Euskal Herria, alternatibak errealak.

Ixabel Etxeberria

SALGAI DUZU 10. ZENBAKIA

EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA?

☐ Elkarriketa: *Ikastolak. I.Etzezarreta - A. Izagirre* ☐ Dossiera: **Euskal herriko Unibertsitatea?** ☐ *Sarrera. J. Tobar-Arbulu* ☐ *Unibertsitatea Euskal Herriaren historian. F. Rodriguez Bornaetxea* ☐ *UPV/EHuren euskalduntze prozesuaz. J. P.*

Etchebarria ☐ *UEU Euskal Unibertsitatearen sorrera eta garapena. J. Alvarez*

☐ *Sindikalgintza Unibertsitatean. A. Azkargorta* ☐ *Ikasle Abertzaleak eta «UPV»a. Itxaso*

Idoia ☐ *Kontratu Laboralaren aldeko borroka. Haizea kolektiboa* ☐ *ERTZA*

kandidatura: haruntzago doan projektua. Laura Mintegi ☐ *Saiakera:*

Sozialdemokrazia? Ez mila esker! J. Tobar-Arbulu ☐ *Publikoa, pribatua eta herritarra*

J. Agirre ☐ *Klase sozialen agerpena eta emakumearen egoera. A. Mendizabal S. Lopez*

☐ *Elkarriketa: Nikaragua hauteskundeen ostean. Xabier Gorostiaga.*

E Z P A L A K

■ 8 URTEKO GARTZELA ZIGORRA NAHI MITXELENTZAT

FISKALAK zortzi urteko gartzela zigorra eta 800.000 pezetako isuna ezarri nahi dio Zutoia Mitxel HBko Nafarroako parlamentariari. Zutoia Mitxel HBri laguntza ematearen akusaziopean dago atxilotuta.

Lehenengo aldia da Nafarroako epaitegi arrunt batek, Iruñekoak kasu honetan, ETaren ekintzekin ikusia duen ezer epaitzen duela, 1977tik Estatu espainiarreko Entzutegi Nazionalak hartzen bait ditu bere gain.

1986an, Juan Jose Pujanari gutun bat harrapatu zioten atxilotu zutenean. Fiskalaren arabera, bi goardia zibilen etxebizitzari buruzko datuak agertzen ziren gutunean. 1990ean atxilotu zuten Zutoia Mitxel, eta honek zuen agendan agertzen den idazkera, Pujanari hartutako gutunean agertzen den bera izan zitekeela dio.

Defentsak absoluzioa eskatu zuen Zutoia Mitxelentzat, fiskalak erakutsitako frogak «balio eskasekoa» dela argudiatuz.

■ EREZUMA FAMILIAK DILIGENTZIAK ERREKURRITUKO DITU

JUAN Felix Erezuma Bartzelon goardia zibilek tiroz hil zuten ETakidearen familiaren abokatuek, Bartzelonako Entzutegi Probintzian errekurrituko dute Granollerseko epailearen erabakia, diligentziak artxibatzekoa alegia.

Juan Felix Erezuma eta Joan Carles Monteagudo Bartzelona komandoko ETakideak joan den maiatzaren 30ean hil ziren.

Agustin Gomez Granollerseko epaileak Erezuma eta Monteagudoren kontra tiro egin zuten goardia zibilek euren buruaren defentsan egin zutela eritzi diolako artxibatu zituen diligentziak. Erezuma familiaren abokatuek Goardia Zibilaren bertsioak «zalan-tzak» sortzen dizkietela adierazi zuten.

■ «BAKEA ETA AUTODETERMINA- ZIOAREN ALDE»

EUSKO ALKARTASUNAK, datorren urriaren 27an amaituko du udaletan aurkeztu diren independentziaren aldeko mozioen kanpaina. Egun honetan, «Bakea eta autodeterminazioaren alde» esloganpean, mitina eskainiko dute EAKoek. Bertan Lituania, Kroazia eta Esloveniako ordezkariak parte hartuko dute Karlos Garaikoetxea alderdiko lehendakariarekin eta Inaxio Oliveri idazkariarekin batera.

Eusko Alkartasunako buruek ukatu egin dute alderdiko kargu publikoak edo-ta militanteak HBk urriaren 12an deitutako manifestazioan egon zirena.

«UPN eta Gobernuarentzat lehentasuna du PSOEreren paktua lortzeak».

Miguel Sanz.
Egunkaria, 91-X-17.

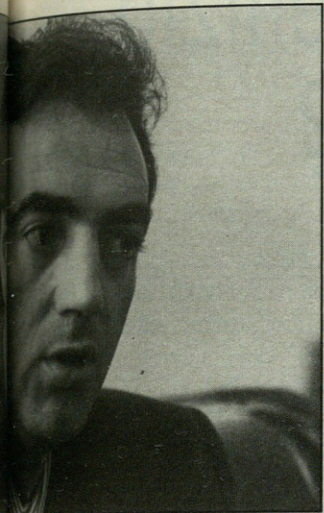
«Autobidearen arazoa konpontzeko genuen proposamena, beste arazo sakonago batzuk konpontzeko bidea ere bazen».

Xabier Arzalluz.
El Diario Vasco, 91-X-16.

«UPNk esana du Autobidearen irazatua ez dela aldatuko Nafarroan, eta baita edozein eratako aldaketa Legebiltzarrean aztertuko beharko litzatekeela ere. Gobernuak ez du aldagetak bultzatuko».

Rafael Gurrea.
Navarra Hoy, 91-X-16.

Z
T
H
Z
E
Z
T
I
H

«Letoniako herria laister Euskal Herriari baliagarri izango zaizkion bideak zabaltzen ari da».

Karmelo Landa.
Egin, 91-X-17.

«Estatutua garatzeko plana eta epeak berehala eta urgente jartzea exijituko dut».

Joseba Zubia.
Deia, 91-X-17.

«Euskadiko Ezkerrak, «EE: arrazoiaren indarra» slogana erabili zuen duela urte batzuk, hauteskunde kanpaina batean. Erakargarria behar zuen izan esloganak, auto marka ezagun batek erabili bait zuen handik gutxira. Dударik gabe, EEk hauteskunde borietan lortu zituen botoak baino gehiago izan ziren marka honek saldutako autoak».

Carmelo Garitaonandia.
El Mundo, 91-X-16.

G O R D E T Z E K O A K

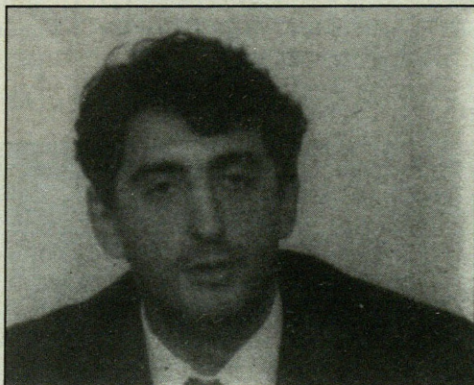
BURLATAKO UDALA GELDIRIK

BURLATAKO HBk, IUK eta Batzarrek udaleko gobernu batzordetik alde egin dute, sozialistek daramaten politikarekin ez daudelako konforme. UPNko kideek erabaki bera hartu zuen uztailen. Beraz, PSOE bakarrik geratu da udalean, bat ere quorumik gabe sesioaren batera dei egin nahiko balu. PSOEek, nonbait, UPNrekin bakarrik konpondu nahi du oraingo iskanbila, beste alderdiak udaletik erabat baztertuta.

K A R T A J O K O A N

e n b i d o . . .

. . . o r d a g o !

MANUEL LOPEZ MAZUELAS

Juan Cruz Allik «El Sol» egunkariari esandakoak sutan jarri ditu sozialistak. Zer erantzun asmatzen ez dutenean jenio txarrekoak jartzen dira. Egia esan, ez sozialistek, ez UPNko tradizionalistek... dirudienek inork ez daki zer esango duen hurrena Nafarroako lehen-dakariak. Sozialistek, akaso, haientzat nahi dute Juan Cruz Alliren arretra guztia. Eta seguru aski Alliri, Miguel Sanzek esandakoak (eta hitz horietxe bakarrik), entzungo zizkiotelakoan zeuden. Alegia: «UPN eta Gobernuarentzat lehenatasuna du PSOErekin paktua lortzeak» ●

JUAN CRUZ ALLI

«UPN hautsi nahi izateko eskubide guztia dute PSOEkoek, baina orain arte ez dute lortu» esanaz erantzun zien «kolpea behe-regi» eman dietela kexu zirenei. Juan Cruz Alli ez da aztoratzen «biolentoak pozik utzi nahi dituela» entzuten denean. Ohituta dago. Bere hitzak prentsak aldrebestu dituela esaten ez duen bitartean, halaxe pentsatzen du Allik: «Bada garaia sinistekoa hemen ez duela inork arrazoi osoa. Denek izan dezakete arrazoi apur bat, eta horregatik gaitzetsi behar ditut jokaera dogmatiko eta intransigente horiek» ●

Madrileko Bake Konferentzia bake bidea al da?

ASTEAK joan, asteak etorri, azke-
nean burutu egingo omen da jadanik
sinesgaitza bihurtzen ari zen Ekialde
Erdiko Bake Konferentzia 'bedein-
katua'. Non eta Madrilen gainera.
Baina Madrilen ala Tokion izatea
gutxiena da seguruenik. Garrantzi-
tsuena da arabiar eta israeliarren ar-
teko gatazka, palestinarrena ardatz
izanik, eskuloturik ageriko dela
mahai gainean.

James Baker estatu idazkariaren
eskutik, EEBBek ondo lotu dituzte
funtsezko arazoak Israelek asko gal
ez dezan. Nahiz eta honek oraindik ez
duen ziurtatu bertan izango denik.
NBEk —Golkoko gerraren ondoren
sortu beharreko nazioarte 'orden be-
rriaren' zuzendari izan behar zue-

nak— 1948tik palestinarrei beren es-
tatua izateko eskubidea ezagutu
arren, Bakerrek Konferentziatik ez
dela horrelakorik aterako ziurtatu dio
Israeli. Antzera beste bi funtsezko
gaiekin: ez da Jerusalem Ekialdeko
ordezkaritzarik izango aurrez aurre
mahaian, eta lurralde okupatuak
mahai azpian geratuko dira.

Lan zaila dute palestinarrek Madri-
len. Konferentziak zatiketa gogorak
ekarri dizkie jadanik, eta bertatik ate-
ratako emaitzen arabera palestinar
erakundeen arteko indar harremanak
alda litezke. Al Fathak, hain zuzen,
asko jokutzen du bertan, nahiz eta
Golkoko gerraren ostean PAE geratu
zen ahultasun maila ikusirik, irtenbi-
de askoz gehiagorik ere ez zuen.

«Gero gerokoak» esan dute, eta orain
gutxienez nazioarteko 'orden berri-
aren' aginduei jarraitu behar.

Israelek, bere aldetik, Konferen-
tziara aurkeztu beharra du. Oraindik
EEBBek Ekialde Erdian duten aliatu-
rik garrantzitsuena da, baina EEBBek
ere aprobatxetu nahi dute munduan
lortu duten nagusitasuna behin beti-
ko Ekialde Erdiko mamua gainetik
kentzeko. Azken asteetan tirabira
gogorak izan dituzte estatu biek, eta
Israelek jakin badaki nagusia ezin
duela gehiegi haserrarazi.

Egipto, Saudi Arabia eta bere in-
guruko arabiar monarkia txikiak, eta
neurri apalago batean Siriak, gero eta
gehiago ordezkari dezakete Israelen
egin beharra. Sokatik gehiegi tiratuz

Bakerrek Konferentzia okertuko ez den garrantzia guztiak eman dizkio Shamirri.

gero hau apurtu egin liteke, eta ez dirudi EEBB Madrileko aukera hau sakarrontzian geratzeko prest daudenik.

Bake konferentziak dena den, aurrerago bakearen benetako elkar hizketen oinarriak jartzeko balioko omen du; aurrera ateratzen bada gutxienez.

EUROPA aldean ere gauzak ez doaz baretzera. Balkanetako gerrak berean dirau, ez atzera, ez aurrera, errespetatzen ez diren suetenak gora, suetenak behera. Soviet Batasunak eta EEBB parte hartze 'sinbolikoa' izan dute La Hayako konferentzian, gerrako bi alderdiei argi erakutsi nahian hartzen diren nazioarteko erabakiei atxekitu ezik isolamendu gordinen geratuko direla.

**— EEBBek aprobetxatu
nahi dute munduan lortu
duten nagusitasuna
Ekialde Erdiko mamua
behin betiko gainetik
kentzeko●**

Europako Komunitatearen lana da gatazkaren bake oinarriak aurrera ateratzean, baina gero eta zailago zaio antza. Are gehiago bere baitan dituen arazoak ikusirik. Batasun politiko eta ekonomikoaren arteko tirabirak gero eta nabarmenagoak dira. Alemania mehatxuka ari da jada, ez duela onartuko inolako batasunik, atzerri politika eta defentsan gutxiengo batasun maila bat onartzen ez bada. Italiak atzera egin du Erresuma Batuarekiko aliantzan, baina aldi berean EEBBek, Erresuma Batuari erakutzitako laguntzaz, argi utzi dute eurek zeresan handia dutela Europan eta ez dutela bazterketarik samur onartuko.

Lukas Martinez

MUNDUA EZ DA BOROBILA

EUROPAREN BATASUNAREN NONDIK NORAKOA

G**ARDENTASUNA** ez ohi da nagusi politikan. Komunitate Europearren lapikoak borborrean dirakien arren, sukaldariak saiatzen dira saltsa sekretuan gordetzen. Krisi sakonak ikutu du Europako batasun ekonomikoaren eta politikoaren prozesua. Lehenengo Alemaniaren batasunak barne oreka autsi bazuen, gerora bai Golkoko gerrak baita Soviet Batasunekoak zein Eslovenia eta Kroaziakoak izan dute eraginik, eta urte amaierarako iragartzen zen batasun politikoaren proiektuak behintzat ez du erditze errazik izango. Alemania indarberrituak ez du pozez begiratzen moneta batasuna eta barne homogeinizazio ekonomikoak, horiek buruzketan bere lehen postu pribilegiatuan atzera egin beharko lukeelako eta beste bazkideen mesedetan. Ingalaterrak bere aldetik ez du batasun politikoan aurrerapausurik eman nahi, dagoena baino urrunago joateari ezetza ematen dio behin eta berriro.

ESPAINIAR Estatuak bere alde-
tik interes handia du bai ekonomiaren
mailan bai eta batasun politikoan aurrera
azkar egiteko; lehenengotik aberatsa-
goen faboreak espero dituelako; biga-
rrenean berriz, oraingo hamabi estatuen
batasun politiko sendoak estatu propioa
sendotu egingo liokeelako, mogimendu
independentzizaleak hoztuz. Espainia-
rrak beldur dira estatu europear desber-
dinen gogo kontrajarriak direla, Komu-
nitatean txertatzeko eskari berriak direla, oraingo estatuen batasun politikoa 'ad
calendas graecas' atzeratuz gero, agian ezingo diola barne egoerari eutsi.

KARMELO LANDA
HBko europarlamentaria

HAU dela edo bestea dela, azken aldian behintzat ez du inork hamabi estatuen batasunaren aldeko aposturik egin nahi. Europako Batzordearen presidentea den Jacques Delorsek berak esan berri du proiektu zabalagoak aztertu behar direla, agian hogeitaz eta hogeitalau estatuen Europa batua izango dela etorkizunean. Egia da hala ere, diseinu politiko hori zehazkabe agertzen den bitartean Komunitate barruko estatutik indartsuenak beren interes propioen alde sendo jokatzeko ari direla, eta adibide gisa hor dugu oraintsu Alemaniaren akordioa parte hartze azkarreko armada bat sortzeko. Beste erabatera esateko, inperialismo europearrak munduan esku hartzeko behar duen indar militar propioa.

DAGOENEO datorren abenduaren 9 eta 10ean burutuko den Maastrichteko gailurrean, ia segurutzat eman daiteke batasun politikorako akordio sendorik ez dela izango.

Komunitateko barne arazoen eraginez eta dudarik gabe ekialdeko gertakariak bizkortuz, independentzia nahia indartuz doa Komunitate barruko zenbait naziotan. Agian datorren urtean Helsinki II deitu gailurrean aurkitu dezakete independentziaren aldarrikapenerako gunea.

Arvids Ulme eta Peteris Zilgalvis Letoniako Alderdi Berdeko ordezkariak:

«Inoiz ez dugu SESBeko Hitzarmen Ekonomikoa bere osotasunean sinatuko»

Arvids Ulme Letoniako Legebiltzarreko diputatua eta Ingurugiro Batzordeko lehendakaria da. Peteris Zilgalvis Ingurugioraren Babeserako Batzordeko talde ekologistaren Kontseilari burua da. Letonia eta Euskal Herriko zenbait arazo oso antzerakoak direla diote eta, beraiek bezala, Euskal Herriak ere aurki independentzia lortuko duela baieztatzen dute segurtasunez. Independentzia, letoniar kultura eta egoera ekonomikoa izan ditugu mintzagai nagusiak.

A. Zer balorazio egiten duzue independentzia prozesuaz?

ARVIDS ULME. Finen, gure herriaren nortasunaren onarpen bat izan da. Independentziaren onarpenarekin justizia egin zaio gure herriari. Orain herria oso pozik dago, eta nazioarte mailako ezagutzaren bidez, posible izango dugu

aurreko erregimenaren alor txarrak izan direnak gainditzea. Gehienak, zapalkuntzak ezin bait dezake inoiz gauza onik ekarri.

A. Ez da apur bat bitxia alderdi berde bateko ki-deak zuek lortu duzuen indarra izatea, eta nazionalismo kontutuan aintzindari izatea?

A.U. Ez, hori ona da, eta Baltikoan normala. Errepublikak Baltikoetan ezin liteke nazionalismoa eta ekologia banatu, oso elkar lotuta doaz. Baltikoan ekologiak hitz egitean, ezinbestekoa da nazionalismoen bizirapenaz hitz egitea. Ekologiak erakutsi zuen politika sovietarrak zituen akatsak.

A. Zeintzuk dira orain Letoniak dituen arazo nagusiak?

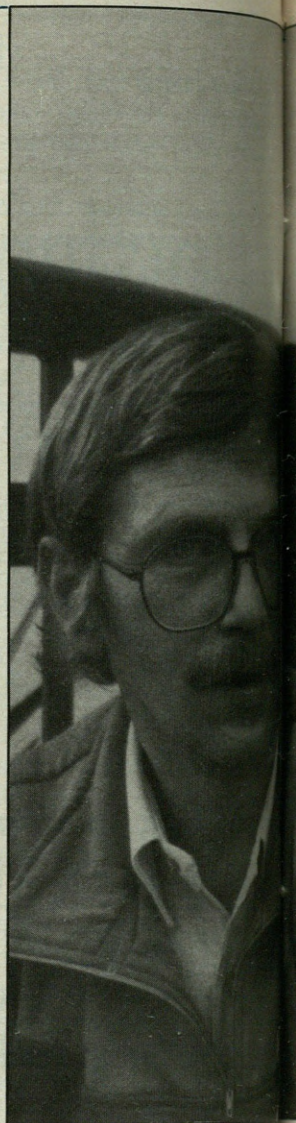
PETERIS ZILGALVIS.

Arazo larrienetakoa gure herriaren krisi ekonomikoa da. Halaber, soviatar armadak oraindik gure lurrian jarraitzen du. Letonian garai batean, soviatarren okupazioaren aurretik, nekazaritza zen nagusi. Gero Stalinekin, Soviet Batasuneko gainontzeko leku gehienetan bezala, industrializazio prozesu basatiari ekin zion, eta honek ondorio tamalgarriak utzi ditu alor askotan. Kon-

Bi ekologista hauen esanetan, Baltikoan ekologia eta nazionalismoa banaezinak dira.

taminazio handia dugu airean, erreketan eta Baltiko-ko Itsasoan bertan. Hondera, kin toxikoei dagokienez, oraindik ez dugu inongo legedirik egin...

A.U. Egungo egoeran errejimen zaharreko egitura guztiak deuseztu behar ditugu, orduko ezer ezin liteke salba eta. Stalinekin eraikitako egitura industrial guzti hori

■ Hizkuntza ondo mantentzea lortu dute, eta gaur egun populazioaren %70ak letonieraz hitz egiten du●

nak...). Ez dugu berriro ere erabateko menpekotasun energetikorik pairatu nahi.

Europarekin ere sinatu nahi ditugu akordioak, batez ere, altzariak, produktu kimikoak, irrati eta mikrobus merkeak esportatzeko. Oraingoz Noruegarekin egin ditugu zenbait hitzarmen.

A. 50 urtetako menderakuntza eta gero zein da letoniar kulturaren egoera?

A.U. Urte guzti horiek oso eragin txarra ekarri diote letoniar kulturari. Baina hala ere nahiko ondo eutsi diogu, batez ere, soviatarren inbasioaren aurretik Letoniak oso aurrerapausu handiak ezagutu zituelako. Oso zaila izan zaie lan hura ezabatzea. Maila horretan, Letonian mendebaldeko nazionalitateak baino gutxiago galdu izan dugula iruditzen zait.

Ikustean soviatarrek gure kultura ezabatu nahi zutela, letoniarrek oso gogor ekin genion gure kulturaren ikerketa eta defentsan, folklorea, musika... Gazteentzat guzti hori bere bizitzan alde bat izatera iragan da. Hizkuntza ere ondo mantendu izan dugu, eta gaur egun populazioaren %70k letonieraz hitz egiten du.

A. Populazioaren %50 ordeak kanpotarra da, %34 errusiarra gainera. Sektore horiek ere integratu egin al dira?

P.Z. Bai, asko bai. Errusia-

rian inmigrante espainiarrekin gertatutako antzerako gauza bat izan da.

A. SESBk eraiki zuen sistema ekonomikoak interdependentzia handia ekarri die errepublikei. Orain SESB Hitzarmen Ekonomikoa aurrera ateratzeko abaleginetan ari denean, parte hartuko al du Letoniak Hitzarmenean.

A.U. Guk tratatuak sina

ditzakegu Batasuneko beste errepublika batzuekin eta Hitzarmenetik ateratzen den Batasunarekin, baina inoiz ez dugu Hitzarmena bere osotasunean sinatuko. Bi herrialde subiranoen arteko hitzarmena eta bien onerako izango litzateke. Espainia eta Alemaniaren artekoa modukoa esaterako.

A. Zer bilatu nahi duzue hitzarmenekin?

P.Z. Ondasunen eta energi iturrien trukatzea batik bat. Gure egungo industria astuna industria arinera birmoldatu behar dugu, eta horretarako badugu nahiko ahalmen energetiko (altzari-gintza, kontsumo ondasu-

letoniar herria menperatzeko beste modu bat besterik ez da izan. Industria astunarako azpiegitura guztia jarri zuten gure herrian baina Letoniak ez du maila horretarako baliabide energetikorik. Beraz, ekonomia aldetik hori izan zen lehenbiziko lotura ekonomikoa. Bigarren lotura esku lana izan zen, hemen ez zegoen eta kanpotik ekarri zuten, batik bat Errusiatik. Euskal He-

■ «Talde etniko guztiak defendatu behar ditugu, etorkizuna Europako nazio txikien arteko elkar lanean dago eta»●

ARVIDS ULME

■ «Stalinekin eraikitako egitura industrial guztia letoniar herria menderatzeko beste modu bat besterik ez da izan»●

ARVIDS ULME

rron %20 letonieraz mintzatzen da. Errusiar gehienek gainera erreferendumean baiezkota eman zioten independentziari. Hala ere badaude zenbait errusiar sektore integratzen ez direnak eta maila horretan oraindik ahalegin handiak egin beharko ditugu. Unibertsitatean esaterako integrazioa eza hau oso garesti ateratzen zaigu, bi adar paralelo mantendu behar ditugulako. Hezkun mailan gaur egun gure ikasketa plan gehientsuenak letonieraz dira, eta gutxi batzu besterik ez errusieraz.

Orain garatu dugun lege berri baten arabera, 1993rako Letonian bizi diren guz-

tiek hiru hizkuntz ulertu beharko dituzte, ez hitz egin baina bai ulertu. Arazoak izan litezke lehen aipatutako sektore txiki horiekin: armada, soviatar burokrazia, Letoniara apropos ekarri zituzten armadako jubila-tuak...

A. Ze eratako erregimen politikoa eraikiko zenuke? Eta defentsa sistemari begira?

A.U. Soviatar inbasioaren aurreko errepublika parlamentarioa da gure erdua. Defentsa aldetik, desmilitarizazioaren aldekoak gara. Guk konkretuki, Alderdi Berdeak, Goardia Nazionala eta Muga Polizia nahi geni-

«Errusiarren %20k ere letoniera hitz egiten du».

tuzke bakarrik. Inolaz ere ohizko armadarik.

A. Eta zein indar du Alderdi Berdeak?

A.U. Duela bi urtetik hona alderdi indartsuenak Alderdi Berdea eta Ingurugiroaren Babeserako Kluba izan dira, eta bietan daude letoniarrek zein inmigranteak. Biak dira Herri Frontearen partaide nagusienak. Ikuspuntu desberdinak ditugu, baina legebiltzarrean elkar lanean dihardugu.

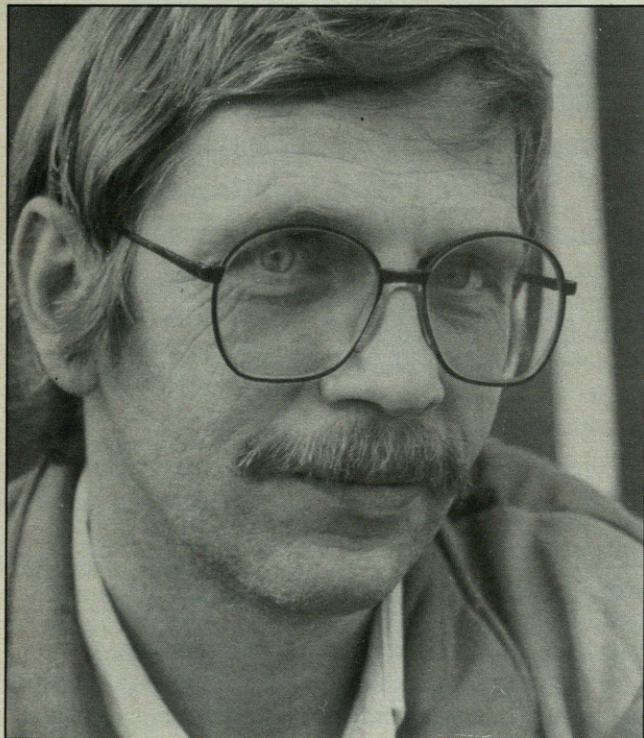
A. Nola dakusazue Europako herrien independentzia bolada?

A.U. Oso ondo. Defendatu egin behar ditugu talde etniko guztiak, eta horretarako ezinbestekoa da autodeterminazio eskubidearen jabe izatea, herri bakoitzak bere etorkizunaz erabaki dezan. Ziur Euskal Herriak independentzia lortuko duela. Horren seinalerik onena guk egin ditugun gauza asko zuek ere egiten ari zaretela: hizkuntza eta

folklorearen bizirik mantentzeko lana, ingurugiroaren errespeturako eskakizun eta ahaleginak... Guzti hori independentziaren garrantzia da.

A. Ba al dago antzekotasunik Letonia eta Euskal Herriaren artean?

A.U. Guk burutu duguna eta zuek zuen herriaren alde egiten ari zaren borroka antzerakoa da. Zuek bezala, badugu haritz sakratua, San Juan eguna ere antzerako moduan ospatzen dugu eta letoniar olerkariak duela 200 urtetatik hona zuek erabiltzen duzuen antzerako txapel bat erabiltzen dute. Gure mezua zuzena da: jarrai ezazue zuen kultura eta hizkuntza defendatzen, azkenean gure bide demokratiko eta berdea independentziaraino hel dadin. Etorkizuna Europako nazio txikien arteko elkar lanean dago.

«Zuek ere aurki lortuko duzue independentzia».

Xabier Letona

KANPORAKETAK

ANTZUOLA D E B A U S U R B I L

URRIAK 25, Ostirala
GAUEKO 10etan
«GURASO ELKARTEA» zineman

URRIAK 27, Igandea
GOIZEKO 11,30etan
«ZUBELTZU» zineman

URRIAK 31, Osteguna
GAUEKO 10etan
«OIARDO» kiroldogian

ARETXABAETA

AZAROAK 1, Ostirala
GOIZEKO 11,30etan
«ZARAIA» zineman

HONDARRIBIA

AZAROAK 3, Igandea
GOIZEKO 11,30etan
ARRANTZALEEN KOFRADIA

ANTOLATZAILEA:

GIPUZKOAKO
BERTSOLARI
ELKARTEA

LAGUNTZAILEAK:

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputacion Foral de Gipuzkoa

ANTZUOLA, DEBA, USURBIL,
ARETXABAETA, HONDARRIBIA,
BEASAIN, AZKOITIA, OIARTZUN,
EIBAR, TOLOSA eta ONATIKO Udalak

Diputacion Foral de Gipuzkoa

kutxa

gipuzkoako
donatzaileak
eta gipuzkoako
san sebastián

HISTORIA ETA GERO

■ ERRUSIARREK TONTOKEN LEHEN ALDERDIA SORTUKO DUTE

MENDEBALDEKO Siberiako Tiumen herrian tontoen alderdi bat sortzeko helburua duen batzorde bat eratu da, eurek diotenez, *«Hori bait da 'idioten herrialde batean' arrakasta izan dezakeen alderdi bakarra»*. Iuri Alexeiev, batzordearen lehendakariak jakitera eman duenez, alderdiaren lema 'eman garagardoa eta saltxitxoia herriari' izango da. Tiumeneko biztanleen iritziz lema *«iraultzailea da oso»* bi produktu horiek aspaldiko partez usaindu ere ez dituzte egin eta. Sistema politikoa aukeratzean monarkia konstituzionalaren alde agertu dira.

■ ISABEL ERREGINAREN «MIRARIA»

BERE aspaldiko lurra bisitatzen ari zela jakin izan da Ingalaterrako Isabel IIk mirariekiko zuen dohai berezia. Aspalditik lehorte gogorrera jasaten

ari den Zinabweco Matabeleland herrian gertatu zen miraria. Erreginak 'harriturik' utzi zituen entzuleak, heldu eta bere lehenengo diskurtsoaren emaitzekin: *«Gogor ari naiz erreza-tzen, lehorte hau azkar iragan dadin eta urte osoan zehar euriak izan ditzazuen»*. Oraindik esaldia bukatzeke, trumoi zaratsua entzun zen eta sekulako euri zaparrada bota zuen. Erregina eta jainkoen arteko 'hitzar-mena'.

■ HAURDUNEK EZKONTZA BAHIMENIK EZ ALJERIAN

ALJERIAKO Relizan hiriko udalak ez ditu ezkontz agiriak banatuko emaztegaia haundun ez dagoela frogatzen duen agiri bat erakusten ez badu. Baina hori gutxi balitz, orain Kontseilu Konstituzionalak emakumeekiko erabaki garrantzitsua hartu behar du: ea gizonezkoek beraien emazteen partez botua emateko eskubidea izango duten ala ez.

E L E M E L E

«Herri juduak sofrimenduaren kalizetik edan du eta munduan sakabanatua bizi izan da. Egun, herri horrek guk kaliz berberetik edan dezagun nabi du».

Ahmed Yassine jeke islamiar palestinarra.

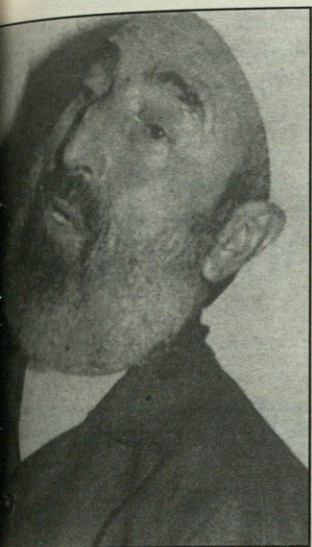
«Gorbatxovetikiko nire barremanak laboralak dira bakarrik. Ez gara borrokan hasi, baina Errusia presionatzen badute nire erantzun kolpea jasoko du».

Boris Ieltsin, Errusiako lehendakaria.

«Produktzio bideak eta bizitza sozialaren erabateko estatalizazioa sozialismoa izan da. (...) Kapitalismoa jendea deuseztu eta, dependentzia eta desberdintasun berriak sortzen dituen modelo sozial maltzurra da».

Giorgio Baratta, filosofo marxista italiarra.

O I H A R T Z U N A K

«Armen entregara negoziatzina da, pake prozesuan hartutako akordioak bete daitezen gure garantia dira eta».

Emilio Mena Sandoval,
FMLNko komandantea.

«Ziur nago aurren, EKK ekonomia eta moneta batasuna sinatuko dituela, eta 1996/1997rako batasun politikoa zein ekonomikoa gauzatuko direla».

Helmut Kohl, Alemaniako
kantzilerra.

«Ez ditugu tropak erabili nahi gobernuan leku bat hartzeko. Ez dugu gustoko kroaziarren arteko gerra zibila. Baina oso arduratuta gaude Tudjmanen politika txarrekin».

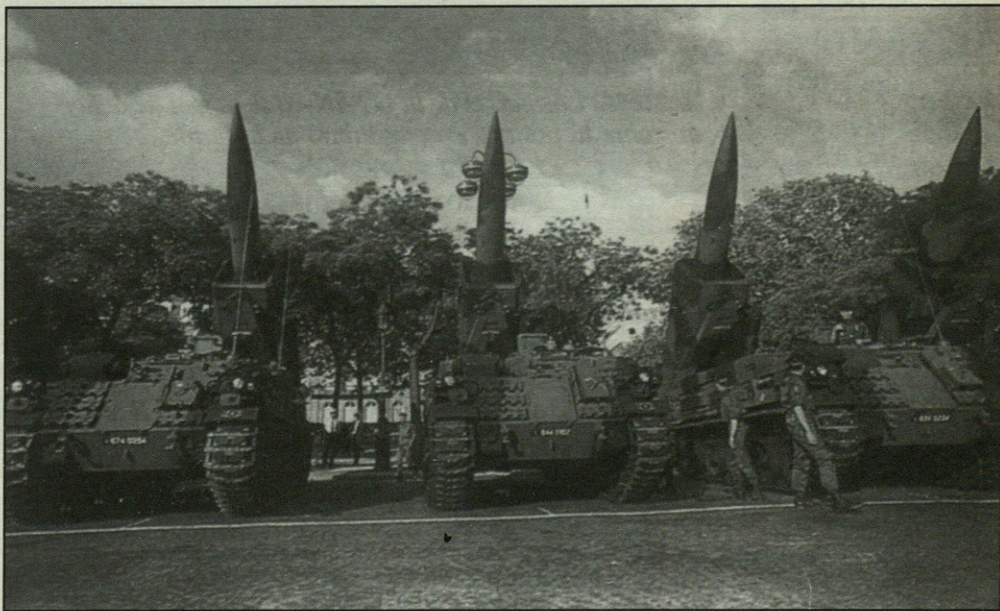
Dobraslav Paraga,
Kroaziar Eskumaren
Alderdiaren lehendakaria.

«1974ko espainiar errolda Marokoren aurkako jokaldi maltzurra besterik ez da».

Salem Zemrag, El
Aaiún-eko gobernadorea.

UKRANIA ETA KAZAKHSTANEKO MISILEN BELDUR DA ERRUSIA

EEBB Errusia aholkatzen ari dira Ukraina eta Kazakhstan errepubliketako eraso nuklear posiblearen aurrean babesteko. Defentsa sistema errepublika horietatik jaurtitutako misilak geratuko lituzketen mila bat misil jartzean oinarritutako litzateke. EEBB eta Errusiaren arteko akordioaren arabera, oraingoz laguntza informazio mailakoa izango da eta aurrerago teknologia mugatuaren esportazioraino iritsiko da. Mila misil horiek sei lekutan banatuta izango litrateke, baina misilei dagokionean, EEBB argi utzi du ez dizkiola misilik salduko Errusiari.

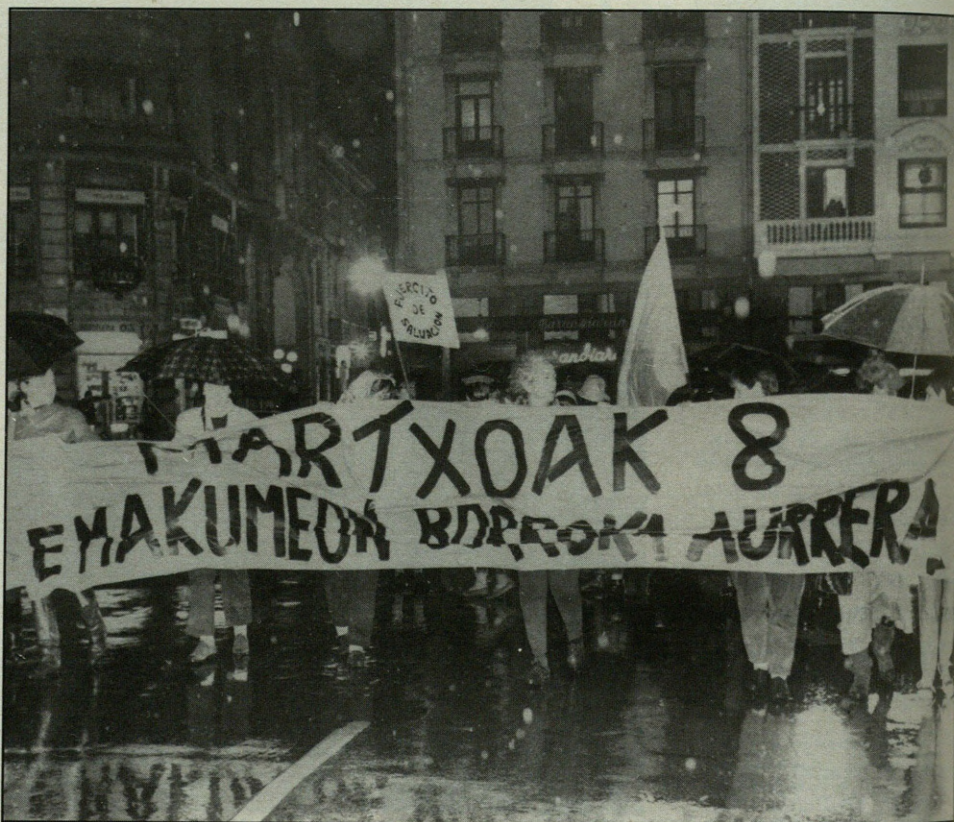
AITA SAINDUAK BRASILEKO MILITARRAK BEDEINKATU ZITUEN

BRASILEKO militarren katedrala bedeinkatu zuen Aita Sainduak burutu berri duen Brasileko bidaian. Bedeinkazioarekin batera honako berbak luzatu zien 1964 eta 1984 artean Brasileko agintea izan zuten militarrei: *«Katedral honen eraikuntzak familia militarra gebiango batzeko eta armadarako ebanjelizazio tresna izandadin balio izatea espero dut. Horrela armadak bere eginkizuna behar bezala bete ahal izango du, finean bakea, askatasuna eta justizia bermatzea besterik ez dena»*. Katedralak Militarren Santa Maria izena —Bakearen Erregina— izango du.

Gero eta gehiago dira salatzen diren eraso sexualak

ERASO SEXUALAK LERRO ARTEAN

Kode Penalaren azken berrizketa ez bada guztion gustokoa izan, badirudi salaketaren igoera izan dela horren ondorio zuzena. Horrek bere isla izan du egunkarietan, egunero eraso sexualen albisteak agertzen bait dira. Hala eta guztiz ere, salaketen igoera eta egunkariko albisteak izan arren, kalkulatzen da emakumeek jasaten duten delitoen %50a baino gehiago eraso sexualak direla.

Gaur egungo Kode Penalak «askatasun sexualaren aurkako delitoak» jasotzen ditu.

TRATU txarrak, normalean, egunkarietan isla txikia duten erasoak izan arren, ugarienak dira. Tratu txar hauek, fisiko edota psikologikoak, familia giroan sufritzen ditu emakumeak. Legalki, sexualitatearen aurkako delitu be-

zala kontsideratzen ez badira ere —azken hauek kanpoko inguru publikoarekin parekatzen bait dira—, eraso sexualak izaten dira askotan. Eraso hauen kopurua kalkulatzea, besteak kalkulatzea baino zailagoa izaten da, gertatzen diren ingurua

guztiz pribatua delako. Bestalde, eraso hauek jasaten duten emakumeek ez dute salaketarik egiten, kasurik larrienetan baizik —salaketa aurkezten duten emakumeen %50k baino gehiagok tratu txarrak jasan dituzte 10 urte baino gehiagotan

zehir—. Tratu txar fisikoak, psikologikoak baino gehiago dira baina onartu beharrean gaude tratu txar fisikoak berez, eraso psikologikoak suposatzen dituztela. Zaila da Euskal Herrian arazo honek duen benetako eragina neurtzea, salatzen diren eraso edo tratu txarren kopurua guztien zati txikia bait da.

Kaso gehienetan erasotzailea kaltetuaren senarra edo ohizko bikotelaguna izaten da —salaketa ez egiteko beste arrazoi bat—. Maiz gertatu da, banatuta edo diborziatuta dauden emakumeen kasuan ere, senar ohiaren erasoek jarraitzen dutela. Etxeko tratu txarren %50 drogak edota alkoholak eragindakoak dira. Emakumeak etxean jasaten dituen tratu txarrak, seme-alabengana ere hedatzen daitezke. Familia hauen %50ean, gutxienez, haurrek ere jasaten dituzte tratu txarrak edo ardurarik gabeko tratuak.

Kode Penalaren berrikuntza

Kode Penalaren azken berrikuntza 1989an egin zen. Bertan, egin den berrikuntzarik nabarmenena delitoen izendapena eta kontzeptu berria dugu. Adibidez, «onestasunaren aurkako delitoak» gaur egun «askatasun sexualaren aurkako delitoak» dira, hau da, pertsona bati egindako beste edozein eraso sexual, maginatik, uzkitik edo ahotik sartzea gauzatzen ez bada —estrupoa, bahiketa eta prostituzioa, proxenitismoa eta adin txikikoen galbideraketa—.

Bortxaketa kontzeptu ere, aldatu egin da. Gaur

eiz: Tan sólo el 42% de las
res agredidas lo denuncian
judicialmente
meak, erasoetan kontra garr

A mujer perdona ante
juez al presunto violador
e su hija de cuatro años

Aumentan los casos
de malos tratos a
niños y mujeres en
Alava y Vizcaya

ando cuando intentaba
ar una joven en Durango

egun, pertsona bati bere onarpenik gabe, maginatik, uzkitik edo ahotik sartzea gauzatzen denean bortxa-

Kode Penalaren berrikuntzak ez du zigorren gogortasuna ekarri, epaileak berberak direlako

keta kontsideratzen da. Abusu desonestaok, Kode Penalaren berrikuntzaren ondorioz, «beste eraso sexual» batzuk kontsideratzen dira. Hauen barne maginatik, uzkitik edo ahotik objektuen sartzeak arautzen dira. Itziaz, Bizkaiko Asanbladako Erasoen kontrako Komisioko kideak eta aholkulari juridikoak esan digunez «Kode Penalak objektuen sartzeak beste eraso sexual bat bezala jasotzen dituenek, zigorrak

Emakumeen Asanbladaren deialduta, Erasoen kontrako Leharburutu zituzten erasori begira leak urr. mozt. Mila denoz, eta a deotan a. bi emakumer ikide izan u izango, ge ra ez da e en». re buruak

tuek, ditu-

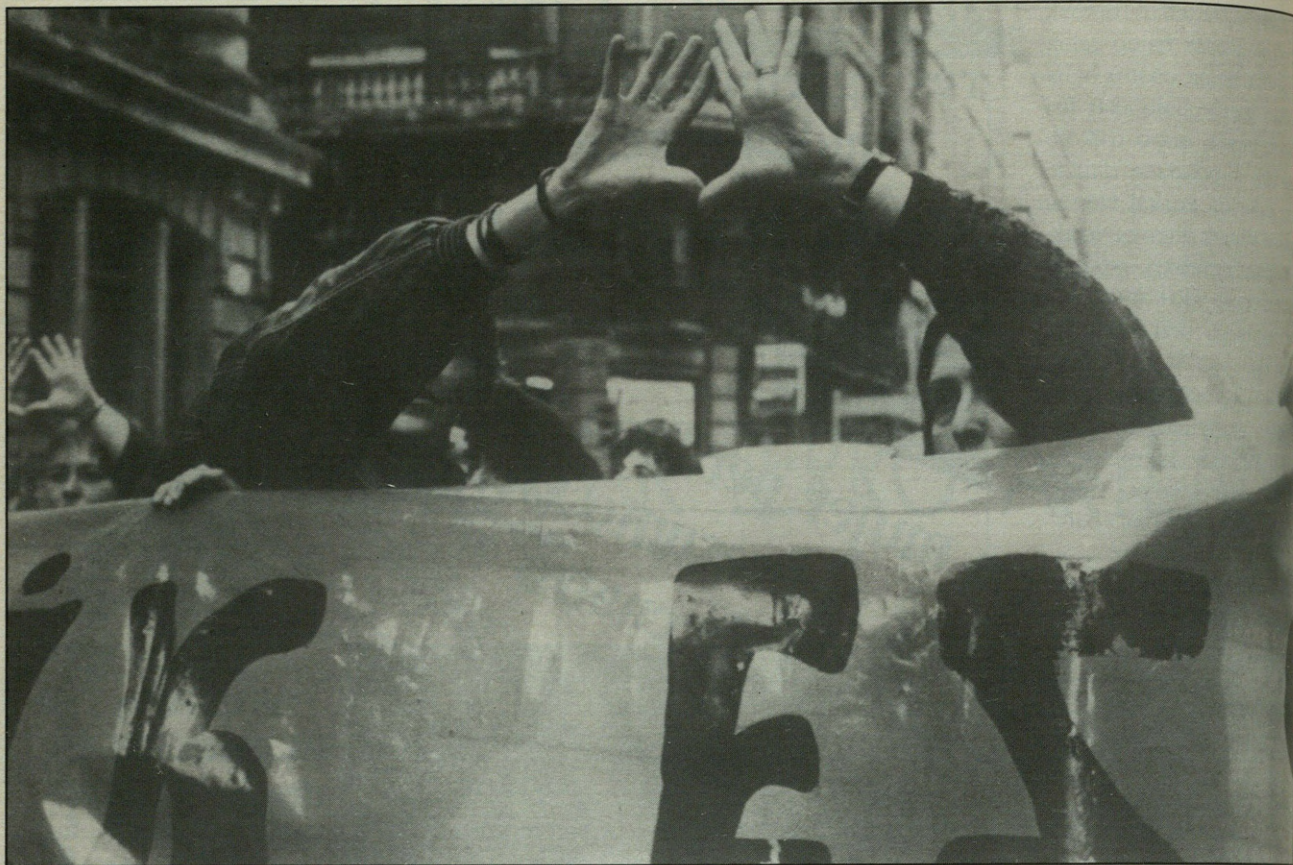
9.- Saia zaitz emakume eta v zaitz bakarrik. Gai zagarria da asun maltzur aurritako agiria. Sarte batetan: «JQ lencio, que se aca esta normalidad

le un tan jue mun pox el ru gritos

Violación, el delito inconfesable

soberburua, eta bereziki familia. «Familia patriarkala dagoen bittean oso zaila da geure iraultza. kina denez familian, emakume barne-ekilibrioa zaindu behar lanaren sexu banaketaren arabespeziua ugalduz eta lan inda

Prentsan agertzen diren albisteak ez dira bortxaketa edota eraso sexualen igoeraren isla, salaketena baizik.

Gaur egun bortxaketa, pertsona bati, bere onarpenik gabe, zakila ahotik, uzkitik edota imaginatik sartzen zaionean bakarrik kontsideratzen da.

ere murriztagoak dira. Bortxaketa zakila sartzea da soilik. Beraz, beste objektu degradanteagoak erabili arren, ez da bortxake-tatzat jotzen».

Nahiz eta, legéaren berrikuntza egina egon, interpretatzaileek, hau da, epaileek berbera ulertzen jarraitzen dute. Interpretazio hau dela eta, eztabaida askotan kaleratu da. «Orain izen berria izan arren, epaile askok onespina eta birjitasuna edo himena pareka-

tzen dituzte. Interpretazioak, egia esan, ez dira, kasu gehienetan, onegiak izaten. Beti emakumeak bortxaketa eragin zuela edo erasotzailea erakarri zuelaren atxakia erabiltzen da». Honi dagokionez, oso ondorio negatiboak dituen jarrera soziala kaleratu da: emakumeari bizkarretratzea jaso duen erasoaren erantzukizuna, nola edo hala erasotzailearekiko harreman sexuala berak bilatu izan balu bezala edo, berak

amore eman balu bezala.

Honi gehitzen zaio, halako epaiketetan komunikabideek hartzen duten jarrera. Epaiketa kaleratzen denean, arazo soziala bihurtzen da, azken finean, eta aste horretako notizia izan daiteke. «Bortxaketa trafikozko istripua baino bobeto saltzen bait da».

Sexu biolentzia

Ez da erraza emakumeen aurkako sexu indarkeriaren benetako eragina ezagutzeta, batetik, gizarte mailan arazo hau ez delako batere garbi tratatzen, eta bestetik, kaltetunek erasoak ezkutatze joera dutelako.

Euskal Herriko Unibertsitateko Enrike Etxebarriak. Paz del Corralek eta Belen Sarasuak egindako lanaren arabera, hiru dira emakumeek erasoak ezkutatze

Kontuan izan behar dugu, agertzen diren zenbakiak erasoaren kopurua dela ez gertatutakoena.

Hego Euskal Herriko hiriburuetan emakumeek salatutako erasoak

	Bilbo	Donostia	Gasteiz	Iruñea
Tratu txar fisikoak	200	21	103	53
Tratu txar fisikoak	151	10	—	19
Tratu txar fisiko-psikikoak	83	30	21	20
Bortxaketa	28	3	3	10
Beste eraso batzuk	42	4	27	20
Epaia ez betetzea	127	-	4	—
Guztira	631	68	158	128

Iturria: Udaltzaingoa eta Polizia Nazionalea. 1988ko datuak

maneiatzten dituzten arrazoiak: gertaera mingarria berpizteak suposa deza-keen lotsa edota sumina; bortxatzaileen errepresalia edo mendekuekiko beldurra, batzbeste kasuen %50ean bortxatzaileak kalte-dunaren lagun, ezagun

■ Pentsak bortxaketa kaleratzen, duenean, askotan emakumearen onespenera 'zalantzan' ipintzen du ●

edo senitartekoak bait dira; eta, azkenik, poliziaren eraginkortasun eta tratua-rekiko sinesgabekeria edo, neurri handi batean, gertatu-koaren errudun bezala ikustea.

Espero zitekeenez, kasu guztietan, askatasunaren

aurkako delituak maizago gerta-zen dira herrialdeetako hiriburu-errietan baino. Hala ere, datu aipagarriena da sexu delito gehienak bortxaketa

eta askatasun sexualaren aurkako delituak direla.

Frogaturik dago, eraso sexualak jasotzen dituzten emakumeek ez dutela ezaugarri fisiko, sozial edo kultural jakirik. Dena den, eraso sexualen biktimak, askotan, 18 eta 25 urte arteko emakumeak izan ohi omen dira, adin horretakoek osatzen duten taldeak arrisku egoera gehiago jasaten bait ditu.

Emakumeek daramaten bizimodua erasotzaileari zigorra murrizteko erabiltzen den atxakia da. Bestetik, ez da batere erraza bortxaketa edo eraso sexuala gertatu bezain laster zentro mediku batera jotzea, garbitu gabe eta arropak aldatu gabe. Dena den, eraso sexuala ger-

tatu bada, salatzea funtsezkoa da, aurrerantzean izan litezkeen erasoei aurre egiteko. Conchik, Erasoen aurkako Komisioko kideak esan digunez, «erasoak ekiditzeko dugun bide bakarra da. Erasotzaileak, emakumeok euren ekin-tzak salatzen ditugula ohartzerakoan, eraso berritu baino lehen, gauzak hobe pentsatuko dituzte-lakoan nago».

Nati Abrilek, EHuko irakasleak, komunikabideek egiten duten emakumearen erabilerari buruzko tesia aurkeztu du, duela gutxi. Tesi honen arabera, emakumeek Hego Euskal Herriko prentsan duten bigarren mailako papera azpimarratzen da. Pentsak emaku-

Salatutako erasoak Hego Euskal Herriko herrialdetan

	Bizkaia	Gipuzkoa	Araba	Nafarroa
Bortxaketak	15	4	5	9
Eraso sexualak	9	5	3	7
Bahiturak	1	0	0	2
Guztira	25	9	8	18

Iturria: Espainiako Barne Ministeritza. 1991ko urtariletik abuzturarteko datuak.

meak bizi duen egoeraren eztabaidari ez dio aurre egin. Normalean, notizia diren emakumeak artistak dira eta kasu gehienetan, emakume horren lanbidea ez da aipatzen.

Tesi honen emaitzak kontuan hartuta, eraso sexualen erabilera ez da harritzekoa. Erasoa albiste bihurtzen da. Erasoa bortxaketa bada, albiste kutsu gehiago izango du eta bortxaketa horretan emakumearen zintzotasuna «zalantzaragarria» bada, albistea aste horretako berria izango da. Gizartean ematen diren ideologi talde desberdinei eztabaidan parte hartzeko aukera emango zaie eta, emakumearen zintzotasunaz hitz egingo da.

Asanbladako kideek teoria hau onartzen badute ere, alde baikorra ikusten diote, «prentsan ematen den isla, kontzientziazio prozesu baten emaitza izan liteke. Isla horrek ez du suposatzen bortxaketa kopurua igotzea. Egia esan hori baieztatzeko inork ez dauka datu zehatzik, baina salaketan igoeraren ondorioa izan liteke. Emakumeok, gero eta gehiago, eraso sexualen aurkako salaketak burutzen ditugu, gebienak oraingoz ez ageri arren». Prentsan agertutako albisteak beste emakume batzuentzat euren kasua salatzeke aholkua dira.

Kuadro honetan ez dira agertzen Ertzaintzak edo Udaltzaingoak

Myriam Gartzia

AEK egunaren zita Agurainen ospatuko da aurten Urriaren 27an

«HELDU EUSKARARI», ORAINGOAN BAIETZ

Hernani, Ondarru eta Atarrabia izan dira aurreko hiru AEKegunaren guneak, eta laugarren edizio honek Agurainen bilduko gaitu. 'Heldu Euskarari' leloak bi esannahi garbi azaltzen ditu. Batetik, euskararen berreskurapenean guztion konpromezua aktiboa izateko dei bat da. Bestetik, euskara aberastea «heldu»on eginbeharra eta konpromezua dela aldarrikatu nahi da.

HEGOALDEKO

beste hiru lurraldeetan antolatu ondoren, AEKegunak aurten Arabara eramango gaitu. Aguraindarrek AEKeguna antolatzea eskatu zu-

ten eta une honetan dena prest edukitzeko epe barruan 200 pertsona inguru lanean dabilta komisio ezberdinetan banatuta (aparkalekuak eta trafikoa, herri bazkaria, azpiegitura, ekitaldiak eta koordinazioa).

Aguraingo AEKren ordezkariak jendearen jarrera positiboa azaltzen dute: «AEK antolatuta-ko ekintzetan eta beste iniziatibetan jendearen parte hartzea ikusteak animatu gintuen egun hau Agurainen antolatzea. «Araba Euskaraz» Agurainen ospatu zenean herriak ka-

pazitatea zeukala ikusi genuen. Baina hala ere bultzatzaile nagusia jendearen gogoia izan da».

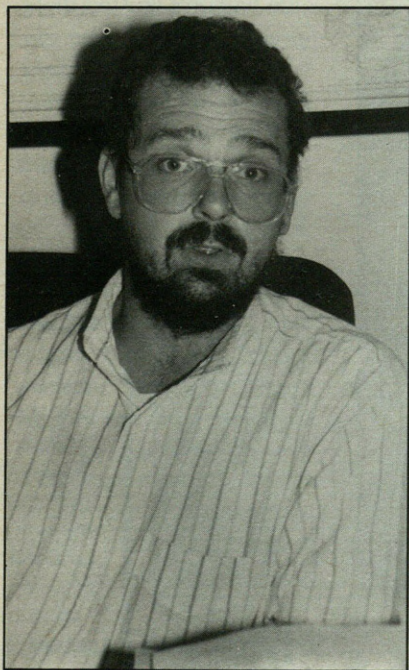
Leloak («HELDU EUSKARARI») esannahi bikoitza agertzen du. Bizkaiko AEKren arduraduna den Erramun Osak aipatzen ditu zeintzuk diren: «leloak dei bat izan nahi du, «heldu» hitzarekin jolastu nahi genuen. Batetik populazioaren gebiengo bat azaltzen da euskararen alde. %81'2, baina zuzen ere, berreskuratzearen aldekoa da. Badago gizartearen jarrera pasibo bat euskararen aldekoen artean, hauei deia egiten diegu jarrera aktibora eralda dezaten. Bestetik, euskararen berreskurapenean «heldu»on

egin beharra azpimarratu nahi dugu. Helduak bultzatu nahi ditugu euskarara aberastera». Deia, herriarekin batera, administrazioari luzatzen zaio. Euskal Herriko erakundeek hizkuntzaren berreskurapenean iniziatiba ezberdinen balioa onartu behar dutela eta, euskararako elkarlana ezinbestekoa dela dio.

AEKeguna Bergarako Kilmometroak eta Atarrabiako Nafarroa Oinezen ondoren ospatuko da, baina antolatzaileek ez dute uste jendea nekatuta egongo denik. Osak dioenez, «AEKeguna ez da AEKren laguntzat soil soilik. Gizarte osoari zabalduetako eguna da eta batez ere helduen alorrean eragiteko. Euskararen aldeko beste ekintzek haurren euskalduntzea eta ikastolen indartzea dute helmuga eta guk helduen kontzientziazioa».

Araba euskaldundu

Araban egitearen arrazoia azken aldi lurralde honetan euskararen aurkako oso eraso larriak gertatu di-

Erramun Osa: «Heldu euskarari» euskaltzale guztioi deia da.

rela da. Batzuk esaten dute euskarak inoiz ez duela inolako oihartzunik izan Arabako herrietan, baina hori ez da egia euskaltzaleen us-tez. Euskara errealitate bat dela eta lurralde honetako historian, beti egon da lotura bat bion artean. «Egun euskara gutxiengo batek erabiltzen du gaztelania inposatzeko erabilitako metodoek (eleiza, administrazioa, komunikabi-deak) oso gogor jo zutelako euskararen aurka», diosku Osak.

Garai batetan Araban gehiengo batek euskaraz hitz egiten zuen. Historiara joaz gero, arabarrek euskara erabiltzen zutela erakusten dituzten dokumentoak oso errez aurkitzen ditugu. Kronologikoki, badakigu XIII. mendean Mirandan, Aion eta Errioxan euskara mintzatzen zela. XV.ean Gebarako judutarrek ere

gure hizkuntza zekiten, eta mende bat beranduago gasteiztarrek erabiltzen zuten ondoko herri-koekin mintzatzeko. Dokumentu hauek oso datu interesgarri bat ematen dute gaurko egoera ulertzeko.

1572an Gasteizko populazioek euskaraz hitz egiten zuten. Noblezia-koek, aldiz, gastelaniaz, eta azken hauek ziren botere-dunak.

Aipagarria da prozesu historikoan hizkuntzaren atzerapenarik nabarmenena XIX. mendearen bukaeran gertatzea. Garai horretan

oso baldintza ezkorrak bildu bait ziren: karlistadak, euskaldunen soldaduzkara joateko beharra, hezkuntza, kultura edo erakundeekin harremanak izateko, ezinbestekoa zen gaztelera

«Helduak kontzientziatu behar ditugu euskara aberasteko», erranen dute AEKn.

BILBOKO

LIBURU

AZOKA

Arenal parkean
urriaren 26tik - azaroaren 10era

Azken euskal eta erdal liburuak

Euskal diskagintzaren azken nobedadeak

Euskadiko Liburu Azoken Batzordea

EGITARAUA

● 11,30etan Giza sugea. Bukatzean San Juan Enparantzan txalapartariak, bertsolariak eta trikitilariak

● 12,30etatik aurrera San Martin auzoan umeen parkea eta jolasak. San Juan Enparantzan artesau erakusketa eta Santa Maria Enparantzan herri kirolak

● 14,30etatik aurrera polikiroldegian herri bazkaria bertsolari eta txiste kontalariekin

● 16,00etan antzerkia San Juanen Xilipurdirekin

● 17,00etan kantaldia Sta. Maria Plazan

● 18,00etatik eta 20,00ak arte dantzaldia EGAN taldearekin San Juan Enparantzan

mintzatzea. Beraz ez da egon euskara berreskuratzeko egitasmo argirik. Dena den AEK baikor agertzen da etorkizunari begira. *«Gaur egun berreskurape-naren bidean gaude —jarraitzen du bitz egiten Osak—, herri inizatibari esker. Jendeak euskararen aldeko jarrera dauka. Hala ere, euskara benetan salbatzeko, elkarlana eta borondatea beharrezkoak dira. AEKk zentzu borretan beharrezkoak liratekeen pausuak emateko prest dagoela erakutsi du eta are gehiago herriaren aldeko jarrera ikusgai denean. Gogoratu behar dugu Araban euskaldunen kopurua handituz doala bai helduen alfabetatze euskalduntze prozesuan, bai B*

AEKegunak milaka lagun bilduko ditu Agurainen euskararen alde.

eta D ereduen matrikulazioen gorakadan. Beraz AEKn lanegiteko gogo dago; denon artean Araba euskalduntzeko».

Zita dugu Agurainen

Agurain festa bat izango da Urriaren 27an, ekitaldiak etengabe gertatuko dira herrian zehar; trikitilariak,

bertsolariek, antzerkiak, musikak... lekua izango dute AEKegunak. Herri bazkarian parte hartzeko aukera izango dute bertara joango diren guztiek. Garraioen aldetik, antolatzaileek autobusak jartzeaz arduratu dira, eta euskaltegi-tan izen eman daiteke. Egunean zehar lortutako dirua euskaltegi eta gaueskola berriak irekitzeko erabiliko

du AEKk. Gainera, Sabin Gastañagari (AEKren Bizkaiko arduraduna izandakoa) omenaldia egingo zaio irakurmen batetan. Agurainen azken mementuko xehetasunak besterik ez dira falta dena prest egoteko. Euskaltzale guztiok dugu zita Urriaren 27an Araban.

Amaia Nabaskues

AUTOSERVICIO
Agerretxe Ibilbidea
DEBA

DIFERENTE C.B.
Gran Vía kalea, 11
GROS AUZOA — DONOSTIA

EKO SAN MIGUEL
Bartolomé de Urdiso kalea, 9
IRUN

SUPERMERCADO SOKOA, C.B.
Sokoa Merkatalgunea, 7
Hirigintza (ABARKA Jatetxearen atzean)
HONDARRIBIA

EKO TOLOSA
Zumalakarregi kalea, 4
TOLOSA

GORA-BERA

EKO BERAUN
Galtzaraborda Etorbidea, 2/8
BERAUN — ERRETERIA

BASTIDA
Erdiko Kalea, 32
MUTRIKU

EKO ERREKONDO C.B.
Zigordia kalea, 7
ZARAUTZ

SAN JUAN BAUTISTA
Villas auzoa
HERNANI

MERKEK IGLESIAS
Azkuene Kalea, 12
TRINTXERPE

ECONOMATO ORBEGOZO
C/ Eliz — Kalea, 1
ZUMARRAGA

SUPER RENTERIA
Vicente Elicege kalea, 5
ERRETERIA

SUPER ANDONAEGUI, C.B.
Andonaegi kalea, 10
SAN PEDRO — DONOSTIA

SUPER AMARA
Isabel II.a, 16 zbk.
DONOSTIA

EKO VILLALBA
Torres Urquizu kalea, 13
EIBAR
San Juan kalea, 9
EIBAR

EKO ASTEASU
Keelavite poligonoa 2/8
ASTEASU

BETI MERKEK
Loiola kalea, 12
DONOSTIA

EKO ALTZA
Larratxo Ibilbidea, 96 zbk.
ALTZA

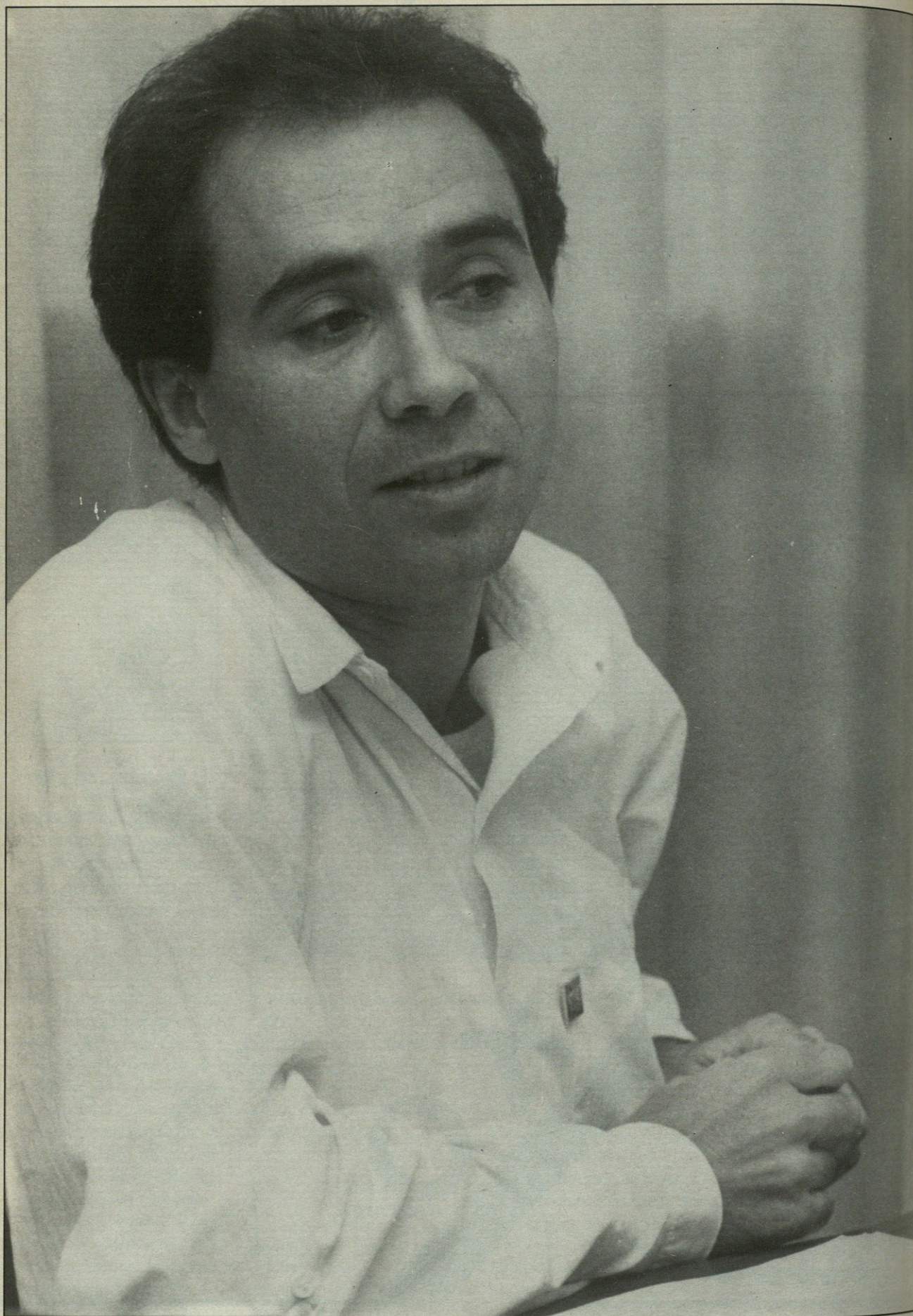
SUPER IZTIETA
San Sebastián kalea, 16
ERRETERIA

EKO AIETE
Etxadi Salla
AIETE — DONOSTIA

EKO

Vivodist

«Unibertsitate euskaldun homologarria eratzeke gai ez gara»

Duela gutxi, Udako Euskal Unibertsitatearen zuzendari postua onartu du. Kepa Altonagak, Euskal Herriko Unibertsitatean Zientzia Fakultateko Euskararako Dekanordeak, utzitako erantzunkizunak hartu ditu. Ez zaio gustatzen bere popularitatea, publikotasuna, zientzilari gehienei bezala. Natur Zientzietatik datorkigun gizon honekin UEUren etorkizunaz, estrategiaz eta norabideaz hitz egin dugu.

ARGIA. Zergatik bartu zenuen UEUko zuzendaritza?

K. ALTONAGA. Hori azaltzeko historia pizka baten beharra dago. UEU Iparraldean hasi zen duela 20 urte inguru, eta erabat militantea edo orduko garai heroiakoetako kumea zen. Martin Orbe, Balere Bakaikoa eta Inaki Irazabalbeitia nire aintzindariak antzeko prozesuak jarraitu dituzte.

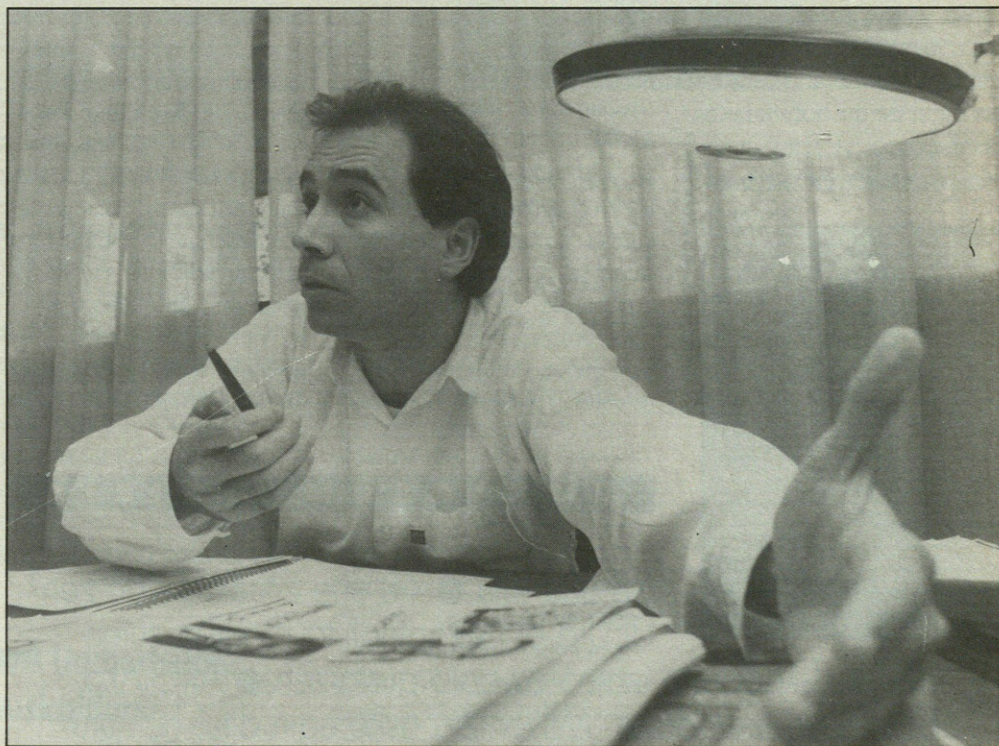
Bi urte pasa dira Irazabal-

beitiak UEUko zuzendaritza uzteko asmoa zuela azaldu eta eskaini zidanetik. Iazko UEUn nire izena aipatu zen eta inork ez zuen kontra egin. Dena den, bazegoen balditza bat ere: nik kargua onartuko nuela kargua baldin eta beste hautagairik ez bazen aurkezten. Eta, jada, 'de facto', aurtengo iralean Sailburuen Biltzarrak nire izena onartu zuen.

A. Zuzendaritza berria, or-

duan. Barne estrategia berria?

K.A. Nire ustez, UEUk papera, zeregina... luzarorako du. Zergatik? Ba UPVk —ez pertsonal mailan bertan, euskalzale borrokatuak daudelako— erakunde bezala behin eta berriro frogatu duelako euskalduntze prozesuan ez duela boron-daterik, federik ezta sinis-menik ere. Hori ikusita, hasierako garaian —garai heroi-ko haietan— UEU uni-

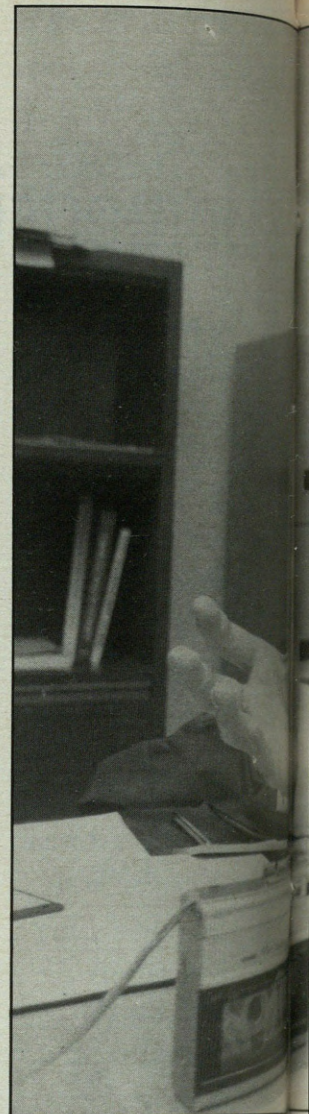
UEU euskal unibertsitatearen ernagarria, abiapuntua edo bultza arazlea da.

bertsitate horren alternatiba izan behar zela aipatzen zen. Gaur egun ez gaude horren beste baikor, baina nik esango nuke, eta uste dut adostasun osoa dagoela horretan, UPVren kontzientzia txarra garena. Batzutan presio taldea ere, kontra

dago. 1978tik hona, UEUK bere ekarpenez egindako lana da momentu honetan, Euskal Unibertsitate posible batetarako dagoen oinarri bibliografiko bakarra. Beraz, UEUK badu eta edukiko du lana UPVk lan hori bere gain hartu ez duelako.

ez UEUK ezta inork ere Euskal Herrian, errekuadro nahikoarik ez daukala unibertsitate euskaldun bat eratzeke. Hori UEUKo barne eztabaidetan horrela adierazi da. Horrela pentsatzen ez duten pertsonak ere badaude, baina gehiengo horren aldekoa dela esango nuke. Ez da ezkorra jartzen naizenik baizik eta errealistak. Ez da baliabide ekonomikorik ez edukitzea. Horiek, azken finean, diru kontuak dira, baina horren azpian ikusten da ez garela unibertsitate euskaldun homologarri bat eratzeke gai, errekuadorik ez dugulako. Jatorrismoaren aldetik jo ahal dugu baina, hori nola kontrastatu gizarte konpetitibo batetan? Horrek ez dauka esperantzarik.

Dena den, UEU/UPV parekatzen ari zara. Hori onartu behar da, UEUn eztabaida hori eman delako: lurraldetasuna, zazpi probintziak, herrikoitasuna... Hor badaude printzipio sakratu batzuk ideologia baten isla direnak baina gero praktikan oso problematikoak direnak. UEUK ez luke kapazitaterik halako eskaintza zabaltzeko. Horren aurrean esan dezakezu, 'has gaitetzen fakultate batetik'. Egia esanda, adibidez euskal filologiaren fakultateen ahalmen eza ikusterakoan, bost urtera edo 20 urtera hori ez dut ikusten. Gauzak diren

moduan. Bestetik, prentsan UEU krisian dagoela esaten duten iritziak agertu dira. Nik ez dut uste krisia dagoenik. Egon dira inoiz UPVren islak: LRU dela, irakasle asoziatuen arazoa dela... Baina nik beti defendatu dut UEUren sustratu naturalak momentu honetan dauden fakultateak direla, gustatu zein ez gustatu. Estatistikak frogatzen dutenez, UEUa datorren jendeak irakaskuntzarekiko harremana du eta irakaskuntza hori izango da, gehienetan, goi mailakoa. Desioak hor daude, gero praktikak, zer dakar? Ba lehen esan dizudana, gure sustratu naturalak Leioa, Zorroaga... fakultateak

1978tik, gure ekarpenez egindako lana da euskal unibertsitate posiblerako dagoen oinarri bibliografiko bakarra ●

egiten dugulako, azken finean. Dialektika horretan batzutan 'irabaziko' dugu eta beste batzutan galdu.

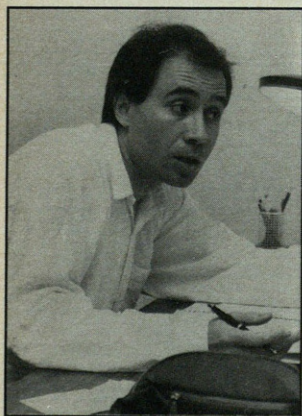
Beste lan garrantzitsua materialaren prestaketa da, material humanoa eta fisikoa —liburuak, apunteak, eta abar—. Laburtzearen, material humanoari dago-kionez, nik ezagutzen dudana errealtatean, Zientzia Fakultatean dagoen irakasle euskaldunaren %100a UEUn sortua, formatua, hezia... hau da, hortik etorritakoa da. UPVk ez du eduki eta egun ez du horretarako plangintzarik. UEUKo apalak begiratzea besterik ez

A. Orduan, UEU UPVren alternatiba da?

K.A. Nik ez nuke hori esango. UPVren kontzientzia gara eta zuloei adabakiak jartzen saiatzen gara. Alternatiba hitza beste zentzu batetan ulertzen dut. Momentu honetan, UEUKin ezin gara geratu, behintzat modu pragmatiko batez ulertuta. Ez ditu tituloak ematen. Orduan, tituloak exigituko dizkizun gizarte batean ez da alternatiba.

A. UEU benetazko euskal unibertsitate baten urratsa al da?

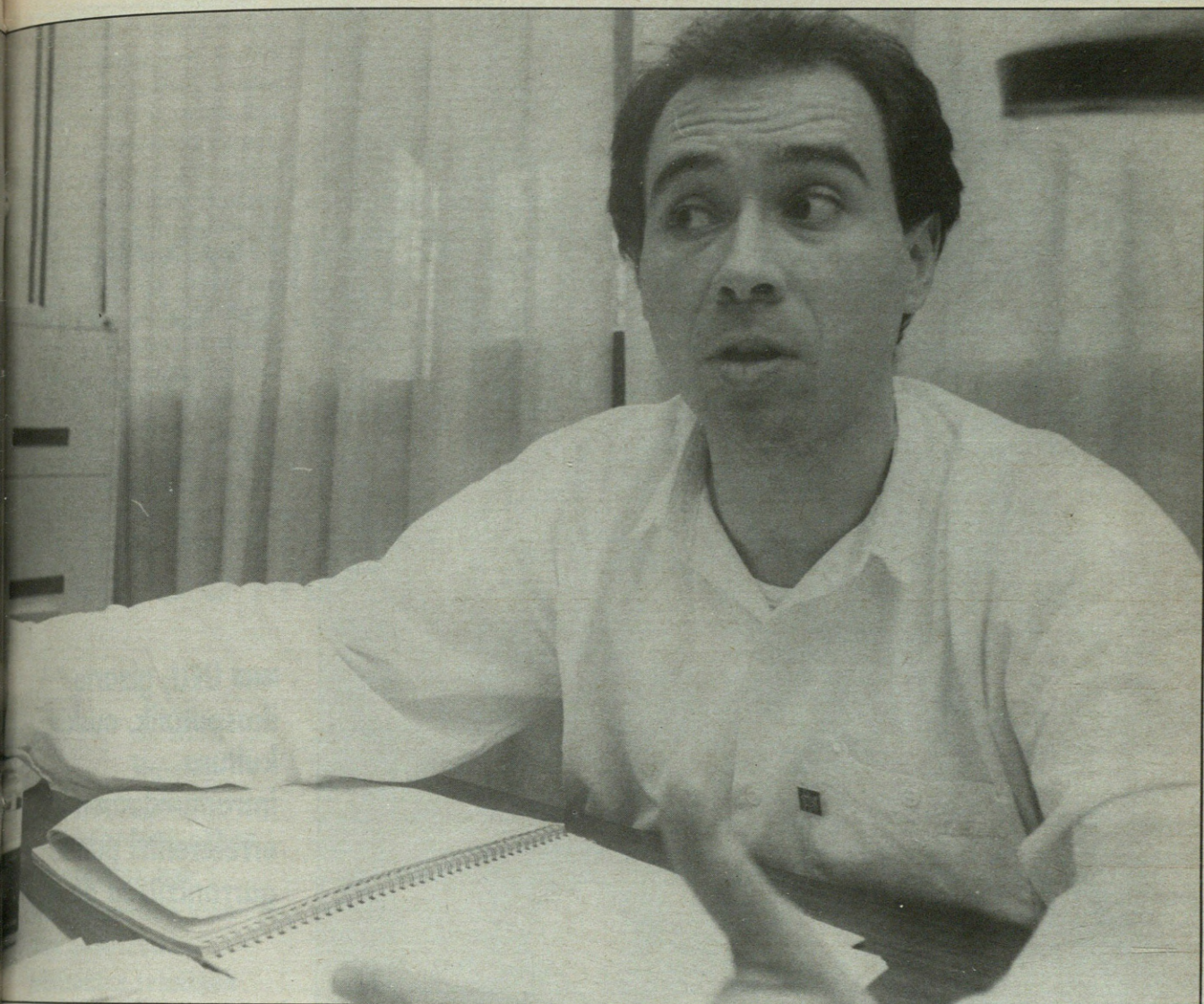
K.A. Bultzatzailea, bai. UPVren barruan edo UPVtik kanpo, unibertsitate euskaldunaren atzean doa. UEU ernamuina da. Abiapunta edo bultzarazlea da, edo izan liteke. Problema da, nire ustez, momentu honetan

NORTASUN AGIRIA

33 urte ditu ● 18 urte zituela heldu zen UEUra eta engainatuta eraman zuten

lagunek ● Eskaparate izatea ez zaio gustatzen ● ARGIAko kolaboratzaile izan da ● Militantzia asko egin ditu, helburu desberdinekin

dauden tokiak direla. Iparraldetik ez datorrela jendea? Hori neurri handian normala da, Iparraldean ez bait dago fakultaterik, beraz ez dago jendea biltzeko gunerik eta lan taldeak ezin dira eratu.

A. Azken bi biru urteetan badirudi UEUK betidanik izan duen militantismoa murriztu egin dela. Larraonara doazen ikasleen xedea ikastea da.

K.A. Ez. Nik esango nuke UEUra doana, neurri handi batean, militantea dela. Militante ez dena, ez doa UEUra. Hori bai, beste elementu baikor batekin: UEUra joaten dena militantea da eta,

gainera, ikastera doa. Eta hori ere pozgarria da.

A. Militantismoa mantentzen bada, UEUK sinbolo izaten jarraitzen al du?

K.A. Sinboloak arriskuak dira. Nik esango nuke, eta hau ez da nire ideia, UEU gune bat dela. Gune horretan hainbat kolektibo elkartzen dira, lanean ari dira. Sensibilitate desberdinak aurki ditzakegu baina UEU,

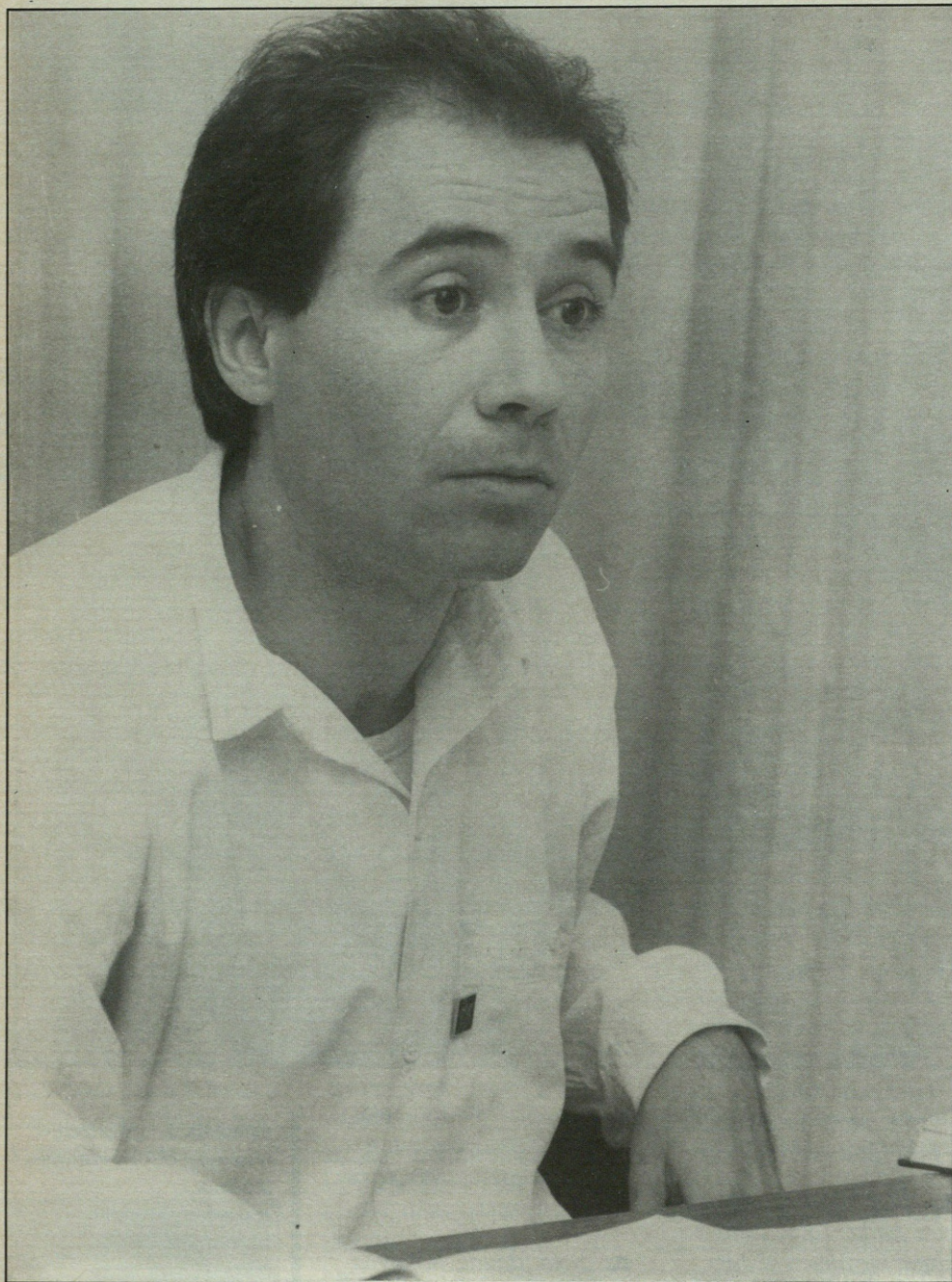
gizartearen ikuspuntutik, euskal kulturaren infamunduan erreferentzi puntu garrantzitsua da.

A. Nola daude Nafarroako Gobernuarekin harremanak?

K.A. Nafar Gobernuarekin, zorionez, akordio bat sinatu dugu, oker ez banago orain urte bi eta urtero automatikoki berritzen da. Horren fruituz, Nafarroako Gobernuak diru kopuru haundi bat ematen dio UEUri. Gobernu aldaketarekin, printzipioz, ez dakit zergatik akordio hori moztu egin beharko litzatekeen, automatikoki berritzen bait da. Ez dugu inolako indi-

Estatistikek frogatzen dutenez, UEUra datorren jendeak irakaskuntzarekiko harremana du eta irakaskuntza hori, gehienetan, goi mailakoa da.

Unibertsitate euskalduna, hemendik 20 urtera ere, ez dut ikusten ●

EAJk Kultura Sailean ez zuen nahi Hezkuntza eta EAren lana egin. Orduan, Kulturatik Hezkuntzara pasa gintuzten.

zioarik, behintzat.

A. *Eta Eusko Jaurlaritzakin?*

K.A. Orain arte, Kultura Sailean egon gara eta izan ditugun elkarrizketak horiekin izan dira. Gobernu Hirukoitzean Hezkuntza Saitetik deitu gintuzten. Dirudienez EAJk aldaketa hori egiteko asmoa zuelako:

Kultura ari zen Hezkuntza eta EAren lana betetzen. PSE zegoen bitartean, Kultura gu babesteko prest zegoen baina Hirukoitzean EAJk ez zuen nahi EAri tokatzen zitzaien lana egitea. Goio Monrealekin egon ginen hitzegiten eta berak proposatu zigun guk eskatu behar geniona. Hirukoitzaren krisia heldu zen eta, ordutik,

haiekin pare bat aldiz hitz egin dut. Baina ez dakite zerotik hasi beharko dugun negozio osoa, utzi genuen puntuan berhartuko dugun ala ez dagoen zereginik. Ez dakit berriro kulturara bueltako garen.

A. *UEUko beste gai eztabaidatsua egoitza da.*

K.A. Duela urte batzuk

zenbait ahotsek esan zuten Iruñeak bere garrantzi sinbolikoa zuela baina garestiegi ateratzen zela eta, seguraski, beste egoitza merkeago bat aurkituko genuela. Horren inguruan eztabaidatu zen, eta Iruñearen sinbolismoaren alde zegoen jende asko agertu zen. Horrekin batera, guretzako egokia zen egoitza ez dugu Euskal Herrian inon aurkitu. Momentu honetan, beraz, aukera bakarra, guk dakigunez, Iruñeakoa da. Beste arazoa da, Iruñeako egoitza ordaintzen aurrekontuaren erdia joaten zaigula.

■ UEU, gizarte ikuspututik, euskal kultura inframunduaren erreferentzi puntu garrantzitsua da ●

A. *Ez al da biburtu UEU UPVn aurkezten diren tesiak irakurketa tokia?*

K.A. Ez. Esango nuke, gainera, gero eta gutxiago. Garai batean UEUn inferioritate konplexua genuen. Nola edo hala frogatu behar genuen bageneukala maila bat. Eta froga nabarmenena tesiak ziren. Garai hartan, ohizkoa bihurtu zen UPVn aurkeztutako tesiak irakurketa egitea. Zorionez, gure programen kalitatea eta monografikoen sakontasuna igo da eta gaur egun tesi baten irakurketa gauza guttiz marginala izaten da.

Myriam Gartzia

ARDOGINTZA, ARTISAUEN INDUSTRIA

Euskal Herriko kulturaren betidanik bete du ardoak paper garrantzitsua bat. Mendez mende joan dira hobetzen laborantza teknikak eta lurralde pribilegiatu bilakatu da klima, lurra eta gizakiaren arteko harreman estuari esker.

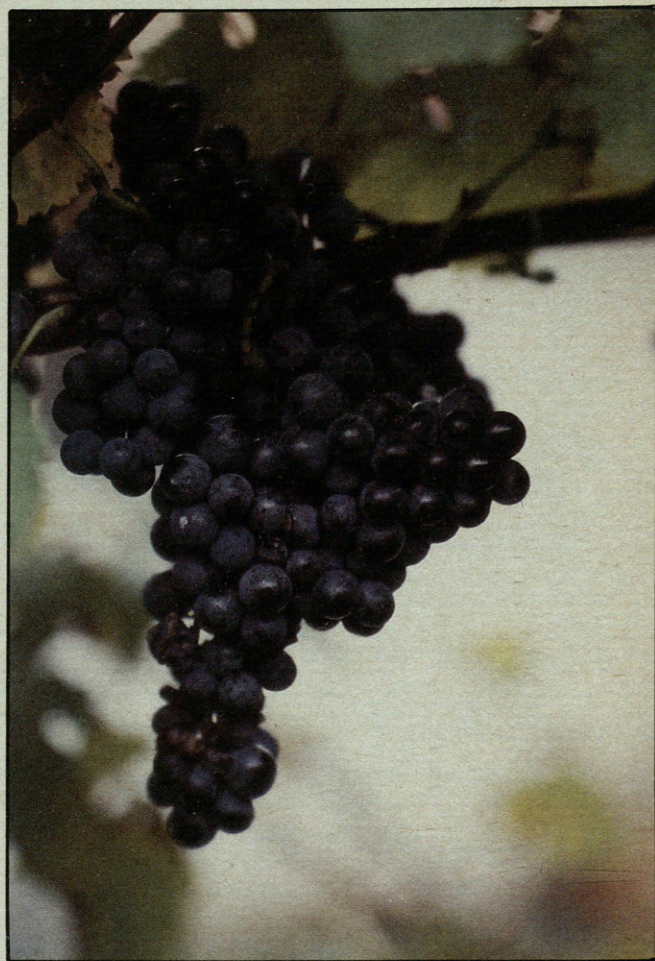
ARDOA betidanik edan izan da Euskal Herrian. Bertako lurraldeen emantortasunaren laguntzaz, ezaugarri desberdinetako ardoak ekoiztu eta hobetu dira mendeetan zehar. Nafarroa eta Errioxa dira euskal lurralde ardogile ezaugarriak. Mahastiak non-nahi, belaunaldiz belaunaldi hobetzen joan dira ardo laboratze teknikak. Ardo-

gintzak kultura berezi bat eskatzen bait du, non lur egokia, eguraldi epela, giza lana eta bodegen arteko batuketak ardo on bat emango duten emaitza zuzen bezala.

Teknikoki hitz eginez, ardo edari erdi alkoholiko bat dela esan daiteke, mahats zukua irakiten eduki ondoren lortzen dena. Edari hau ez litzateke inoiz 9 gradutik jeitsiko, salbuespen bakan batzutan ezik. Ardo lau motatakoa izan daiteke: beltza (mahats beltzarekin egiten da), gorria (mahats beltzarekin edo zuria eta beltzaren arteko nahasketarekin), zuria (mahats zuriarekin) edo klaretea (mahats beltza eta zuria nahasketarekin).

Mahatsa: lehen urratsa

Mahatsondoak landatzea eta zaintzea da beraz ardo on bat lortu ahal izateko

Ardoa egiteko mahats mota asko erabiltzen dira, baina arruntena 'tempranillo' izenekoa da.

beharrezkoa den baldintza. Gero mahatsa biltzea letorke. Eta lan hau ez da txantxetako. Hori diote behintzat lan hau noizbait egin duten guztiek. Ardoa egiteko nahitaezko lana, herritar asko mahastietara abiatzen dira urte guztian zaintzen duten uza biltzeko. Aurretik, bodega guztiak prestatuak izaten dira. Depositoak, toleara, kubak eta mangera guztiak metodikoki garbitu; traktorea eta atzeko gurdia funtzionamendua ziurtatu; mahas-

tietako lerroen arteko lur zatietako sasiak kendu...

Baina bertakoen eskuak ez dira nahikoak izaten hainbesteko lur sailetan heldutako fruituak biltzeko. Horrela, diru beharrea aurkitzen diren hamaikatxo pertsona inguratzen dira urtero urria inguruan ardo kopuru handiak ekoizten dituen lurraldeetara lan bila. Euskal Herriko gazte (eta ez hain gazte) askok hartzen dute lurralde hauetarainoko bidea, Galizia eta Gaztelako askok bezala. Baina ardo-

Biasteriko herrian aintzinako soto anitz daude, eta gaur egun oraindik erabili egiten dituzte.

zaleek nahiago izaten dute inguruko herrietatik etorritakoei ematea lana.

«Lanik gabe zaudenean, aukera on bat da egun gutxitan diru piska bat irabazteko», esaten digu Ixabelek. Bera Bergarakoa da, eta iazko uztan Lantziegon igaro zuen mahats biltze garaia. 400 pezeta irabazten zituen orduko, eta egunero gutxienez zortzi ordu egiten zituen lanean. Goizero zazpiretan traktorera igo, Errioxako udazken hotzak gorputzean dardara ezartzen duen bitartean. «Denek geure manta eramaten ge-

nuen. Hasieran, lehen urtekoak ginenek, ez genuen oso ongi ulertzen 'beteranoek' zergatik zeramaten manta bat lanera. Azkar asko hasi ginen geu ere tapakia eramaten. Gorputz osoa berarekin estali eta hala ere hezurretaraino sartzen zitzaigun hotza», gogoratzen du neska honek.

Aitorrek ere hotz hori ezaguna duela esaten digu. Bera Zentronikon egon zen iaz mahats biltzen. *«Kapatazek erritmo bizia jarri nahi izaten dute beti, eta horretarako zenbait langileri urte osorako lana eskaintzen diote. Hauek, ordainetan, erritmo bizkorrean egiten dute lan, taldeko guztiek azkarrago jaso dezaten. Horren ondorioz, oso larri ibiltzen dira berriak direnak», esaten digu berak.*

Mahastietara traktoreen gurdietan heldu bezain laster, langile bikote bakoitzak bi otar hartzen ditu. Batzuk guraizeekin eta besteek korketeekin, mahatsa biltzeari ekiten diote. Otarrak

betetzen direnean traktore-ra husten da mahatsa. *«Gorrena beti makurturik egon beharra izaten da», esaten digu Aitorrek. Ahal den lekuan bazkaldu eta berriro ere lanera. Ez dago denbora galtzeko astirik. Lan denbora amaitu arte. Gero berriro herrira. Eta horrela egunero, mahats guztia bildu arte. «Batzuk sartutako orduen arabera ordaintzen dute, baina gehienek mahatsa biltzen hasi baino lehenago soldata bat ezartzen dute, zenbat ordu sartuko diren kontutan haru gabe», diosku Ixabelek. Horrek esan nahi du veteranoek berriek baino lan gehiago egingo dutela, biek berdin kobratu arren.*

Ogibide nagusia

Mahatsa bodegetara eramán, eta bertan ekiten zaio ardoa ekoizteari. Biasteri da, hamaseirekin, Errioxako bodega gehien dituen herria. Eltziego, Eskuemaga, Samaniego, Lapuebla de Labarca eta abarren aurretik. Mende askotako tradizioari eutsiz, oraindik ere bertako biztanleen ogibide nagusia ardogintza da. Muino batean kokaturik, ardoa biltzeko landutako sotoez zeharkatuta dago Biasteri, zimendu arazo larriak sortuz, aspaldidanik giza oinik zapaldu ez dituen pasaguneek hondoratzeke zorian jartzen bait dute herriaren azalera. Hala ere, soto batzuk oraindik bere funtzioa betetzen jarraitzen dute. Juan Madrid, Biasteri-

Biasteri da, hamaseirekin, Errioxako bodega gehien dituen herria ●

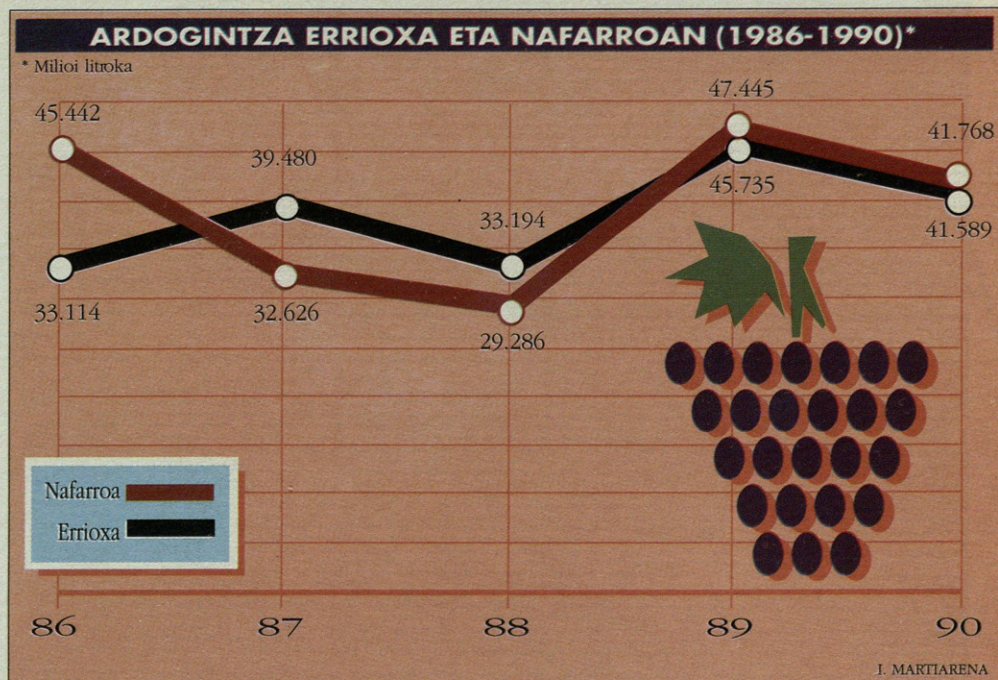
Errioxako ardo-ekoizpenaren heren labor bat besterik ez da edaten Euskal Herrian ●

ko ardogle batek, XIV mendeko bodega bat egokitu berri du ardoa ontzeko. Bere negozioia ez da handiegia oraindik, baina ardogintza urteen poderioz bakarrik hobetu ahal daiteken zientzia denez, hemendik urte batzu barruko merkatua du helburu. 900.000 litroko produkzioa du gaur egun.

Errioxan ardo guztiak lantzen dira, eta bertako ardogleek ardoen mundua piramide bat dela diote. Gailurrean Bordeleko ardo dago, erdikaldean Errioxa-

koa eta behekaldean ardo arruntak. «Gailurra lortzeko merkatu iraunkortasuna behar dugu —esaten digu Juan Madridek—, *salneurriak finka daitezen*».

Errioxako mahastian nagusitzen den mahats mota (guztira %80) 'tempranillo' a da, ardo beltzak egiteko erabiltzen den mahats beltza. Mahats zuri erabiliena

Nafarroa eta Errioxa dira Euskal Herriko ardo ekoizle indartsuenak.

Ardoak ere gaisotzen dira

Ozpinketa: Ardoak ozpin usaina hartzen du azido azetikoaren eraginez. Ardoaren gainetik estalki zuri bat azaltzen da. Normalean ongi hertsu eta botilatu gabeko ardoetan ematen da.

Karmintasuna: Ardoak galdutako gurinaren zaporea hartzen du, olio errearena. Esneki bakteriek glizerinari eraso egiten dietenean ematen da gaitza, azido azetiko eta akroleina sortuz. Gutxitan azaltzen da gaitz hau, baina gradu maila txikiko ardoei jotzen die gehien.

Bira: Usain txarra dakar gaisotasun honek,

ahuldurarekin batera. Ardo edan ezina geratzen da esneki bakterien eraginez. Garraztasun txikiko ardoek sofritzen dute.

Gezamina: Irakite prozesuan ardoak tenperatura altuegietara heltzen

oliotsua hartzen du eta isurtzerakoan zaratarik ez du ateratzen.

Estalkiak: Gaizki hertsitako ontzietan hartzen dute gaisotasun hau ardo berriek, airearekin kontaktuan jartzen direnean.

■ Mahatsak lurra ikutu duenean, beragandik ateratako saldak lur gustoa izaten du ●

denean ematen da gaisotasun hau. Irakitea amaitu gabe geratzen denez, zapore gozoa eta garratza nahastu egiten dira.

Grasa: Ardoak itxura

Estalkiak legamia batzuk sortzen dituzte.

Apurketa zuria: Ardo zikina azaltzen da, eta gris antzeko hondoa hartzen du. Burdin gehiegi

dagoenean ematen da.

Kuprezko apurketa: Kupre gehiegik ukitzen badu ardo, gaisotasun hau ematen da. Hondo gorrisa bat hartzen du. Ardo zuri berriak bakarrik jotzen ditu.

Lizun gustoa: Mahats, deposito edo kortxo lizunduekin kontaktuan jartzen bada zapore hau hartzen du ardoak.

Lur zapore eta usaina: Mahatsak lurra ukitu duenean, beragandik ateratako saldak lur gustoa izaten du, eta bere usaina ere euriak busti berri duen lurrarena izaten da.

Zur zaporea: Ardo egiterakoan zur berriko kupelak erabiltzen direnean azaltzen da zapore hau.

**Mahasti nafarrak eta
errioxarrak lautadan
landatzen dira.**

'viura' motakoa da. Baina Errioxako ardo-ekoizpenaren heren labur bat besterik ez da edaten Euskal Herrian. Batez ere ardo berriak, urtean egin eta saltzen direnak. Ardo honen ezaugarri nagusiak leuntasuna eta fruitu kutsua dira. Europara bidaltzen den ardoa nagusiki krianzazkoa da.

Nafarroan Korella, Zen-troniko, Kaskante, Tuter, Fitero, Murtxante eta Mendikute dira ardogintzan ospe handiena dutenak. Lur nafarrak oso egokiak dira ardo indartsuak ekoizteko. Erribera Behea da 'Nafarroa Jatorrizko Izena'z gozatzen duen lurraldea, 32 bodega-ekin. Gehien landatzen den mahatsondoa 'garnacha' motakoa da. Erribera Behean ardo beltz gogorra

ematen da, gorputz handi-koak, garraztasun gutxi-koak eta kolore gorri grana-tekoak. Erribera Goian ardo gorri leunak eta oso fruitu kutsukoak ekoizten dira.

Erribera Behea da 'Nafarroa Jatorrizko Izena'z gozatzen duen lurraldea

Kaskanten Nafarroako bodega kooperatibarik handiena dago kokatua, Nuestra Señora del Romero. 1951 urtean sortua, gaur egun 100 milioi litroko kapazitatea du, eta hauetatik 225.000 krianza, erreserba

eta erreserba handiko ardoak egiteko gordetzen dira. Ardogileen kezkarik nagusiena, zalantzarik gabeko beraien produktuen komertzializazioa da. Errioxan ardo beltzetan zentratu badira gehien bat, Nafarroan gorriak zaindu dituzte berreziki. Baina bazter guztietako ardozaleak ados daude produktu kimikoen erabilpena murriztu egin behar dela esatean. Gaur egun tresna fisikoak gailentzen dira: trasiegak, filtroak...

Jatorrizko Izena

Merkatua zabaltzeko, 'Jatorrizko Izena'ren erabilpena nagusitu da lurralde hauetan. Honek, kontseilu arautzaile batek ezarritako baldintzak bete behar direla esan nahi du, eta beteaz gero kalitate garantia bat eskuratzen da. Horrela, saltzaileak kalitatezko ziurtagiri bat eskaini diezaiake erosleari. Hori lorturik, bodegak salmentetan zentratzen dira, eta horretarako normalean banatzaileengana jotzen da. «Lehen bodegetara joaten ziren erosleak —esaten digu Iñigok, Zarauzko ardo banatzaile batek—, baina ohitura hori galtzen joan da. Nahiago dute bitartekari baten bidez erosi».

Ardoa saltzen ez den bitartean, biltegietan gordetzen da. «Kalte handia egin digute alkoholaren aurkako kanpaina ugariak —onartzen du Juan Madridek—. Gazte jendeak gero eta edari alkoholiko gutxiago edaten du».

IRULEGIKO ARDOA ETA TXAKOLINA TOKI BILA ARDOEN MUNDUAN

Ardogintza tradizioz beteriko mundua izan arren, beti dago esperientzia eta ardo berrien asmaketarako lekua. Horrela sortzen dira denborarekin finkatzen joaten diren produktuak. Txakolina, adibidez, inguru konkretu batzutan bakarrik zen ezaguna orain urte gutxi arte. Irulegiko Ardoa bultzatu nahian eratutako kooperatibak ere aire berritzaileak ekarri zituen Ipar Euskal Herriko ardozaleentzat.

ASPALDIDANIK ekoizten da txakolina Euskal Herriko gune konkretu batzutan. Gipuzkoan Zarautz eta Getariak osatzen dute gune hauetariko bat.

Bizkaian Balmaseda, Bakio, Lezama, Somorrostro... eremu zabalagoan egiten da ardo klase hau. Litro kopuru txikiko produkzioarekin, baserritar bakoitzak bere

lurraldeetan ekoizten zuen orain arte, 'hondarrubi zuria' eta 'hondarrubi beltza' motako mahatsondoak erabiliz. Baina orain hiru urte lortu zen 'Jatorrizko Izena'

dela eta, hedatuz joan da ardo honen ospea, eta horren ondorioz handitzen ari dira mahastiak. Zarauzko Bixente eta Roke Eizagirrek, adibidez, 25 hektarea dituzte momentu honetan alea emanaz, eta beste 25 prestatzen ari dira. Horrela, bi urte barru, ekoizpena bikoiztea espero dute. *«Merkatua zabaltzen ari dela eta —esaten du Bixentek—, gero eta mahats gehiago behar dugu, eta garai ba-*

Txakolina oraindik maila txikian ekoizten da, baina 'Jatorrizko Izena' eskuratu duenetik bere ospea asko handitu da. Horregatik, ardo mota honen egileek datozen bi edo hiru urtetan produkzioa bikoiztea espero dute, horretarako beharrezkoak diren neurriak hartuz.

Dastatzea artea bihurtzen denean

ZERBAIT dastatze-rakoan, ona edo txarra den esan ahal izateko faktore asko hartu behar dira kontutan. Ardoaren kasuan garrantzitsuenak zaporea, usaina, kolorea eta gorputza dira. Osagarri guzti hauek modu egokian batzen badira produktua ona izango da. Eta hori epaitzeko aspaldidanik ezaguna den dastatzailearen figura dago.

Ardo bat dastatzeko zeremonia burutzen da. Lehenik, ardoa ateratzen da, piskanaka piskanaka eta edalontzia guztiz bete gabe. Ondoren, dastatzaileak ontzia altxatu eta argigune batera zuzenduko du, begia eta argiaren artean jarritako ardoak duen kolorea eta gardentasuna aztertuz. Usaimenaren txanda dator gero. Dastatzaileak sudurrera hurbiltzen du edalontzia eta, usaindu baino lehen, piska bat asintzen du. Orduan usaintzen du ardoa dastatzaileak, lurrina zurgatu egingo balu bezala. Hiru mailatan zati daiteke lurrin hau: maila primarioan

(lurretik datorkiona), sekundarioan (irakiterakoan lortzen dena) eta tertziarioan (barrikan edo botailan irabazten duena). Guzti hau kontutan hartu ondoren, ardo zurrutada bat hartzen du dastatzaileak, eta ahoa berarekin busti ondoren, lurrera botatzen du, mingaina sarritan aho sa-

■ Ardo bat dastatzeko zeremonia konplexua burutzen da ●

pairen kontra zartatuz, gorputza duen ala ez jakiteko.

Hau dena egin ondoren ematen du bere epaia dastatzaileak. Produktu baten salmentetan eragina izan dezakeen epaia. Horrela, askok komunikabideetara jo dute, aldizkarietara batez ere, marketing-aren munduan murgilduz eta sinesgarritasun handia galdu araziz lanbide honi. Hala ere,

badira oraindik ere inolako etekin nahirik gabe ardoa dastatzeari ekiten diotenak. Juan Madridentzat, adibidez, bere ardogintza lana garrantzitsua da. Berak zera eskatzen dio ardoari, *«beltza eta berria bada, edan erraza izan behar da, fruitu kutsukoa, ondo orekatua eta sotila. 10 eta 12 graduren artean atera behar da mabaira»*. Ardoa krintzazkoa bada, zur zapore gehiegirik ez izatea eskatzen dio, *«ardoaren zaporea zuraren menpeko geratzen bada galdu egiten bait du. Ardo zuri eta gorriei urtekoak izatea eskatzen diet, nere ustez gorriak ez bait du balio zahartze-ko»*.

Euskal Herrian oraindik zer dastaturik badago. Jose Angel Iturbe ostalarriak gogoratzen digun bezala, *«lurralde pribilegiatu batean bizi gara eta. Jendeak badaki oraindik ardo on bat ezagutzen. Batez ere oraindik ere ardo on asko egiten direlako beren»*.

«tean etxeko mabastiekin nabiko mabats lortzen bazen ere, gaur egun inguruko baserrietatik ekarri beharrean aurkitzen gara».

Txakolinzale guztiak ados jartzen dira 'Jatorrizko Izena' lortzeak etekin handiak ekarri dizkiela onartzean. Ospe handiagoa, instituzioen laguntza... Elkarte

barruan daudenek 25.000-30.000 kilo inguru mahats erabili dituzte aurtun. Kilo-ko ardo botila bat merka-

turutzen da. Aurtengo uzta, kantitate aldetik, iazkoa baino bajuxeagoa da, baina kalitate aldetik ez da txarra,

■ Irulegiko Kooperatibak 1979 urtean martxan jarritako plangintza bati esker, gaur egun 130 hektarea mahatsondo daude Baigorri ●

10'5 gradurekin. *«Mahatsian ikus daiteke nolako izango den ekoizpena gutxigorabehera —azaltzen digu zarautzarrak—, eta mabatsa biltzerakoan oso kontuan eduki behar da bere izaera»*.

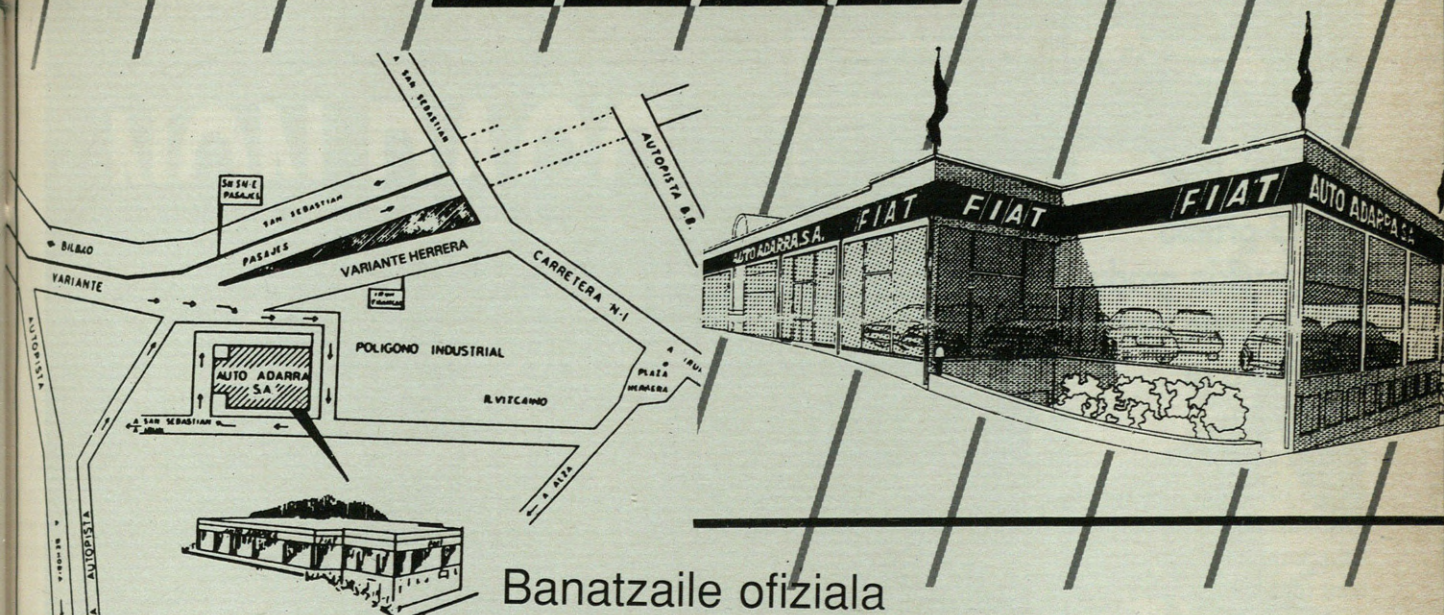
Ardozale guztientzat bezala, irakin prozesuaren ondoren alkohola izango den azukre maila oso garrantzitsua da txakolinzaleentzat. 17 gramo azukre-ekin gradu bat alkohola igotzen da litroko.

Txakolinaren ezaugarriak

Dixenteren ustez 11 graduko txakolina da onena. *«Fruitu kutsu piska bat eduki behar du; txinpart pittin bat baita ere; garraztasun piska bat; barrika zaporarik ez... Oso garrantzitsua da barriketan salda beharrezko tenperaturan edukitzea. Beroak likidua lurrundu egiten du, eta horrela lurrin eta alkohola galdu egiten ditu»*.

Txakolin bodega guztiek ekoizpena bikoiztea espero dute datozen urteotan. Jo eta ke ari dira urrian mahats ura ardo bihurtzen. Emaitzak abenduan hasiko dira ezagutzen, etxekoak probaketak hil horretan hasten bait dira. Kanpotarrak Errege egunaren ondoren azaltzen dira txakolina dastatu nahian. Erosle arruntak jatetxeak eta bertara espreski ardo berri hau erostera joaten den jendea dira. Banaketa norberak egiten du, baina guztiek dute helburutzat jatetxe guztietara zabaltzea eskaintza. Esan

FIAT

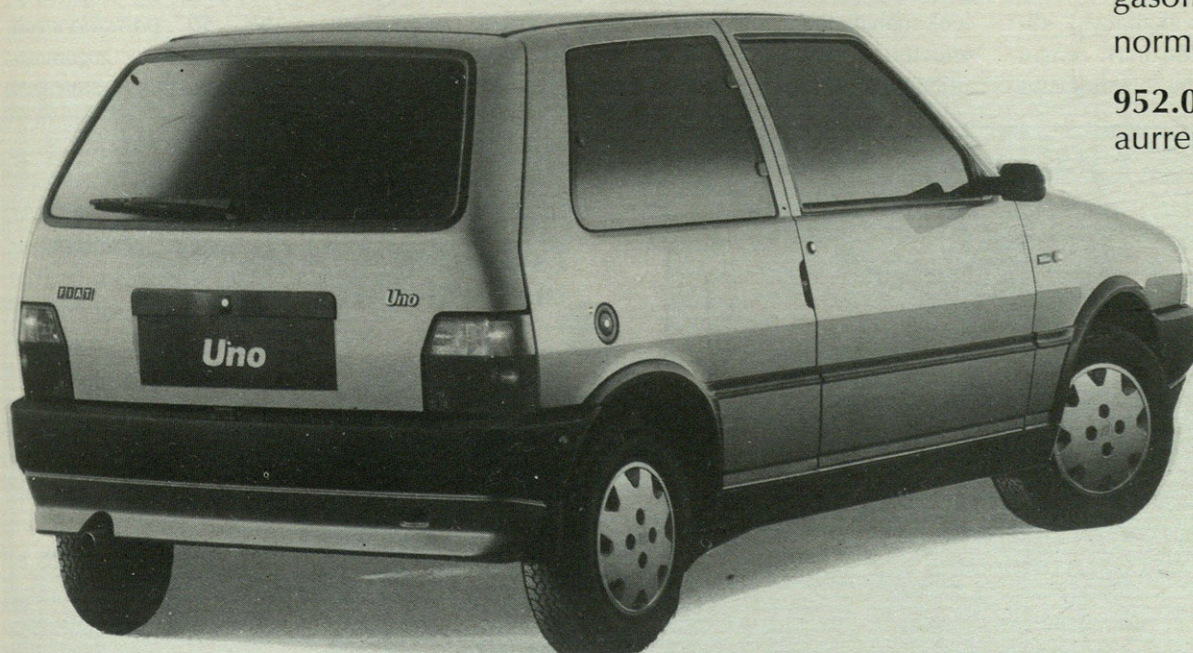
Banatzaile ofiziala **AUTO ADARRA**

Pol. Txingurri z/g Tel: 39 72 43
HERRERA - Donostia
Gran Vía, 7. Tel: 28 89 83

UNO

11 Bertsio:
gasolina, diesel
normala eta turboa

952.000 pezetatik
aurrera

AGENTE OFIZIALAK

IRUN
Talleres Joserra
Pinar, 22
Tel: 61 43 93

ERRETERIA
Talleres Korta
Vazquez Mella, 13
Tel: 51 32 46

HERNANI
Talleres Achaga
TXIRRITA, 11
Tel: 55 72 32

LASARTE
Garaje Usurbil
Zumaburu Parkea
Tel: 36 24 63

ZARAUTZ
Auto electricidad Aia
BIZKAIA, 45
Tel: 83 46 18

PASAIA (Trintxerpe)
Talleres Vicente
R. Arrillaga, nº 1
Tel: 39 16 89

DONOSTIA
Talleres Amara
Escolta Real, 57
Tel: 21 28 33

**17 gramo
azukrerekin gradu
bat alkohola igotzen
da litroko** ●

bezala, jendea bertara joaten da eskaerak egitera, eta probintziatik kanpoko eskaeretakako bakarrik erabiltzen dira banatzaileak.

Beste esperientzia berri bat Baigorri inguruan kokatzen den Irulegiko Ardoen Kooperatiba da, 1954 urtean sortua. Lurralde ardogilea betidanik, orain mende bat 400 hektarea mahastiak ziren. Filoxerak (mahastiak akabatzen dituen gaisotasuna) eman zien amaiera oparotasun

Irulegiko ardoa mendi magaleko mahatsondotik dator.

garai haiei. Bertako biztanleek mahatsondo asko aterazituzten eta lurra beste zeregin batzuetarako erabil-

tzeari ekin zioten. Ardoa egiten jarraitu zuten base-ritarrek, 60ko hamarkadaren amaiera heldu arte ez zuten ikusi ardogintzaren berpizkunderik.

Esperimen- tuak Irulegin

Kooperatibak 1979 urtean martxan jarri zuen plangintza bati esker, gaur egun 130 hektarea mahatsondoz landaturik daude, denak 'cabernet' eta 'bordeles' motetakoak, eta urtero 10 hektarea gehiago landatzen dira, beti mendi magaletan, 'Jatorrizko Izena' lortua dutenetik arautua duten bezala.

Kooperatibako partaidea den Marcel Haristoik azaldu digunez, «garai batean gure xede nagusia mahastiak banditzea izan zen bitartean, gaur egun kalitatea

hobetzea da kooperatibako 50 partaideentzako erronkarik gogorrena. Horrexegatik, aurtengoan ardo zuria ere egiteko asmoa dute Irulegikoek. Gorria eta beltza hobetzen diren bitartean. «Iaz 4.000 hektolitro ardo egin genituen —jarraitzen du Haristoi jaunak—, eta hauetatik 1.500, gorriarenak ziren. Baina bertakoek ez dute gustokoa gure ardoa». Hala ere eremuak zabaltzen doaz kooperatiba honentzat. Californiarai heldzen da Irulegiko ardoa.

Baina esperientzia berriak ez dira ardo zurira mugatzen. Ardo arinagoak, zapore gehiagorekin, lortu nahian, hotza erabiltzen duten teknika berriak ezarri dituzte. «Gure ardo beltza Hegoaldekoa baino gogorragoa da» esaten digu bertako enologo batek.

Aurrerakuntza teknikoekin asko hobetu dira ardoak.

Amagoia |ban

Xabier Montoiaren nobela liburudendetan salgai

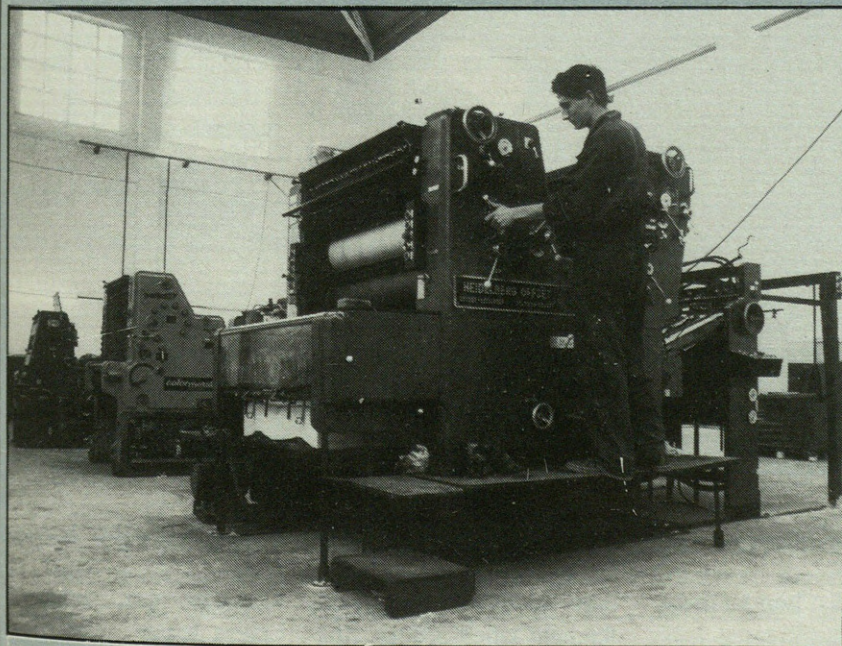
NON DAGO STALIN?

Susa
ARGITALDARIA

☎ (943) 37 15 45

LEKU BAT EGIN DUGU GRAFIKAGINTZAN

AN A
FOTOKONPOSAKETA
INPRIMATEGIA

ESKURAGO

LASARTEKO EGOITZA BERRIA. INDUSTRIALDEA 1-2.

1987ko apirilaren 17an hondoraketa baten arrastoak aurkitu ziren bertan

ALTXOR BAT GETARIAKO URETAN

Aranzadi Zientzi Elkarteko Arkeologia Saileko partaideak ikerketa garrantzitsu bat ari dira burutzen Getaria inguruko kostaldean. XVII mendeko itsasuntzi batekin egin dutela topo diote espezialistek.

ORAIN 4 urteko apirilaren 17an hasi zen abentura hau. Iñaki Gutiérrez eta Ignacio Etcheberry urpekariak, murgilketa askoren ondoren, kuprezko bost piezarekin topatu zirenean Getaria inguruko itsas zatian. Baina aurkikuntza hau ez zen kasualitate bat izan. Bi gizon hauek, urpekari amorratuak, historiagintza eta arkeologia zale handiak ziren, eta 1985tik dokumentazio lan handia egin zuten Getaria inguruan

Ana Benito, ikerketen arduraduna, Aranzadiko Arkeologia Saileko beste partaide batzukin.

suertatutako hondoraketa bati buruz.

Kuprezko piezak aurkitu ondoren, Aranzadi Zientzi Elkarteko Arkeologia Sailak

hartu zuen aurkikuntzaren ikerketa lanen ardura, Ana Benitoren koordinakuntzapean. Lehen pausoa prospekzio eta azterketetan sa-

kontzea zen, aurkitutako pieza hauen jatorria finkatzeko. Horregatik, urpekari-tzaren zaletuei eremu horretan mesedez ez murgil-

tzeko eskatu zitzaien. «Ez genuen gune hau arriskuan jarri nahi, bere balio arkeologiko altuagaitik —esaten digu lehen aipaturiko Ana Benitok—. Lan handia egiten ari gara azken lau urteotan, materialen sailkapen eta ezaugupenerako alde batetik eta, bestetik, dokumentuen ikerketarako. Penagarria litzateke guzti hau publikoa egitean lana izoztatzea».

Aurkitutako materiala

Urpekarien isiltasuna ziurtaturik, eraturako ikerketa taldeko partaideei lanean hastea besterik ez zitzaien falta. Horrela, kanpuko lan arkeologikoei 1988an eman zitzaien hasiera. Lortua zen iadanik itsas hondoa aurkitutako lingoteak berreskuratzeko prospekzio lanetarako baimena, eta aztamategiaren ezaugarri eta neurriak ezarriak zeuden.

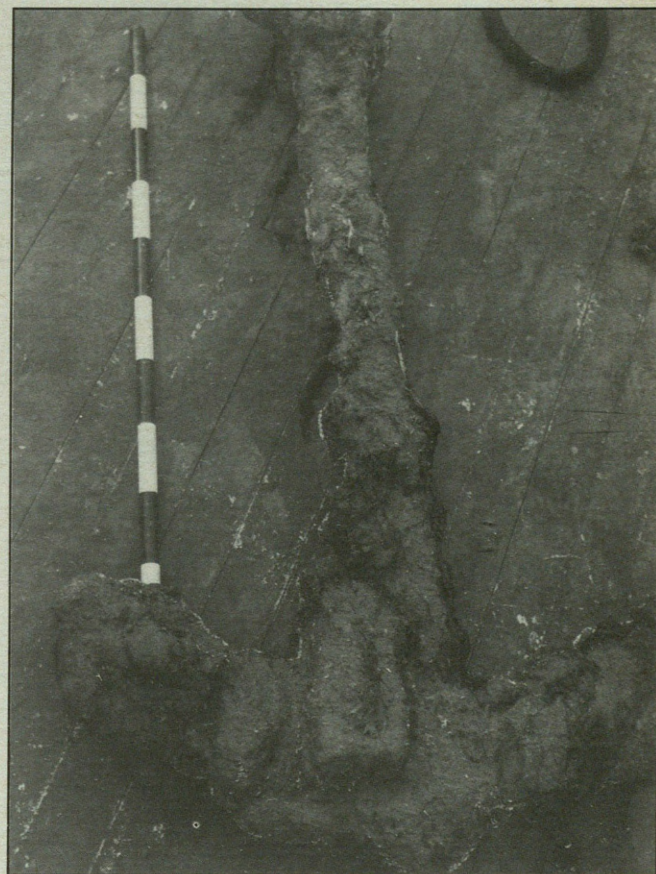
Lehen lanen ondorioz, lingote gehiago aurkitu eta berreskuratzea lortu zuten Aranzadikoek. Hiru guneetan banaturik zeuden lingote hauek, eta hondoratuago oraindik burdinazko aingura bat antzematen zen. Aingura hau ez momentuz ez ukitzea erabaki zen.

Hurrengo urtean, 1989an, Aranzadiko arkeologoak lan sistema eraldatu beharrean aurkitu ziren: itsas hondoa etengabeko aldaketak jasaten zituen. Hori konpontzeko, elkarren osagarri diren bi zatitan antolatzen da ikerketa lana. Lehen zatia hondar multzoen eta hondoaren aldizkakako aldaketen jarraipenaren ardura hartzea litzateke. Hau posible egiteko, oso lagungarriak izan ziren

1989ko abenduan eman ziren baldintza onak: eguraldi ona, itsasoaren egoera ezinhobeia eta uraren ikusgaitasuna. Egoera hau aprobetxatuz, itsas ondoan 9 metro karratuko lauki bat ezarri zen. Gune horretan 12 lingote aurkitu ziren, posizio desberdinetan. Harritzko aingura triangular bat eta zurezko kanioi batenak izan

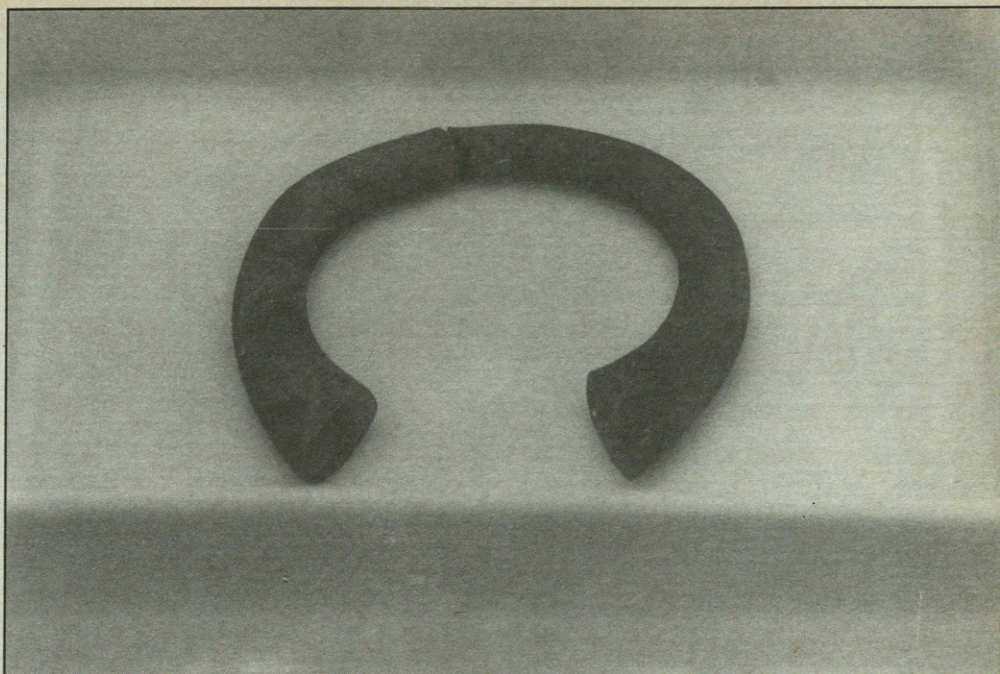
**■ Aranzadikoek
2.886 pieza
dauzkate
katalogaturik
1988tik 1990ra
bitartean ●**

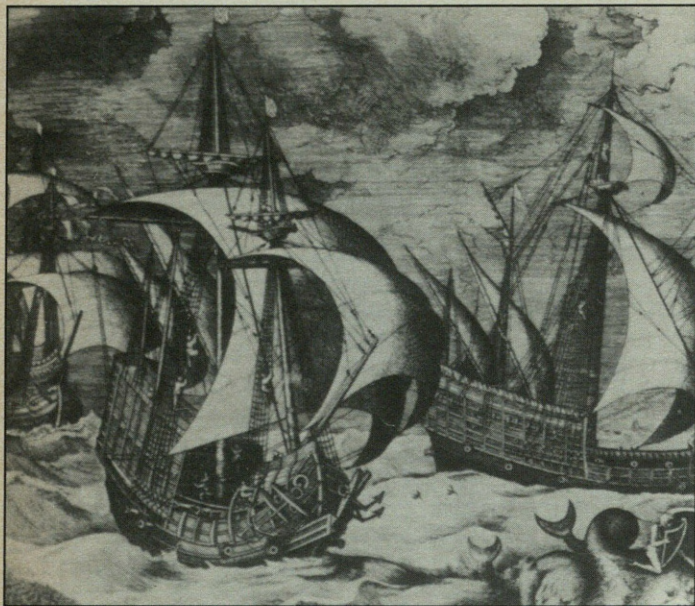
daitezkeen arrastoak ere atera ziren. Guzti honetaz gain, burdinazko barra batzuk osaturiko multzo bat ere ikusi zen, 1987tik eza-guna zutena. Baina aurkitutako piezarik garrantzitsuena, zalantzarik gabe, kuprezko konpas bat da, oso gutxi ezagutzen bait dira bere garaikoak eta oso ongi kontserbaturik dagoe-lako.

Lana hobeto egin ahal izateko, maila desberdinetan aritzeko lan taldeak eratuak zituzten. Maila bat dokumentazioa zen, bestea kanpoko lana (prospekzioa eta urazpiko zulaketa), laborategi lana hirugarrena eta analisi kimiko eta metalografikoak azkenean.

Kuprezko pieza zirkular asko aurkitu dira Getariko aurkigunean (goian). Harritzko aingura bat ere aurkitu dute (behean).

Getaria, hondoraketa bizkor baten lekuko

HOGETAHAMAR

Urtetako Gudu garaian, 1638 urtean zehazkiago esanda, Condè-ko printzearen udalosteek Hondarribiko herria setiatzeari ekin zioten. Horren aurrean, Felipe IVak espainiar untziteria bidali zuen La Coruñatik Lope de Hoces-en buruzagitzapean. Bere helburua setiaketari amaiera ematea zen.

Bapatean, Getaria parean, Atlantikoko frantses Armadak untziteri espainiarrari eraso egin zion. Bordeleko artzapezpikua zen frantsesen buruzagia. Liskar gogorren ondoren, hamabi itsasuntzi espainiar hondoratuak izan ziren. Kuprez kargaturik,

untzi haien kanioiak ez nahikoak izan ziren frantsesen erasoari erantzuteko. Garaiko dokumentuek diotenez, sarraskia izugarria izan zen, eta ba-

Atlantikoko frantses armadak easo egin zion untziteri espainiarrari Getaria parean

taila honen ondorioz 3.000 gizon inguru hil ziren euskal uretan. Gehienak Flandeseko alkabu-

zaleak, bere itxura ikusgarriagaitik ziren ezagunak soldadu hauek. Eta beraien itxurari buruz ezagutzen den guztia testimonio grafikoetan eta armadaren hondoraketetan aurkitutako materialetan oinarrituz lortutakoa da.

Milano-ko altzairuarekin eginiko kaskua zeramaten gizon hauek soinean, zaku telarekin estalia eta barrutik pinuzko orratzez forraturik. Alkabuzek 5 pulgadako kalibrea zuten, eta grabatu guztietan kurba handiko heuskarri bat azaltzen dute, frantses erara —bularretik— tiro egiten zutela demostratuz.

Alkabuzaleek aurreko eta atzeko motxilek arrazionatutako elikagaiak, sukaldeko tresnak eta arropak garraiatzeko erabiltzen zituzten. Gerritik zintzilik gauza asko zeramatzaten: bolbora pote bat, balentzako boltsa bat, ezpata, daga eta ahuntz larruz eginiko ontzi bat. Gerritik eskegita baita larruzko oinetako pare bat zeramaten, une berezietan bakarrik jazen zutenak.

Zerbitzu aktiborako, lokatz flamenkorako bereziki, askoz ere egokiagoak izaten ziren espartzuzko zolarekin eginiko alpargata irekiak. Orkati-lak polainekin babesten zituzten.

rretaz Inesmit laborategia arduratu zen hasieratik. Baita Madrilgo CSIC ere.

Halaere, esan daiteke ikerketa lanak hasi besterik ez direla egin. Ana Benitoren ustetan, «piska bat goiztiarra da kronologiak

eta balorazioak egitea, baina hipotesi antzeko zerbait badugu. Aro Garai-kideko itsasuntzi bat edo gehiagoren hondarrak direla uste dugu, ziurrenik XVII mendeko lehen hamarkadetakoa. Badirudi 1638an Getaria parean frentses eta espainolen arteko bataila bat egon zela, eta horren ondorioz hondoratu zela itsasuntzia. Hala balitz, eta badirudi baietz, oso aurkikuntza garrantzitsua litzateke. Gaur egun Kantauri Itsasoan egiten den garai honetako material bati buruzko ikerketa bakarra bait da. Egia esan, inoiz ez da garai honetako itsasuntzi baten aztarnarikaztertu ez euskal kostaldean eta mundu guztian ere. Lehengai zeramaten itsasuntzi hauek, kasu bontan kuprezko lingoteak, eta lehengai borretatik ateratutako produktuak: euskarriak, orratzak edo torkeak».

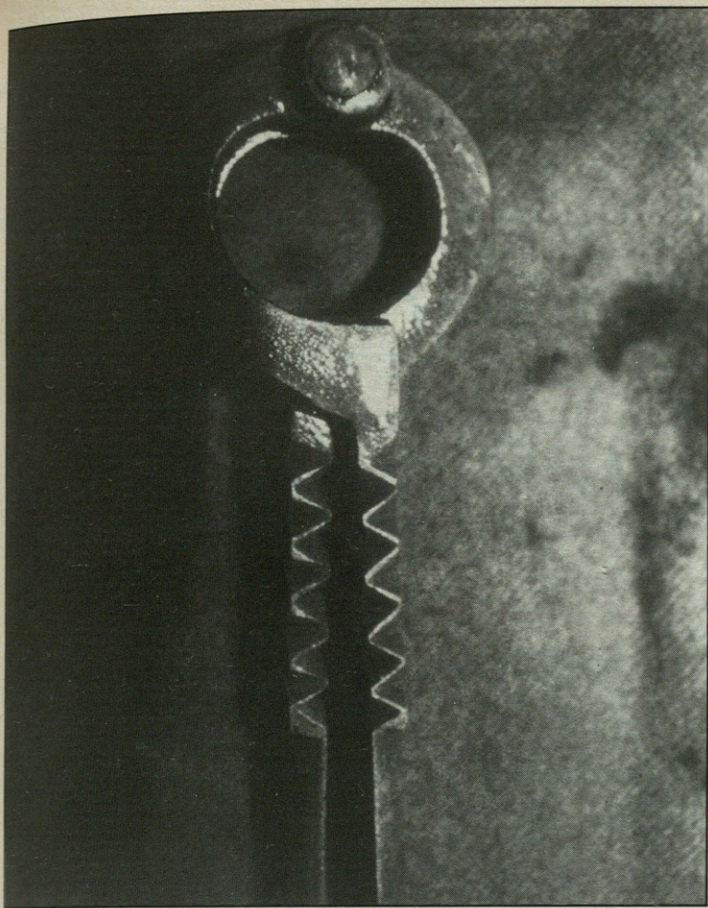
Hondoraketaren arrazoiak

Filosofia, Geografia eta Historian lizentziaturik dago emakume hau, eta bere esanen arabera, untzia Getarian hondoratzearen azalpenik logikoena itsas bataila edo eraso pirata bat litzateke. «Itsas korronteen eraginez edo istripu baten ondorioz ezin daiteke izan», esaten digu. Ur azpiko lanetarako Tomas Enandorenaren laguntza jasotzen du. Urpekari profesionala, berak egin zituen Iger Kaboko lehen zula-ketak, eta orain ere bere lana oso ona izanda.

Ikerketa guzti hauek aurrera eramateko Arant-

Dokumentazio lana oso luzea da. Liburutegi guztietan mihatu, artxiboak aztertu... Denbora asko eskatzen du. Lehen mailako lana murgildu, behatu eta zula-tzea da, eta hori aldizka egin behar izaten da. Laborategi-

ko lana piezak aztertzea da, gero sailkapen eta katalogo bat egin ahal izateko. 1988tik 1990ra bitartean, adibidez, 2.886 pieza dauzkate katalogatuak. Analisi kimiko eta metaligrafikoak azken pausoa dira, eta ho-

Konpas hau da aurkitu den piezarik garrantzitsuena.

zadiko arkeologi taldeak ez zituen erraztasun handiak izan. Dirurik gabe, Foru Aldundiak emandako diru laguntza ez delako izan inoiz babar baina gastu egiteko, bakoitzak dirua bere patrikatik jarri beharrean aurkitu izan dira. Gastuak geroz eta handiagoak zirela eta, Ana Benitok erakunde eta instituzioetara zuzentzea erabaki zuen iaz. Banketxeek, Foru Aldundiak... denek eman diote ezezko erantzuna.

Beste arazo bat baimenarena izan da. «Urazpian zulatatu ahal izateko baimen bat behar da —azaldu digu

Ana Benitok—, eta iazarte Eusko Jaurlaritzak ematen zigun, baina aurtien konpetentziak eskuz aldatu dira, eta orain Foru Aldundiak bakarrik eman ahal dezake baimen hori. Bete beharreko tramiteak iazko abenduan bete genituen, baina aurtengo ekaina aldera arte ez ganuen erantzunik jaso. Ezezkoa izan zen erantzun hori». Espero ez zuten erantzunajaso ondoren, errekurso bat sartu dute Aranzadikoek. Bitartean, ezin dute zulaketarik egin, eta zain dauden bitartean ez dute ezarritako ikerketa gunea noizean behin bisitatu besterik egiten. Dokumentazio lana ez da gelditu, ordea, eta pentsatua dute dagoeneko hemendik denbora laburrera artikulu bat aldizkari espezializaturen batetan kaleratzea.

Gainera, erakunde guztiek ez diote ezetz esan. Getariako udalak, adibidez, erreztasun guztiak eman dizkiote basieratik arkeologo hauei. Aldizka egiten dituzten itsasoratzeeetan, egoitza udalaren kontura doa. Getarian

■ Inoiz ez da XVII mendeko itsasuntzi baten aztarnarik aztertu euskal kostaldean ●

egokitu ahal izan dute baita aurkitutako materialari mendeetan zehar gebitutako gatzak kentzeko beharrezkoa duten laborategia, udalarenak diren lokal batzutan.

Eusko Jaurlaritzaren Portuetako zuzendaria den Juan Jose Olabarriak ere bere laguntza eskeini zien 2 milioi pezeta emanaz. Esana du gainera proiektu hau bultzatzen jarraitu behar dutela Portukoek, «azken urteotan ez bait da neurri bonetako aurkikuntzarik egin».

Arazoak arazo, lanean darraite balere Aranzadikoek. «Gauza asko aurkitu ditugu dagoeneko —ziurtatu digu Ana Benitok—, eta ez gara hasi besterik egin. Seguru gaude orain arte ikusitakoa ez dela ezer hor behean dagoen guztierekin konparatuaz gero. Horregatik ez dugu esan nahi non dauden kokatuak konkretuki itsasuntzi hondarrak. Garrantzi historiko haundia du aurkikuntza honek».

Amagoia Iban

ZINKUNEGI
OPTIKA

HERNANI, 4
Telf. 42 06 24

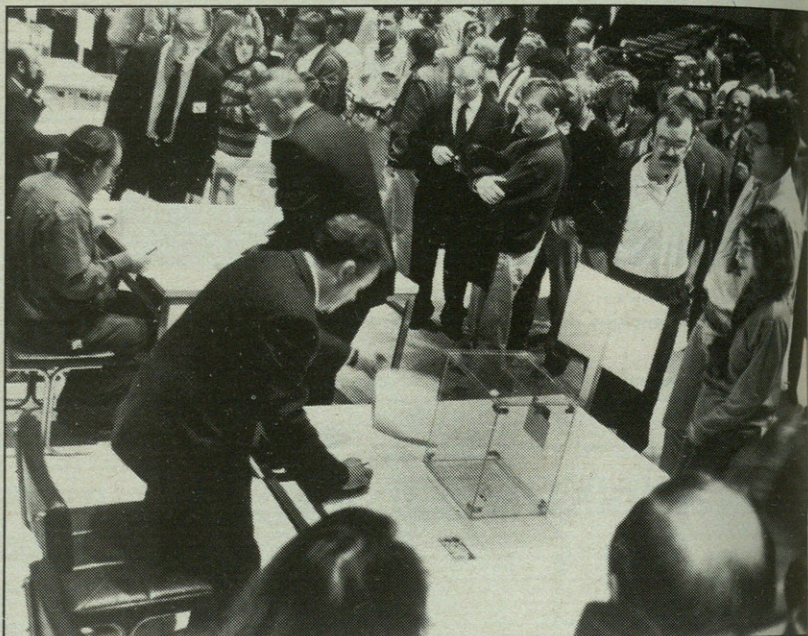
20004 DONOSTIA

Burusoileria sendatzea zaila izan ohi da

IKASITAKO teoriek batzuetan ez dute txintik balio. Unibertsitatea gizartearen motorra bada, motor horrek indar falta handia du. Euskal Herrian bi unibertsitate publiko daude, EHU indartsua eta NUP txiroa. Batak eta besteak berriki emandako irakaspenak itzal gaiztokoak izan dira. Gizar-tearen motorra ez izanez gain, kanpoko egoeraren ispilu kaskarra bihurtu dira zenbait mementutan. Gonbarazio batera, EAEko unibertsitateak, gaztea izanda ere, zahartzaro aurreratuaren sintomak ageri ditu. Heldutasunik iritsi gabe, burusoiltzen hasia da, eta sendabide zaila du gaitz horrek.

EHUk errektorea hautatu behar izan du, eta normaltasun itxura ematea lortu dute ia. Ez zen zaila ordea. Gogoratu, bestela, Del Arenal eta Barberáren arteko hura, errektorea ezin aukeraturik, Eusko Jaurlaritzaren izendapen dekretua eta guzti. Baina ez da hain urrutira jo behar, aurreko ikasturtea kolokan jartzearaino heldu bait zen irakasle asoziatuen burruka. Azken auzi hori konpondu gabe ere, unibertsitate kasik normalaren irudia eman du EHUk, errektore berria izendatzeko egindako klaustroetan. Ertza kandidatura aintzat ez hartzea eta baita Laura Mintegiri programa aurkezten ez uztea ere, ohizko mekanismoaren elementu bat gehiago bezala onartu bide du jendeak.

Juan José Goiriena eta Francisco Aldekoaren arteko norgehiagoka, badirudi arrazoirik azalekoenak era-

EHUko Errektore berria aukeratzeko Klaustroak aspaldiko normaltasun itxura handienekoa izan zen. (Argazkia: Jose Simal)

baki duela finean: Aldekoaren kandidaturak Barberárekiko oroitzapen gehiegitxo ekarri zizkien klaustroki-deei. Baina beste hau ere ikusgarria izan da: bietako inork ez du lan kontraturik agindu irakasle asoziatuentzat, ezta hauteskunde kanpainaren purian ere. Zalantzan jartzekoa da, beraz, irakasle asoziatuena izan zenik Barberáren dimisioa erakarri zuen zergatia.

Hainbat puntutan hautagaien programak ez du berritasunik ekarri, euskararenean adibidez. Errektore berriaren zerrendan Patxi Goenaga eta Pello Salaburu egonda ere, ez dute

hitz berririk ekarri orain artekoa aldatuko dela esperantza izan dezagun. Aldizkari honetako bertako elkar hizketa luzean Kepa Altonagak dioena gogorazteak merezi duelakoan nago: «UPVk erakunde bezala bebin eta berriro frogatu du euskalduntze prozesuan ez duela borondaterik, federik ezta sinismenik ere». Hots, borondatezko inizatibarik gabe, datorrenari ahal den bezala erantzuten segituko du ekipo berriak ere. UEUK kontzientzia txarraren papera betetzen jarraitu beharko du antza.

Azkenik, sektore kritikoa delakoak erakutsitako gaitasun falta kezka-

ria da. Klaustroaren %20tik gora ordezkatzeko ez dirudi hutsa denik, eta bete ohi duen papera baino zerbait erabakiorragoa egiteko aukera ematen du, kanpotik ikusita bederen. Horretan ere, beste instituzio batzuetako antz handiegia izan du orain arte unibertsitateak.

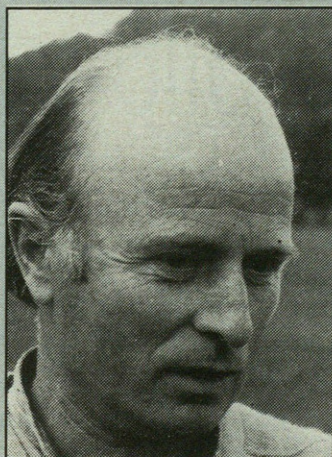
EHUko errektoregaien programak hainbat puntutan ez du berritasunik ekarri, euskararenean adibidez; orain artekoa aldatuko dela esperantzarako hitz berririk ez da izan ●

NAFARROAKO Unibertsitate Publikoaren gaitza oso bestelakoa da. Barre algaren dezibelioak ezin eutsizkoak bilakatu dira. Gubernuburuak errektorea dekretuz aldatzea txantxarako gonbitetzat besterik ezin da hartu. Gauza bat da seriotasun eskasa izatea, eta beste bat itxurari ere muzin egitea. Baina NUP gaixoa denentzat da zirkoa. Opus-eko ardura-dunen irrikarkaila ozenegia izan zen, Pedro Burillo NUPko errektore ohiak irailean esandakoa aditu zutelarik, esan nahi baita, Nafarroako Unibertsitate pribatuaren parekoa izatea zela unibertsitate publikoaren helburua. Hasieratik heldu zieten imitazioei: Opus-ekoen *Universitas Studiorum Navarrensis* izen ponposoari aurre eginez, *Publica Universitas Navarrensis* deitu zieten berenari. Parekoa izan nahi, baina asmatzea ez da erraza.

Josu Landa

Aljeriako gerlaz

LASTER 30 urte bukatu zela gerla hori. Bitarte horretan, isilpean egon da Frantzian, ezin aipatua, zineman ere zentsuratua, edo nahaskerien aitzakian debekatua. Orain iduriz bukatzen ari zaigu gau luze hori. Aljeriako guduaz, ugarituz doatzi frantses telebistan emankizunak eta filmak. Egun hauetan, A2 katean, lau zatitan pasa da horrelako bat. Eta bukaeran, ezatabaidatzeko bildu dira mota guztietako partaideak: FLN, OAS, zango beltz, frantses armadako kargudun, soldadu ohi... Ez da argi handirik

JEAN LOUIS DAVANT

atera biltzarretik, baina gogoan zuena erran ahal izan du bakoitzak, gehiegizko istilurik gabe. Hori ere bada zerbait, baina bazen ordua. Askoz ere denbora gutiago eman dute Alemaniak eta Frantziak, alkarren etsai amorratuak izan ondoren, munduko lagunik handienak bilakatzeko.

ZEIN gogorra izan zen Aljeriako gerla, xifreek ere sala dezakete. Zazpi urte ta erdiz iraun zuen. 10-11 milioi bat biztanletarik, milioi bat hil zen, beste milioi bat Frantziarat ihes joan. Bitartean bi milioi desterruan egon ziren Tunizian eta Maroken. Beste bi milioi preso eman zituen Frantziako armadak, kartzentrazio zelaietan.

Bi milioi eta hirurehun mila gara handik pasa ginen soldadu ohiak. 27 mila lagun han utzi ditugu hilik: errusiarrek Afganistanen baino askoz ere gehiago (14 edo 16 mila galdu zituzten hauek).

Frantziaren alde jarri ziren «Harki» gehienak, han utzi genituen eta saraskitu zituzten garaileek. Frantziarat ihes joaitea ardietsi eta lortu zutenak, oraino getoetan daude, integratu gabeak, udako gertakizunek erakutsi dutenaz.

BERAZ, alferetan izan zen gure egonaldia. Aintzinetik asma zitekeen. Itsu gehiegi bazegoen Frantzian, eta lehenik soldaduen artean. Arras haurrak ziren hara deitutako gazteak, beren hogeitaz urteekin. Turismo egitera joaiten zirela iduri zuten. Gero han besterik zen! Agerian gerlarik ez. Uste gabean kolpetzarrak izkutuan, zoko batean. Herra eta gorrotoa. Mespretxua zango beltzen aldetik ere, jauzkariek ezik. Aintzindari txar frango: hoberenak jauzkarientzat. Frantzian eta Euskal Herrian berriz, seme bat han zutenak ezik, axola guti gutaz. Hoztasunik handiena itzultzean. Hara ene adinekoen epopeia grisa, hitsa. Edozein eskualdetarik, huts izigarri bat izan zen ofizioak ez ginen soldaduen harat igortzea. Belaunaldi oso bat erraustirik utzi du. hortik isiltasuna eta, ene ustez, arabeen aurka den arrazakeria.

Aljerian berriz, hil ziren hoberenak, hiri eta mendietako felagak. Buruzagi sortie ziren beraz Tunizia eta Maroken baha zeuden militar lirainak. Segida badakigu.

Bukatzeko, euskaldunei ohar bat: arabiar izena errespetratuz (*Aldjezair* baita, J-rekin), *Aljer* idatz dezagun, arbuiautuz frantsesen *Alger*.

Elkar argitaletxeak kaleratu du bere lehen lana

Arpa nagusi, Olatz Zugastiren «Bide baten bila nabil» diskoan

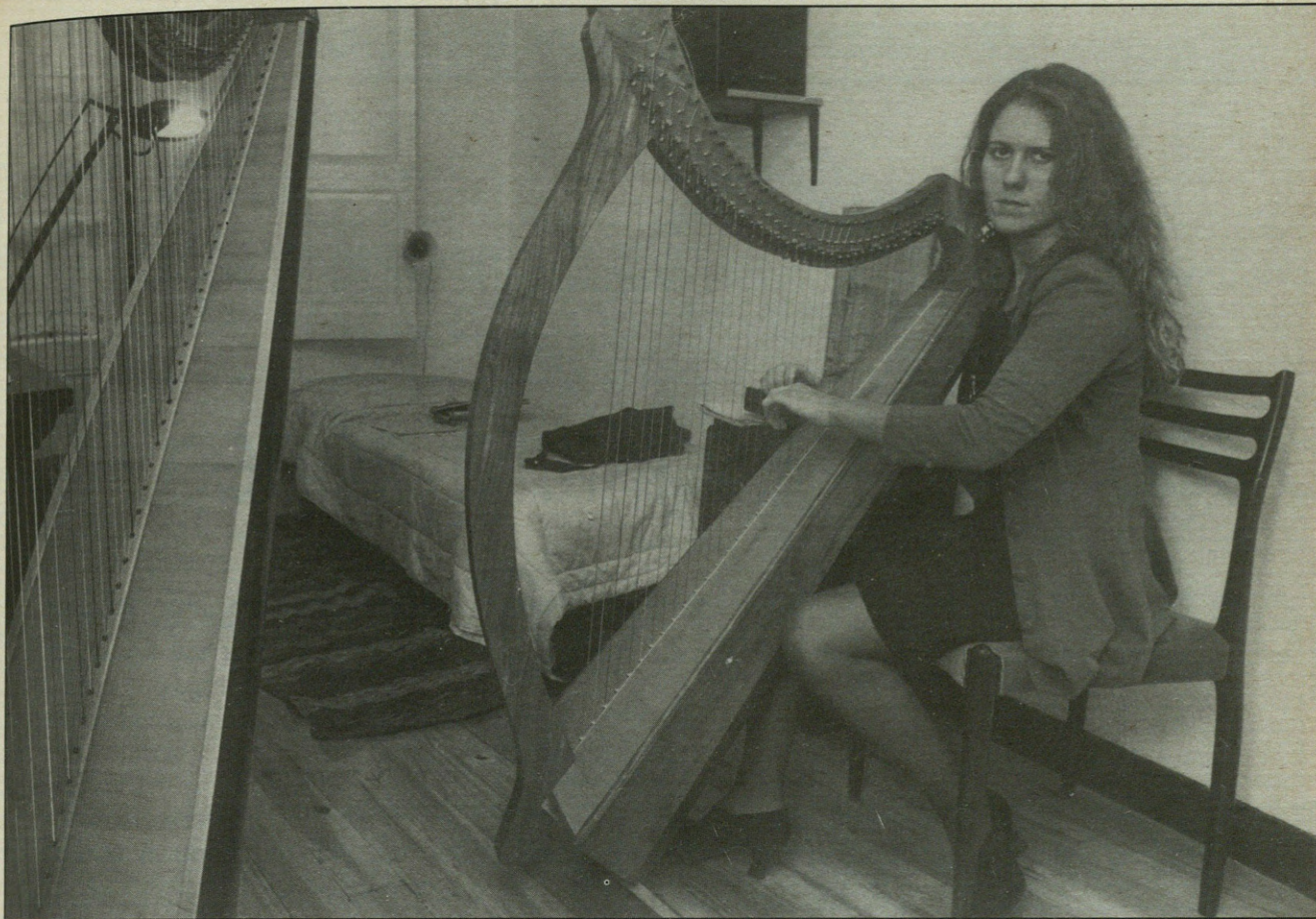
Hamaika kantaz osatua dago diskoa, ia guztien hitzak eta musika Olatz Zugastik egin ditu.

Duela hamar urte hasi zen Olatz Zugasti, Benito Lertxundiren laguntzaile bezala. Arpa eta ahotsa izan dira bere lan tresnak eta «Bide baten bila nabil» diskoaren oinarriak. Ia kanta guztiak berak sortu ditu eta bera arduratu da konponketetaz ere.

NAHIZ eta diskoa grabatzeko ideia buruan ez izan, berak egindako kantekin lanean aritu da azken urtetan Olatz Zugasti. Nahiko kantu biltzea lortu duen une honetan animatu da, «Kantu baten bila» Lp-a grabatzera. Duela hamar urte hasi zen, Benito Lertxundiren laguntzaile gisa, arpa eta ahotsaz Olatz Zugasti. Arpa izan da, hain zuzen, bere lehen lanaren oinarria. Instrumentu hau kantu guztietan agertzen da, *«arparekin egon naiz ni bakarrik, beste instrumentuen laguntzarik gabe, etxean, kantak lantzen, beste edozein kantarik gitarra duen bezala. Hori da nere tresna»*, aipatzen digu.

Taldearen egitura ager-

tzen da, hala ere, kanta gehienetan. Sei hilabetez izan da Baionan, Joël Merha gitarrajolearekin kanten doinuak lantzen, *«gitarra elektriko bat sartzeak bateria bat eta baxu bat sartzera behartzen zaitu»*. Horrela, laguntzaile asko izan du «Bide baten bila» burutzeko. Pako Díaz arduratu da bateria eta perkusioetaz, Fernando Ederria baxuaz, Pello Irizar teklatuetaz eta lehen aipaturiko Joël Merha, gitarra akustiko eta elektrikoaz. Joxe Mari Irastorza (flauta eta xirularrua), Elena Gonzalez (Arrabita), Joseba Tapia eta Benito Lertxundik ere parte hartu dute proiektuan. Benito Lertxundik, gitarra akustikoa, Bodhran-a eta teklatuak jotzen ditu eta

Nahiz eta kanta gehienetan taldearen egitura agertu, arpa izan da «Bide baten bila nabil» diskoaren oinarria.

bera izan da ere lanaren ekoizlea. Konponketak, bestalde, Olatz Zugastik berak egin ditu.

Martxoan grabatu zen, hiru astetan, Lp-a, «ez dalan gogorra izan, alderantziz, nabiko arina izan da. Nik lebedik nuen esperientziaren arabera, normalean, nabiko astuna izaten da grabaketa bat, baina alde borretatik, nabiko freskoa izan da».

Hamaika kantaz osatua dago diskoa eta ia gehienak hitzak eta musika Zugastik egin ditu. Bera arduratu da gainera, konponketetaz. Euskal Herrian emakume musikari gutxi daude, «ez dakit zergatik den. Egia esan, nik gauza horiei ez diet borrelako garrantzia ematen. Ez naiz borretan pentsatzen jartzen, zerga-

tik emakumea bai, zergatik gizonezkoa bai.... gizonetzkoak, zenbat daude gauza txukunak egiten dituztenak?».

Kanten musika eta hitzak egiteko garaian ez du ideia nagusirik izan. Kanta bakoitza, lanaren ondorioa

tuak lanaren emaitza izan dira. «Askotan ideia bat izaten duzu buruan, eta lanean hasten zarenean edo beste tresna sartzen duzunean ideia zeharo aldatzen da». Diskoan agertzen diren kantuetan ez dago ideia nagusi bat, kanta

kanta delako jarri dio, polita iruditu zitzaion eta sujerentea izan daitekeela uste du, beste esanahirik gabe. Ez dio inongo transzendentziarik eman nahi izan izenburuari. Oso pozik gelditu dira proiektua nola burutu duten eta azken emaitzarekin. Gainera, oraindik ezer zehaztuta ez izan arren, Olatz Zugasti bezala zuzenean aritzeko asmoa du. Hala ere, Benito Lertxundi-ren taldean jarraituko du bere musika ulertzeko moduarekin bat datorrelako.

Bitartean, arpa, bere tresnarekin lanean jarraituko du, instrumentu hau teknologia berrien bidez, hau da, sintetizadorearen bidez, jotzea alde batera utzi gabe.

■ Laguntzaile ugari izan du diskoa burutzeko, besteak beste, Joseba Tapia eta Benito Lertxundi; hau izan da, gainera, ekoizlea ●

izan da, urteen poderioz tresna bat menderatzearen emaitza. Nahiz eta kantua lantzeko orduan akorde edo pasarteren batek zerbait iradokitu eta hortik hasi, Lp-an agertzen diren kan-

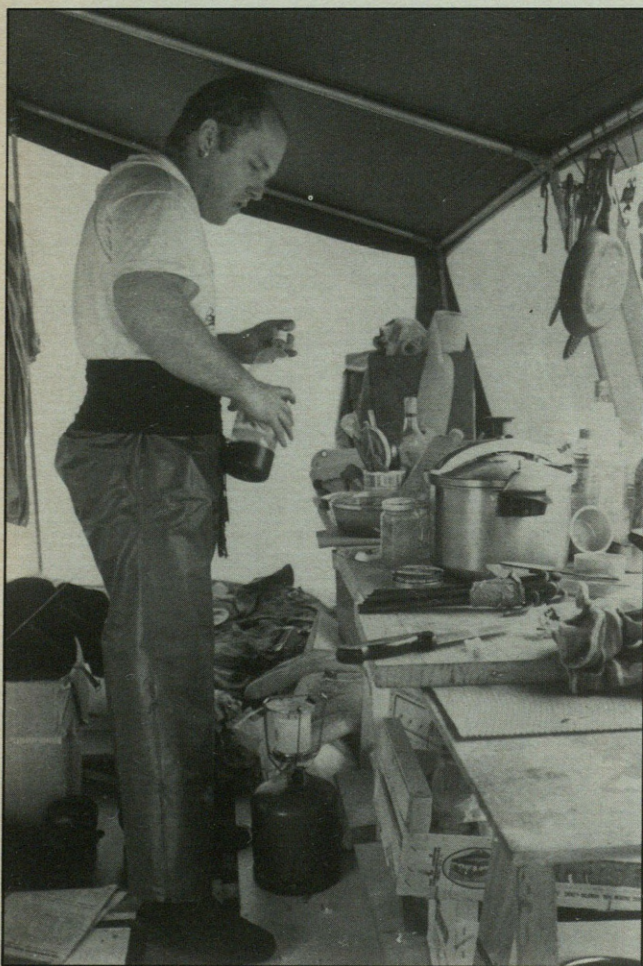
soilak dira baina badute erlaziorik elkarren artean, batez ere hitzen aldetik, denboraldi batean eginda-koak izan direlako.

Lp-ari «Kantu baten bila nabil» izena, bertako lehen

Joxi Goikoetxea

Talde-Lanekoek hilabete t'erdiren buruan gauzatuko dute proiektua

Bisontearen eskultura, artea jendeari hurbiltzeko ahalegina

Ohizkoa ez den eskulturaren ikuspegi desberdina dute

stebe lanari ekin ziotenetik,

A Talde-Lanekoek 80-100 kilotako harriak sartu behar dituzte lur azpian. Oartzunen lanerako aukeratutako zelaiak, zabaleran 30 eta altueran 21 metro neurtuko dituen bisontearen itxura hartuko du.

EGUNOTAN mendian dira dagoeneko burubelarri lanean, eta lehenengo fasean bisontearen irudiaren ingurua osatzen ari dira. Ia zortzi hilabete luze pasatu dira lehenengo hartatik eta «lantoki» berrian sei aste inguru pasatzeko asmoa dute. Harria eta mendia dituzte ezinbesteko lanabesak, eta bukatu arte bertan eman behar dituzte gau eta egun luzeak, hurbildu eta ikusi nahi duen edonork beren proiektuaren berri zehatzagoa izan dezan.

Urte osoko lanerako eskatu zuten laguntzarekin batera, proiektu bera gauzatzeko egitasmoa zehaztu zuten, eta gehienbat, Joseba Leizeagaren hitzetan «ingu-

rua piska bat aldatzen zizuten ideiak genituen, mendia eta biria beste modu batera ulertzen lagunduko liguketenak, eta era berean toki hauetako obizko errealtatearekiko identitatea berreskuratzera bultzatuko luketenak».

Oinarrizko kontzeptuetan mugitzen dira beren obraren nondik norakoak azaltzerakoan, eta funtsean, espazioarekiko harreman estuan eramaten den bizimoduaren filosofiaren berri zehatzagoa proposatu nahi dute. Azken batean, bizitza eta espazioa elkarren beharrean bait leudeke eguneroko errealtatean. Jabier Busselo duda izpirik gabe mintzatu zaigu: «bien uztarketaren beharrak

eraginda sortu zen
proiektua bera».

Komunikazioa helburu

Isan liteke, «Bisontearen ideia», gure artean guztiz berria dela, Euskal Herrian ez da horrelakorik beste inon ikusi. Komunikazio maila handiagoa bilatu nahi dute eta horregatik lana burutzeak emango dien denbora guztian mendian bertan bizi behar dute, inguruarekin hobeto integratzeko asmoz. Esanahiari dagokionez, arbasoenganako halako lotura batean egingo litzateke, eta hori da bilatzen duten helburuetariko bat. Saturnino Sanz, Talde-Laneko hirugarren partaideak agertzen digunez, «arteak komunikazio eta adierazpide guztiz askea da guretzat, eta horregatik arte galeria eta aretoetatik urruti ikusten dugu, inguruarekin harreman estuagoan. Alegia, arteak sozialkei eragin handiagoko izatea nahi genuke, eta horretarako arteak erabili behar duen lengoaiak edonork ulertzeko modukoa izan behar luke, orain artekoan ohizkoa dena baino askoz ere errazagoa».

Antzinakoek lan egiten zuten moduan lan egin nahi izan dutenez, esate baterako, makina eta lan tresna berezirik ez dute erabiltzeko asmorik, eta honen bitartez bi ideia nagusi agertu nahi dituzte. Batetik, gauzak eta lan interesgarriak egin daitezkeela frogatu nahi dituzte, «dirua bota gabe», eta bestetik, lehengo moduan eta arbasoek zeukaten pentsaerara hurbildu nahian, «oraingo mundu ikuskeratik askotan urruti

Inguruaren osaketa lehenengo fasean

Lur-saila mugatu eta karratu ondoren «bisontearen ingurua» osatzeari ekingo diote. Hasieran irudia makil eta obretarako zintaz zehaztu eta eremu zabal batean ikusgarria egingo dute. Ondoren harriak dagokien tokian jarri eta %50eko gainbehera, beren artean metroko tartea utziaz harri erdia lur azpian eta beste erdia agerian utziko dute. Inguru osoan 80-100 kilo inguru pisatzen dituen 150 harri ja-

rriko dituzte. Irudi osoak zabaleran 30 eta altueran 21 metro neurtuko ditu. Harrobian hartutako harriak pigmentu naturalaz margotuko dituzte agerian gelditzen den zatian. Hilabete t'erdiren buruan bukatzea espero dute, egunsentiarekin batera hasi eta ilunabarrera arte arituko dira jo eta ke lanean eskultoreak. Ikusi nahi duen edonoren bisitari ongietorria egingo diotela ziurtatu digute.

egonda ere, badagoela lan oso aprobetxagarriak egitea ingurua batere kalitetu gabe, eta areago, inguruaren zati bilakatzu». Joseba Leizeagak nabarmentzen digunez. Gutxienezko bitarteko batzuekin gaurko gizarteari ekimen garrantzi-

tsu eta eredugarria eskaini nahi diote, eta honekin batera, lan egiteko garaian ere jendeari bertan parte hartu edota ikusi ahal izateko aukera ere eman nahi diote. Saturnino Sanz-ek hauxe nabarmendu digu beste ezeren gainetik: «segurue-

nera proiektu bonek izango duen alderdirik garrantzitsuena lanaren desaroilo bera izango dela uste dut, estresatuta gaudela komentatuta nago, eta horri aurre egin nahi diogu». Dudarik gabe, lortu ere lortuko dutela beste hainbat gauzaren artean, eta besteak beste, nabarmentzekoa da inguruko zelaietatik «bisonteak» eragingo duen inpaktu bisuala, hori bai, inguruarekiko armonian, atsegin. Berau dute erronka nagusia, eta kez-

Komunikazio maila handiagoa bilatzeko asmoz, lana burutzeko emango dien denboran mendian bertan biziko dira, inguruarekin hobeto integratzearren ●

Talde-Lanekoentzat artea komunikazio eta adierazpide guztiz askea denez, galeria eta aretoetatik urruti ikusten dute, inguruarekin harreman estuagoan.

katzen ditu gerora jendeak izango duen iritziak eta denbora pasa eta gero lanak erakarriko dituen era guztietako komentarioak. Mendian pasabidean dagoenez edonork izango bait du ikusteko aukera.

Ohizkoa ez den eskultu-

raren guztiz ikuspegi desberdina dute, normalean materiala moldeatu egiten bait da, eraberritu, eta honakoan ez dago horrelakorik. Materiala ahalik eta gutxiena aldatuta, arbasoen lekuko hartu nahi dute eta ikuspegia, alde honetatik,

guztiz «berritzailea» litzateke. Josebaren esanetan, «harrizkoak ez du eboluzionatu eta bere garrantzia izan zuen eginkizuneari gelditu zen eta gaur egun ez du edota ez zaio beste inolako funtziorik bilatu.

■ Gaurko gizarteari ekimen garrantzitsu eta eredugarria eskaini nahi diote ●

guk beste ildo berritzaile gotik jo dugu eta inorren mesprezatzeko asmorik gabe, bestetan museotatu eta abar, izugarritzko diru pila gastatzen den bitartean, gu horren bestaldean kokatu gara, oso presu-postu eskasean ibilita ere interes soziokultural barediko gauzak egin daitezkeela erakutsi nahi genuen».

Oraingo proiektua Talde-Lanekoentzat defizitarioa gertatzen ari zaie. Behar dutenaren zortzirena baino ez dute jaso orain arte, eta iragarria da beste hainbat proiektutan erabiltzen diren kopuruekin alderatuta. Milioia pasea eskatu zuten, eta momentuz «jendeak emango dion berreraz ez ziren fido diru-laguntzak emateko garaian eta Gipuzkoako Diputazioak orain arte ez digu besterik eman, eta gero gerokotan gelditu da diru-laguntza bandigorik jasotzeko aukera». Jabierrek dioskunez. Esan gabe doa guztiz iragarria dela planteatu zaien egoera. «subentzioak minimo biderako ere ez bait digu bario, hilabete t'erdiz jateko ere beharko bait dugu, eta guk espero genuen baino

Aintzinakoek lan egiten zuten moduan lan egin nahi dute, makina eta lan tresna berezirik erabili gabe.

askoz ere sentsibiltate txikiagoa aurkitu dugu bainbat erakunde publikoren aldetik. Gebienen aldetik batere ez» adierazten digute. Hala ere, jarraitzekotan dira eta guztiz itxaropentsu agertzen zaizkigu geroago, lana bukatutakoan diru-laguntza handiagorik jasoko dutelakoan. Lurrari dagokionez, Oiartzungo Udalak utzia da eta ez dute aparteko arazorik izan beharrezko gestioak egiteko. Kolaboratzaile zerrendarik ere osatzen ari dira, edozein motatako laguntza emateko prest daudenak, eta oraingoan erabilitako azpiegiturak hurrengo faseetarako ere balioko die, gastua areago murriztuz.

Artea eta artistekiko komunikazio askoz handiagoa eskaintzen zaigu, eta hori da lan honetan hasiera bertatik izan zuten helburua, alegia,

«guztiz sinestuta gaude egiten diren gauza asko oso zailak, arrotzak, egiten zaizkiola jendeari, eta artistek bakarrik ulertzen dituzten klabeetan baino ez direla egiten; gu artearen ikuskera horrekin hausten saiatu gara» zehazten digu Saturninok, eta halaxe da, jende soilarekiko komunikazioa eta heltzeko gaitasuna benetan zaindu dutela ikus daiteke, konstante bat da proiektuaren eboluzioan. Molde berezi batetik abiatuta, nork daki, agian askok uste baino arrakasta handiagorik lor dezake esperientzia berriak eta segidari izan Euskal Herriko beste edozein parajetan. Jendeak eta mendizaleak ere izango du zer esan eta ikusirik.

Patxi Sarriegi

Montza
LIBURUDENDA

Okendo kalea, 4
Tel. 42 82 89 Faxes: 43 12 56
20 004 DONOSTIA

Itxaro Bordak poema liburu berria Susaren eskutik

«Bestaldeko» esperientzien kronika

Poema bilduma mardul honetan, Itxarok Parisen emandako hiru urte t'erdiko bizikizunen gazi-gozaok dira ardatz. Laugarren poema liburu hau egileak bere burua aurkitzeko egin duen barne bakarriketa sakon baten ondorioa da. Aurtengo apirilean bukatua, lankide eta lagun duen Tere Irastortzaren hitzaurreak ematen dio hasiera.

DAGOENKO bederatzi dira Itxaro Bordak argitaratu emandako liburuak. Honako honek, Susarekin

hirugarrena, etxetik Parisera eta Parisetik etxera ordu luzetan eraman eta ekarritako trenaren itzalean osatu

poemak bildu ditu. Denak alfabetikoki ezarrita, liburu osoa osotasun bat izatea biltzen du amikuzetarrak, «orain arte kaleratutako beste liburuekin bezala, azken honekin ere mundu ikuspegi oso eta zehatz bat hurbildu nahi izan diot irakurleari, bots, aro jakin batetan bizi izandako esperientzien ondorioak». Horren islasdapena emateko, «neure asmoa poema bakarra eta luzea egitea zen eta poemak sortu abaila, bildu egiten nituen». Modu horretan emanda, li-

buruak 'A' letraz hasi eta 'Z' amaiera izanik, hain zuzen ere —nahiz Alfa/Omega dikotomia ere aukeratu ideia bera azaltzeko—, «denbora puska baten hasiera eta amaiera dira, baina aldi berean, berriro ere hasierara itzultzen da, etengabe birsortzen ari den zirkulua osatzen bait dute».

Eduki eta forma mailako osotasun horren bila, kopia zaharra, poesia eta prosa poetikoa erabiltzen ditu irakurketari erritmo ezberdinak ezartzeko, «poema mota aunitzere erabili izan dut; badira kantatzekoak (aide xabarrak hartuz), errezitatzekoak, seaska kantak... baina guzti boriek idazterakoan, nire belburua oso epe laburrera erabiliak izatea zen, baina da, irakurleak berak kopia zaharrak kantuz ezagutzea eta poemak ozenki irakurtzea».

Poesia honen leit motivu a emakumearen eskubideen aldarrikapena da.

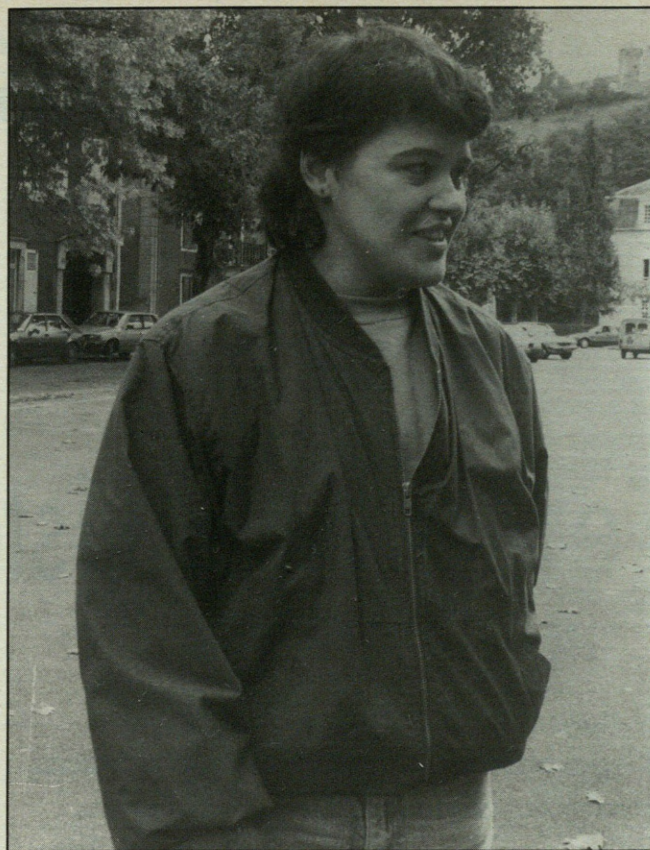
Emakumearen egoera

Badira, bestalde, 'hi', 'zu', 'gu' eta bestelako erreferentziak, idazlea bere inguruneari so dagoenaren lekuko.

Poesia luze honen leiti motiva emakumearen eskubideen aldarrikapena da. «Eten gabe darabildan noka tratua erreibindikatioa da zeharo. Egun, mundu osoan emakumea gizonaren estatusa lortzen ari dela esaten dute behin eta berriro, bainaezin da inola ere ukatu emakumeak ez duela lekurik euskal gizartean, are gutxiago kultur munduan. Hori dela eta, batetik, noka tratua horrek emakumeen artean, eta batez ere lagunekiko harremanetan, existitzen den elkartasuna, abizpatahunaren berri eman nahi dut; bestetik, seaska-kanta eta beste poema askoren protagonista den alabari ari natzaio honela. Samurtasun handiz jorratzen ditut bi arloak». Gizonezkoen erreferentziarik, berriz, ia ez da bat bera ere agertzen.

Bi mundu

Goiaren esan bezala, bi munduren berri ematen digu lan honek, «eta biak euskal kultur tradizioan oinarritutako sinboloek jaxten dituzte: lebena, etxekoa, eten gabe erreferente mo-

Eduki eta forma mailako osotasunaren bila, kopla zaharra, poesia eta prosa poetikoa erabiltzen ditu.

duan aipatzen duen alabaren oroitzapenak menderatzen du. Eztitasun handiz tratatua, enara du adierazle, ttikia eta zaindu beharrekoa. Bigarrena, Pariserainoko joan-etorrien lekuko, usoa eta lagun zein arerio den trenaren irudi bikoitzean oinarritzen da.» Bere mundu

txikitik nahitaez irten beharrak eta irteteko desioaren arteko kontraesana oso nabarmena da.

Azken finean, horixe da bestaldean egotea, «xori migratzaileak bezala, gu ere beti gaude gure aldean ez dauden mundu eta egoeren bila, horien beharrean sentitzen gara

eta beren atzetik joaten gara. Nabiz eta gugandik urrun dauden, horiek ere gure osagarriak dira, gure izaeraren ezaugarria.»

Bere burua idazle amatuertzat jotzen du Itxarok, «Ez litzaidake gustatuko idaztea nire ogibidea izatea, egun osoan horretan pentsatzen egotea baina zuzen ere. Hala balitz, munduaz aparte bizi izan-

Beste liburuekin bezala mundu ikuspegi oso eta zehatz bat hurbildu nahi izan dio irakurleari ●

go nintzateke, eta ez nuke zertaz idazterik izango. Lan hori gauza absolutua ez izatea lortu dut; izan ere, badira beste kontuak norberaren bizitzan: maiatasuna, afektibitatea, etxea... Guzti honen ondorioz, egungo martxan, jendea ezagutzeko aukera izaten dut eta harreman horiek oso aberasgarriak dira. Bizirik sentitzen naiz». Idaztea beraz, zaleatasuna da, baina era berean euskararen aldeko konpromezua, «nekatuta nago euskararen erabilpenaren beharra oihuka exigitzeaz; horrenbeste denboratan bala aritu eta gero, beste maila batetara eramanez nire borroka, eguneroko lanera alegia. Zalaparta handirik gabe, euskaraz idazteari ekiten diot. Horrela, poemetan antzeman daiteke nondik norakoa den neure pentsakera.

Itxaro Bordak orain artean argitaratutakoak

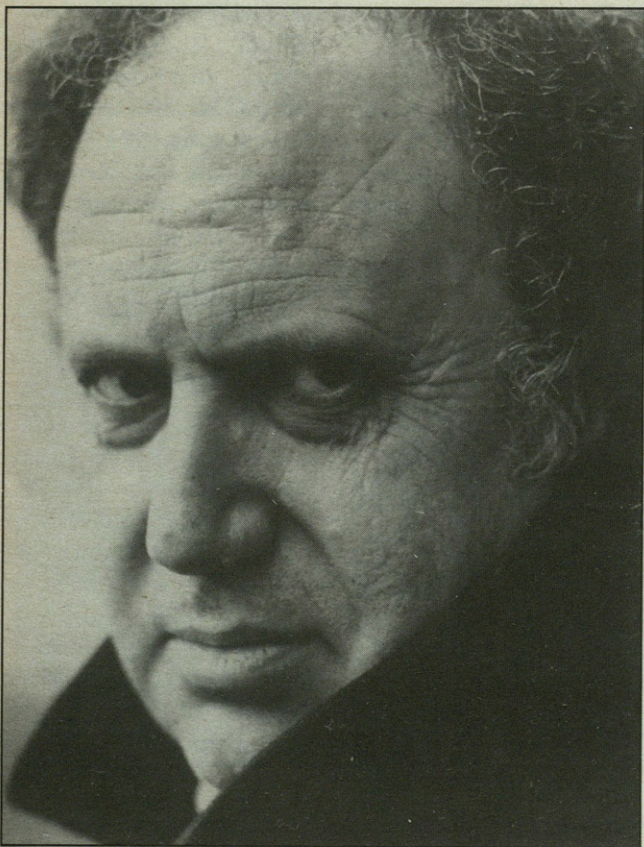
Urtea	Izena	Saila	Argitaldaria
1984	«Bizitza nola badoan» «Basilika» «Emakumeak idazle»	poesia nobela salakera	Maiatz Susa Txertoa
1986	«Kokodril bat daukat bihotzearen orde» «Infante zendu batendako pabana»	poesia itzulpena	Susa Txertoa
1987	«Udaran betaurreko beltzekin»	nobela	Txertoa
1988	«Just Love»	poesia	Maiatz
1989	«Urtemuga lehorren kronika»	kronika	Maiatz
1991	«Bestaldean»	poesia	Susa

Ritxi Lizartza

XI. Poesia Jaialdia Galizako Salvaterra de Miño-n

Poesiak ez du konkistarik

Urriaren hamabian, eta «Hispanitatearen eguna»rekin bat eginez, Poesiaren Jaialdia-ren egun berri bat ospatu zen Galizako Salvaterra de Miño herrian. Urteoro poeta galego, portuges, kataluniar eta euskaldunak biltzen dituen ospakizun honek V. Mendeurrena izan zuen plazagai aurtengoan. Poetek hitza izan bazuten ere, zailago izango omen dute hemendik aurrera. Diru iturriak isten ari zaizkie S.C.D. Condado-koei.

OHITURA bihurtu da Pontevedrako Salvaterra de Miñora biltzea. Ezinbesteko eguna «Poesia Jaialdia» kultura galegoa zuzpertzzen dabilen edonorentzat. Hamakagarren edizioa ospatzen zen aurten, eguna profitatuz Descubrimiento-aren V. Mendeurrenari eskaini zitzaiona. «Urteak dira hasi ginela —diosku Anton Reixak azaldu ezin ez eta aurkezle lanetan aritu zen Xosé Gonzalez-ek—, poesiak bere plaza izan behar du, bizirik dagoen zerbait da, eta eman beharra dago horren seinale». Ez dela oso ekintza zabaldua diogunean «hemen bai, hemen tradizio bat jaso eta mamitzea lortu

da. Ikustekoa da hona etortzen den jendetza» erantzuten digu. Urteak dira haserako edizio hura eratu zutenetik. Harrez gero, eta hasierako gonbidatu batzu urtero urtero agertzen jarraitzen duten bitartean, gora-behera handi xamarrek ezagutu dituen jaialdia izan da Salvaterrakoa. «Diru kontuak ere hor daude —S.C.D. Condadoko Xan da mintzo dena—. Hasera batean bi egunetako jaialdia zen, baina diru iturriak gero eta estuago eta egun bakarra izango da aurtengoa, iaz-eta bezala». Pontevedrako Diputaziotik jaso dute aurtengorako gehiena, udaletik ere zertxobait. Baina Xunta bera izan omen da okerren jokatu duena: «Erregarria da, oso. Hala ere aurtengoa ez da azkena izango esanez amaitzen dugu urtero. Kemena dagoen bitartean...».

Hispanitatearen inguruan eratu zen aurtengoa. Eta ez ziren poetak bakarrik izan gai honen inguruan aritu

Xosé Lois Mendez Ferrin-en «Homenaxe a Fidel Castro»k eman zion amaiera errezitaldiari.

XI FESTIVAL DA POESIA

NO CONDA DO
SALVATERRA DE MINHO

ESCOLMA POÉTICA

Urtero argitaratzen da poemak biltzen dituen liburua.

zirenak. Erakusketak ere izan ziren, egun guziz zabalik goiko plazan eta Portugal aurrez aurre duen Doña Urracaren gazteluaren so-toetan: bata, eta agian nagusiena, bost margolari kubatarren lanak biltzen zituena, eta Guatemalari eskainitakoa bestea, bertako argazkiak eta eskulanak ikusgai zituena.

Hamairu ziren Salvaterrara hurbiltzeko ziren poeta galegoak, horietatik batzu azken orduko kale egin zuten arren. Aipatu, besteak beste: Xosé María Álvarez Cáccamo, Rafa Vilhar, Xela Arias edota Xavier Rodríguez Baixeras. Jose Luis Otamendi eta Iñigo Aranbarri izan ziren Euskal Herriak hurbildu zirenak,

eta Xulio Ricardo Trigo Rodríguez Kataluniatik. Portugalek ere izan zituen bere ordezkariak, José Viale

baina harantzago joan dadin».

Gaua gainean eta honetan ere urteroko ohiturari

■ **«Hemen tradizio bat jaso eta mamitzea lortu da. Ikustekoa da hona etortzen den jendetza» ●**

Moutinho eta Francisco Duarte, O Portokoak biak. Poema erreztaldia arratsalde guzian luzatu zen, iluntzerarte, eta euripean entzun gogoz bertaratu zen plazakadak eman zion agurra poeten saioa itxi zuen Xosé Lois Mendez Ferrin-i: «Hegaztia itxaropena

etsiz musika nagusitu zen Salvaterran: bertako «A Quella», «Carlos Mejía Godoy y los de Palacagüina» eta Angolako «Banda Disenhada»-ren lekua bete zuen talde Cabo Verdetarra. «Poesia kalera ateratzeko beste era bat da hau, musika, jai giroan —diosku an-

tolatze lanetan ari den gazte batek egun-horretako poemak batzen dituen liburuak saltzen dituen bitartean—. Poesia erreztal bat ez dela aspertzeko leku bat esan beharra dago. Hemen frogatu».

Liburua zabaldu eta Viale Moutinho-ren poema bat: «chicagoko gangsterrengatik/ esklabismoaren mendeagatik/ cow-boien filmeagatik/ kulturen txiki-zioagatik/ zinemascopeko hollywoodagatik/ eskorbutoa zabaltzeagatik/ irainduen jende multzoengatik/ eskerrik asko, infante jaunna».

Iñigo Aranbarri

T E I L A K

■ IKASTOLA BERRIA LIZARRAN

JAI batez ospatu zen iragan asteko igandean Lizarra ikastolaren inaugurazioa. Iazko Nafarroa Oinezek utzitako etekinekin gauzatu da orain 21 urteko proiektua. Gaur egun 624 ikaslek osatzen dute ikastola, hauetariko 207 aurrekolan daude eta beste 417ak OHOn.

■ HEMERETZI ABESBATZ TOLOSAN

EUROPAKO hemeretzi talde, horien artean Euskal Herriko hiru, izango dira urriaren 26etik azaroaren 3ra bitarte ospatuko den Tolosako XXIII Nazioarteko Abesbatzen Lehiaketan. Ordiziako «Oroith», Hondarribiko «Xatz», «Aretxabaletako Abesbatza», eta Alemania, Italia, Polonia, Suedia, Suitza, Letonia, Austria, Finlandia, Lituania, Irlanda eta Hungariako abesbatzak izango dira bertan.

■ 43 BERTSOLARI GIPUZKOAKO TXAPELKETAN

URRIAREN 25ean hasiko da Gipuzkoako Bertsolari Txapelketa. Lehen kanporaketa Antzuolan izango da eta hurrengoak Deba, Usurbil, Aretxabaleta, eta Hondarribian. Azken laurdenetako saioak Beasainen, azaroaren 15an; Azkoitian, 17an; Oiartzunen, 22an; eta Eibarren, 24an, izango dira eta finalerdiak abenduaren 6an Tolosan eta 8an Oñatin. Finala, Donostian, abenduaren 22an izango da.

■ «MAZANTINI» EUSKARAZKO LITERATUR ALDIZKARI BERRIA

DURANGOKO Azokan aurkeztuko da «Mazantini», 32 orrialdeko literatur aldizkaria. Literaturaz gain, Euskal Herriarekin zerikusia duten beste gai batzuk ere jorratuko ditu: argitaratu gabe dauden testu bitxiak, itzulpenak, elkar hizketak, besteak beste. Sortzaileak, hasieratik «Pamiela» aldizkariaren inguruan ibili diren idazleak dira.

E R R A N A K E R R A N

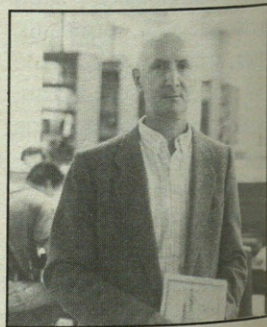

«Euskal komunikabideek komertzialtasunean sartuz gero ez dute bertako musika kontuan hartzen, beraz jendeak ez du entzuten gure musika. Horrez gain bizi ari garen krisia bizkuntzaren ondorioa da, askoz gehiago trikitixaren mundu bonetan».

Kazkabarra taldea.
El Tubo, 25.zenbakia.

«Euskara gaiso bat da, eta ondo jartzeko transfusio bat behar du. Odol berria iristen zaio, euskaldunberrien odola. Baina, betiko odolai ere jaramonik egin behar diegu. Betiko euskaldunek beren bizkuntza lantzen ez badute transfusio guztiak alperrik izango dira».

Gotzon Garate.
El Mundo, 1991-X-15.

TXUTXU - MUTXUKA

JOXAN GOIKOETXEAK DISKO BERRIA AZAROAN

HERNANIARRAK bakarka kaleratzen duen bigarren diskoa —1.988an argitaratutako «Lehengo geltokian» izeneko alegia— izango den hau azaroko Durangoko Disko eta Liburu Azokan aurkeztuko du. «Kollage» titulupean eta Elkar etxearen eskutik, soinuarekin, esperientzia berrien bidetik joko du Joxanek. Izan ere, akordeoia beste edozein musika-tresna bezala, egungo musika egiten duten taldeetara zabaldu asmo du.

«Nafarroako herritarrek euskara bultzatu beharko dute, baina gaur egun, politikoen aurka borrokatu beharko dute lan borretan».

Euskal Herrian Euskaraz.
Egunkaria, 1991-X-16.

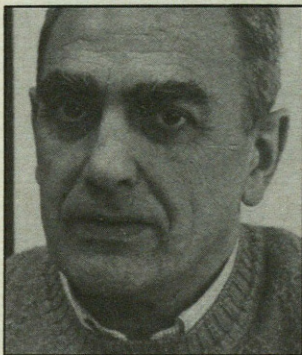
«Pozik gaude gure eskolak emandako fruituekin. Eta kontua da, emaitza ikusi besterik ez dago piskabat jabetzeko, Gipuzkoako Txapelketa egiten denean gure bertsolari gazteak geratzen direla finalean. Zer esango duk? Gustora egotekoa duk. Halere, ez goaz borren atzetik, txapeldunak erditzera. Ez bada ateratzen ez da ateratzen».

Joxe Mari Barandiaran.
Goierriarra, 18, zenbakia.

«Brasileko keinuaren bilaketa bideratzen dugu, jatorrizko moztarreak ikertuz, baina Rio de Janeirokoak izanik ere, ez gaude folklore edo ibauteri antzerki bati lotuak, bizkuntza unibertsal baten bila gabiltzalako».

Dacio Lima.
Egunkaria, 1991-X-17.

NOR - NORI - NOR

IÑAKI LARRAÑAGA

da SIADECOKO burua. Erakunde honek, bertsolaritzak duen publikoaren azterketa helburu duen lanari ekin dio, Euskal Herriko Bertsolari Elkartek agindurik. Hasteko hamazazpi pertsona jarri dira Euskal Herri osoko plazetan datuak biltzen eta entzuleen artean inkestak eginez ●

PACO SAN MIGUELI

Italiako Carrara hirian kokatzen den Luigi Corsianiren eskultura tailerrean, hilabetez lan egiteko beka bat eman diote. Corsianiren tailerrean berrogeitamar bat artista izendun aritzen dira. Eskultore gazteiztarrak, bere lana Europan ezagutzera emateko aukera ezin hobea du ●

J. ATXUKARROK

Getxoko Udazkeneko VI Kontzertualdiko hirugarren emanaldian jo zuen. Pianojole bilbotarrak Deutsche Kammerakademie Neus, Alemaniako ganbara orkestaren laguntza izan zuen bere ihardunaldian. Atxukarro, gaur egun, Dallaseko unibertsitatean irakasten du piano katedran ●

Kirola

Partidu politik oso
lau t'erdiko
torneoan

URRIAREN 26ean emango zaio hasiera aurtengo lau t'erdiko pelota txapelketari. Egun horretan, bi partidu ikusteko aukera izango dute zaletuek, bata Eugi eta Errandoneak Labriten jokatu dutena da. Bestea, berriz, Bergaran ospatuko da eta bertan Alustiza eta Salaberria arituko dira aurrez aurre. Bi partidu horietako irabazleek, Arretxe eta Galarza izango dituzte kontrario hurrengo kanporaketan. Hurrengo pausoa semifinaletan Galarzarekin neurtzea izango da.

Gogoratu beharra dago iaz Julian Retegi suertatu zela lau t'erdian txapeldun. Nafarra izango da, beraz, semifinaletara ailegaturiko pelotaria eta Galarzaren arteko partidua irabazten duenak txapelketako finalen izango duten kontrario beldurgarria.

Patxi Eugi Errandonea izango du kontrario.

Titicaca, mito arteko
laku sagratua

TITICACA izenekoak, urak urdinak bezain alda korrak dituen lakua da. Ande mendikate inguruan kokatua, Bolivia eta Peru estatuen artean, hiru kultura ezberdinek egin dute bere ertzean aspaldian topo: aymará eta quechua izenekoak bate-tik, eta bertara ailegatzen azkenak izan ziren espainiarrak bestetik.

Lakua, leku sagratua da bertakoentzat. Inca inperioa bertaratu aurretik ere halaxe omen zen. Titicaca edo «eguzkiaren» uhartean dagoen tenploko zulo ezkutatatu batetik esate baterako, ba omen da «Ilargiaren» ize-na hartu eta bere aurrean ikus daitekeen beste uhar-

tera eraman ahal gaituen bide subterraneorik. Izan ere, mitoak bizirik dirau oraindik Titicacan.

Paisaian, erraldoi batzuren antzera, Illampu, Anchuma eta Sunchilli mendiak ikus daitezke. Bere ma-

galean hiru hizkuntza ofizial dituen jende multzoa bizi da: xumea, irekia, Titicacako urak bezain ireki eta misteriozua.

Bertako merkatuetan bueltaxo bat emanez, koka salgai ikus ahal da edonon. Bertako bizilagunen bizimoduan ezinbestekoa, droga honen kontsumoa egunero egiten da. Kulturaren osagarrietakoa bat da koka, inguruko natura gogorraren

**Titicaca
lakua leku
sagratua da;
mitoak ez du
aintzineko
indarra galdu**

Bidaia

Jakin beharrekoak

● **Garraioa:** Titicaca hurbiltzeko, Limara joan behar da lehenik. Bertatik autobusez egin daiteke lakurako bidea.

● **Eguraldia:** Bi urtaroberezi ohi dira inguru haitan. Maitzetik azarora luzatzen den «lehorra» eta abendua eta apirila bitarteko «hezea».

● **Hizkuntza:** Hiru hizkuntza ezberdin adituko ditu bisitariak. Aymará eta quechua izenekoak eta espainiera.

● **Osasuna:** Ez dago bakuna berezirik hartu beharrik. Altuera da kontuan gehien hartu beharrekoa.

● **Txanpona:** Peruko txanpon nazionala «intia» da, Boliviakoa, berriz, «peso» boliviarra.

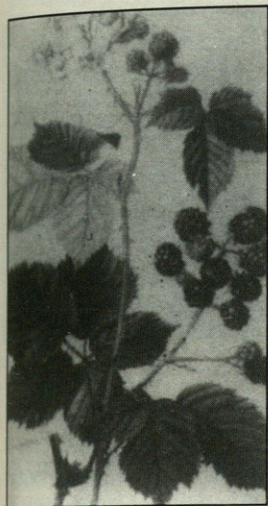
● **Erosketak:** Bai Peru baita Bolivian ere, antilezko jertsei eta gorro ugari eros daitezke.

aurrean superbizitzen eta errealtate gordinetik ibesean laguntzen duena.

Copacabana hermitik abiatuta, hainbat herri txiki dago Yugorako bidean. Horietako batzuetan, Yungullo, Pomata eta Juli-n kasu, «barroko mestizoa» deitu izan den arte erlijiosoaren obra garrantzitsuak ikus daitezke. Juliko elizak dira, akaso, horien artean ikusgarrienak.

Kultura eta bizimodu misteriozua bezain erakargarriarekin egiten du topo bisitariak Titicaca laku ertzean. Denboran atzera egin ez edo, mitoek bizirik dirauten lekuan.

Osasuna

Eztarriko mina eta sendabelarrak

HERRI kulturak asko daki, osasuna berreskuratzeko berri besteak beste.

Gaurkoan senda-belarren eta batez ere berbena belarren abantailak jakingo dituzue. Eztarriko minak bi egunetan buka daitezke arbasoen errezeta hau jarraituaz gero.

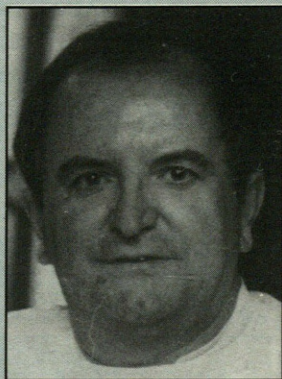
Lehenik landarea aurkitu, leku eguzkitsuetan batez ere. Arrautzopil bat behar da egin belarrekin nahastuta. Bero den artean ohial edo benda txiki batzuetan bildu behar dira, eta lepoan mina sentitzen dugun tokian jarri. Gero, eror ez daitezten, zapi batez lepoa inguratu arrautzopilak leku horietan eutsiaz. Gau guztian horrela edukita goizerako aldaketa somatuko da. Bi gaueetan segidan baino gehiagotan ez da egin behar belar hau oso fuertea bait da, eta itolarria sor bait dezake.

Gastronomia

JUAN MARI ARZAKEN ELTZEA

Bajo Ulloarentzat

Donostiako Nazioarteko Zinemaldia, festibala baino gehiago da edozein donostiarrentzat, izan ere lan asko egin dugu bertakook zinemaldia aurrera atera eta merezi duen tokian jartzeko. Horrexegatik, urrezko maskorra irabazteak, mundu mailako saria eskuratzea suposatzen du gaur egun, gure festibalak halako errekonozimendua bait du.

JUAN MARI ARZAK

Urrezko Maskorra Bajo Ulloari eman izana bere «Alas de mariposa» filmeagatik, izugarrizko garaipena izan da bai bera eta bai euskaldun guztiontzat, lan hori mundu osoan zehar zabalduko bait da eta gure kultura mailaren berri emango bait du berriz ere.

Zuzendari gasteiztarrari prestatuko diodan menuak, indarra beharko du batetik eta agudezia bestetik, eta bere filmea bezala, moderno beharko du izan. Beraz, hauxe izango da:

Hasteko, zigalak eskabeteanean erremolatxa olio pisika baten laguntzaz epeldurik.

Horren segidan, arto mitorrak makailuarekin tomate eta albaraka gainean.

Lupia azenario zukuaren oiloaz eta berdura kirrikatsuaz.

Ondoren, eper erre

BAJO ULLOA

mazusta saltsan sesamo ale batzuz lagundurik.

Postreko, kakao sorbete mingotsa laranja jelatinaz.

Menu honetako plater bakoitzean jaki kopuru txikia jarriko dizut, modu egoikienean buka dezazun. Berau dastatzera etorria, gure jatetxean laister ikusiko zaitudala espero dut. Nire mirespenaz, artista euskaldun handi bati.

Zientzia

Mongolismoa tximinoengan

Wisconsin Regional Primate Research Center izeneko ikerketa-zentruko lagunek Dow-en sindromea, mongolismoa alegia, duen tximinaren lehen kasua deskribatu

dute. Down-en sindromea ezaguna da gizaki eta tximino antropomorfoengan (txinpantze eta gorilengan hain zuzen ere), baina ez tximino arruntengan.

Eritasuna genetikoki, kromosomaz aztertuz alegia, ere konfirmatu da.

ELHUYAR

Bertsoak

Gipuzkoako txapelketa: nagusirako ispilua

BERTSOLARI Txapelketa Nagusiko erdifinale-tara ailegatu ez ziren bertsolariak, hilaren 26ean hasiko diren kanporaketetan ikusi ahal izango ditugu. Hemen gazteek zer nolako aldaketa izan duten eta hauen etorkizuna ederkiki ikusi ahal izango da. Bertso eskolek bere fruitua erakutsi dezaten aukera ezin hobea, bada garaia klasikoen moldeak hautsi eta ongarri berria ereiteko.

Lehen fasetik hemezortzi bertsolari sailkatuko dira, nagusiko erdifinaletan aritutako hamalauekin, hogei-tahamabi. Urduritasunak, eragin handia izan dezake, eta heldutasunezko saioak iragartzen dira ere. Kalitatea sendoagoa izango delakoaren itxaropena dago, doinu berriak esate baterako.

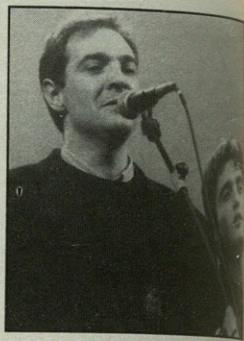
Gaien aldetik, gaijartzaile taldekoek ez dute batere lan erraza izan. Topikoetan ez erortzea zaila izaten da eta horrexegatik freskoak ateratzen saiatu dira. Hilabete mordoska batez, zortzi lagunez osaturiko taldeak, asmo hoberenaz jardun du lanean.

Bere eginkizunaz hainbeste eztabaida izan ondoren, txapelketa aurrera ateratu da. Hemendik aurrera, bertsolari zein epaimahaikideen urduritasuna izango da nagusi. Batzuren ustez, Gipuzkoan urtean zehar hainbat jaialdi izaten denez, ez dago honen beharrik. Dena den, inortxok ez du ukatzen bere saltsa duenik, ezta bertsolariak neurtzeko termotetro ona izango denik.

B O T A P U N T T U B A

● Hilaren 31ean, Usurbilgo «Oiarde» kiroldegian, Gipuzkoako Bertsolari Txapelketako bigarren kanporaketa. Bertan **X. Zeberio**, **J. Narbaiza**, **N. Izeta**, «Xaldubi», «Altzo-txi-ki», **E. Lasarte**, **X. Etxabe** eta **J.L. Urdangarin** arituko dira kantari. Saioari gaueko 22.00etan emango zaio hasiera.

● Azaroaren lehenan, berriaz, Aretxabaletako «Zaraia» zineman eta goizeko 11.30-etan, laugarren kanporaketaren txanda izango da. Bertan **J.M. Izeta**, **Peñagarikano**, «Attola-berri», **Arantzazu Loidi**, «Lizarreta», **A. Etxebes-te**, «Ziarda» eta **J. Munduate** arituko dira bertso norgehiagokan.

● Urriaren 31ean, Arantzazuko «Milikua» tabernan bertsoafaria izango da gaueko 21.00etan. Bertan **Sebastian Lizaso** eta **Uñaki Murua** bertsolari bikotea arituko da afalosteko giroan.

● Azaroaren 3an Aialko Urdaneta auzoan, **Sebastian Lizaso** eta **Andoni Egaña** izando dira eguerdi eta arratsaldean.

Zinema

AZKEN bolada honetan hain entzutetsua egin den Julia Roberts antzezle amerikarraren azken filmea ikusgai dugu Hego Euskal Herriko hiriburuetan. «**Elegir un amor**» izenez, honako hau ez da lehendabiziko aldia Julia Joe Schumacher zuzendariaren esanetara aritzen dena.

Antzerkia

«In fraganti» harrapaturiko hiru emakumeren kontuak

HIRU emakume dira «In Fraganti» obraren antzezleak, Olatz Beobide, Ane Gabarain eta Idoia Sagarzazu. Zuzendaria, berriz, Edu Naudo kataluniarra da.

Espektakulu hau skechez osaturik dago, zortzi bat abesti oso ezagun tartekatuz azalduz. Abestiok Kike Amunarriz eta «Artzai»ek euskaratuak izan dira, eta Iñaki Salvadorrek egin ditu musika moldaketak.

Gaiari dagokionez, ligatzea, edertasuna eta bestelakoak agertzen zaizkigu. Gaia eta izenburua bera ulertzeko oso esanguratsua da Edu Naudo zuzendariak dioena: «Emakumeen mundua 'sekretitoz' josia dago, gizonen begien aurrean sekula argi geratuko ez dena. Emakumeen unibertsorearen horman zulo bat eginez, beraien intimitatea zelatatu dugu... «In Fraganti» harra-

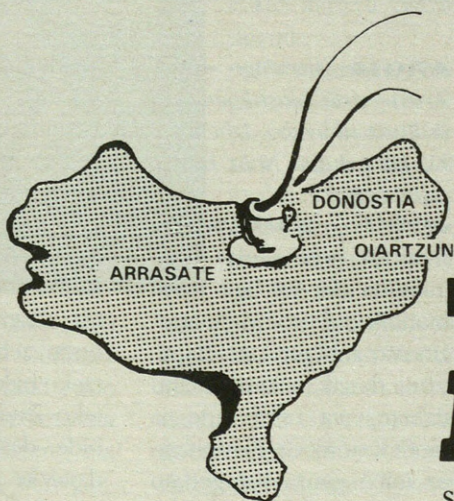
«In fraganti»-k hiru emakumeren kontuak azaltzen dizkigu.

patu ditugu». Aktoresak diotena kontutan izanik emakumeek gizonen munduari buruz duten ikuspegia ere ikusi ahalko dugu. Guzti hau umore kutsu eta abestien inguruan. Ikuskizun honek, bestalde, antzerki

talde handietatik ihes egiten du, eta duen azpiegitura dela eta, toki txikietan ere antzetzua izan daiteke.

«In Fraganti» obraren hurrengo emanaldia Pasai San Pedroko frontoian izango da urriaren 24ean.

Zure etxeko kafea.
Zaporea, lurrina,... bereziena...
kolombiarra ehunetik ehun.
Kolombiako kafearen agiria duen
Euskal Herriko etxe bakarra.

LA CASA DEL CAFE

San Martzial, 19. DONOSTIA Tel: 42 45 12-35 49 14

Artea

Urriaren 31a arte zabalik.

Astegunetan
8.00etatik
20.00etara.

Arteleku.

Kristobaldegi 14.
Loiola. Donostia.

Plazer bat (Edonor, denok, inor ez)

JUAN Luis Morazak (eskultore eta koordinatzailea) eskatu zien berrogei artistei objektu bat aukeratzea, manipulaziorik gabekoa, eta Artelekura bidaltzea, han beraiek sinatua erakusteko. Erakusketa «Edonor, Denok, Inor ez» mintegiarekin lotuta doa, eta han ikusitako objektuek ez zeukaten asmo artistikorik. Morazaren esanetan, erakusketa etnografiko bezala begiratu behar zen artistikoa baino.

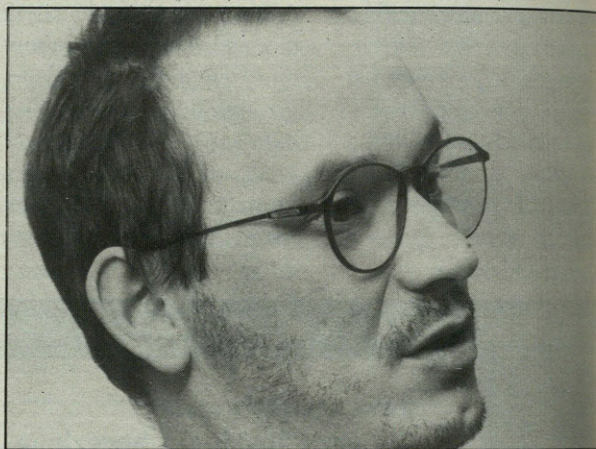
Alaez-en oinetakoak: harreman estuan daude Orainekin; Dee Lite-ren bideo klipetik aterata. Badiolaren botak: izugarria horrelako botin-makarra Mondrian diseinuaz estalita ikustea. Garcia-Sevillaren bideo pornografikoa eta Velazquez-i buruzko Illanarenaren arteko bikotea, interesa elkarrekikoan egonik. Lopez-en Afrikako mapa: haurtzaroz ari zaigu (eskolako urteez). Bere ohizko kontzepzio pikturikoarekin ere harreman hertsian (zatiketa, dispersioa, etxekotasuna). Mitxelenaren mahaia: desberdin azken ukitua eta materialean. Soiltasuna eta presentzia espaziala, bere betiko ezaugarrietan ere, hantxe dago interesa. Morazaren DIU-a: bere hitzaldi teorikoari lotuegia, historiaurreko Venusari buruz kontrazepzioaren jainkosa bezala hitzegitean.

Bi hitzetan, aparteko ekimena, hausnarketa eta irribarre batera sortarazten dituen. Eta hori du helburua: plazerra.

G A B R I E L V I L L O T A

● Gipuzkoako Zarauzko Sanz Enea galerian egunotan da azaroaren 10a bitartean **bizkaitar akuarelisten erakusketa** interesgarria ikusgai honako ordutegian: lanegunetan arratsalde 18.00etatik 20.00etara eta jaiegunetan 12.00etatik 14.00etara eta 18.00etatik 20.00etara.

● Bilboko Montmartre galerian izango dira urriaren 18tik azaroaren 5a bitartean **Teresa Baeza** margolariaren olio lanak erakusgai bertako erakustokian, honako ordutegian: lanegunetan goizez 11.00etatik 14.00etara eta arratsalde 18.00etatik 21.00etara. Jaiegunetan itxita.

Josu Sarasua: «Ez daude zehaztuta artea interpretatzeko bideak»

ARGIA. Aurtengo «Gure Artea» arte plastikoen eskultura alorreko lehen saria jaso duzu. Nola barripatu zaitu?

JOSU SARASUA. Neretzat nolabaiteko kontrastesana da, ez bait nuen inondik ere espero. Sentsazio oso anbigua da. Bapatean denak elkarriketatu nahian, eta orain arte ia inork kasorik ez. Pentsatzen ez nuen gauza bat gertatu zait eta horrek eskatzen dit gauzak berplanteatzea. Pentsamolde guztiak dira errespetagarriak, publikoa

kenduz gero.

Nere inguruan artista mordoa dago, baina kazetariok kasualitatez denak neregana zatozte. Eta orain dela hilabete ni ez nintzen existitzen. Informazio igitortza bihurtzen zara. Nere ustez, azken batean ez daude ondo zehaztuta interpretatzeko bideak. Artista eta kaleko jendea, agian, bi oso bide desberdinetatik joan daitezke. Ez dago egiaz eztabaidatzeko eremurik eta bilatu beharko litzateke. Ez honenbeste lehiaketa irabazleen bitartez.

Dantza

Tolosaldean ere bada dantzaririk

DANTZA kontutan, Tolosaldeako kasua aipatzekoa da. Bailarak 50.000 biztanle izanik eta izatez nahiko euskalduna, dantza talde mugimendua txikia bait da oso.

Tolosaldean garai latzak bizi izan ditu dantzak. Baina gaur egun, duela urte batzuek Jose Ramon Garikano txistulariak eginiko lana eta «Udaberri» dantza taldearen jarduna medio, galtzeko arriskurik ez dago.

Aipatzekoa da Zizurkilgo «Bukalai» taldea. Denbora gutxian dantzari txiki egun bat sueltoko txapelketa eta guzti, zenbait ikastaro, eta oso garrantzitsua den gatzetxolu talde bat osatu duena. Talde honen arazoa, beste taldeetan ere nabaria, mutil falta da.

Tolosako «Udaberri» dantzari taldeak, bestaldea, erritmo onean darrai. Bi helburu nagusi ditu: ikerketa bidean segi eta dantze-

'Rafting'aren hastapenak Coloradoko arroiletan izan ziren

tan sakontzea. Honekin batera Billabonako «Oinkari» taldea aipatu behar da.

Beste herrietan, Berrobi eta Belauntza kasu, ezin izan da talderik sortu nahiz ahalegina egin. Iruran esaterako, talde polit bat osatu zen haurtxo batzurekin, baina ez dirudi aurrera egingo duenik.

Nafarroarekin mugan, soilik egun berezietan bertako dantzak eskaintzen dituzten bi talde ditugu. Lizartzakoak bertako ihauterian aritzen dira, galtzeaz zegoena eta egun ikerketa bidean. Bigarrena, Tolosako Bedaio auzokoa da, irailaren erdialdera, urtero Gipuzkoan dagoen «ingurutxo» bakarra dantzatzeko duena. Tolosan bazen «Arkaitz» izeneko taldea, egun desagina.

FERNANDO ROJO

Musika

EUSKADIKO ORKESTAK hasia du aurtengo emanaldi saioa. Zazpi zuzendari entzutetsuk eta beste bederatzi bakarlarik emango dute berea **Beethoven** en sinfoniak nagusi izango diren tenporada honetan. Tomas Araguesen «**Euskal Requiem**» aren estreinaldia da musikari euskaldunei eskeinitako atalean aipagarriena.

- Datorren larunbatean, hilak 26, **Oskorri** taldeak Nafarroako Burlata herrian, emanaldia izango du bere «**Zuek Ere Dantzari**» diskoa Iruiñerrian aurkezteko asmoz. Eskualdeko euskaldunak eta euskaldun ez direnak ere dantzan jarriko ditu zihurrenik emanaldiak.

- Beren ibilaldia amaitzearen honetan «**Negu Gorriak**» ekoek bere azken kontzertuak emango dituzte

Euskal Herriatik kanpo. Estatuan zehar bi emanaldi dituzte Bartzelona eta Madrilen hil honen 29 eta 31rako. Cuba bisitatua dute iada, eta handik zerbaitekin etorri ez ote diren...

- Plaza giroko musikaren fanatikoak **Egan** ikusi nahiean beti. Oraingoan Bizkaia eta Gipuzkoa aldeko emanaldiak aipagai. 26an Zornotzan, 27an Oiartzunen eta 28an Gernikan.

18 garren alea

KALEAN !

Telebista-Irratia

IKUSI BAIETZ

● Hilaren 28an, 15.45etan, **«Txandaka»**. Nagusiek umeen erreakzioak asmatu behar dituzten lehiaketa dibertigarria.

● Urriak 28, astehelena, 22.20etan, **«Berehala gatzoz»**. Joanes Urkixo eta Teresa Lopez de Muniainek aurkezturiko publizitateari buruzko saioa.

● Urriaren 30ean, asteazkena, 22.55etan, **«Ispiluan»**. Oraingo honetan Arantxa Urretabizkaia idazlea izango da bere bizitzako pasadizo eta konturen berri emango diguna.

● Azaroaren lehenan, ostirala, 20.45etan, **«Herriko plazan»**. Iñaki Perurena leitzarrak aurkezturiko herri desberdinen arteko norgehiagoka.

● Azaroaren 2an, larunbata, 15.55etan, **Futbola**. Deportivo de la Coruña-Real Madrid.

● Azaroaren 3an, igandea, 14.15etan, **«Hitzetik hortzera»**. Bertsolaritza mun-

TXORI BATEK ESAN DIGU

■ Gipuzkoako Bertsolari Txapelketa dela eta, zenbait atal berezi eskainiko dira Joserra Gartzia aurkezturiko **«Hitzetik hortzera»** saioan. Besteak beste, bertsolariei buruzko datuak eta pronostikoen berri emango da. Abenduaren 21ean ospatuko den finalean, bestalde, ETBko kamarak zuzen zuzenean arituko dira.

BOTOIA SAKATU AURRETIK

Graduazioko azken ikasgaia

Ostirala 1

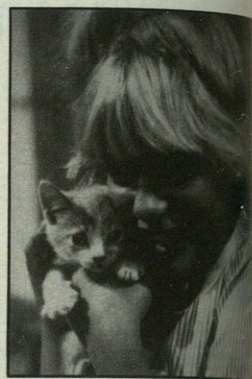
14.15etan, «Chitty chitty bang bang»

Zuzendaria: Ken Hughes.
Antzezlea: Dick Van Dyke, Adrian Hall, Heather Ripley, Sally Ann Hower.

Telebistako filmeen berri ematen dihardugunok, sarriegi ahaztuta izan ohi dugu gaztetxoek osatu ikusle goa. Ez diegu, akaso, merezi adinako arreta prestatzen, seguru aski telebista kontsumitzaile handienak diren horiei.

Honakoan, berriz, azaroaren lehenan ETBren leihotik eskainiko den «Chitty chitty bang bang» filmea aitzaki hartuta, gaztetxoek txanda dela esan daiteke dudarik gabe.

Bertan asmalari ero bat eta bere lagunak pasadi-

zoak kontantzen zaizkigu, ume zoriontsu batzuz eta izpiritu gazte batez osaturiko adiskide koadrilarena.

Egunpasa eder bat egun asmoz, hondartzara joango zaigu laukotea. Bertarako bidea, eta hortik aurrerakoak, «Chitty chitty bang bang» kotxe magikoaren egingo dute. Gasolinaren beharrik ez duen kotxe honek urrun eramango digure koadrila, hondar eta itsaso uhinetatik harantzago.

● Urriak 30

21.00etan, Zine gaua:

«Serpiko»

Zuzendaria: Sidney Lumet.
Antzezleak: Al Pacino, John Randolph, C. Sharpe.

Al Pacino antzezle amerikarra protagonista duen luzemetraia. Polizia gazte batek bere talde lanaren barruan nabaria den ustelkeria garbitu nahi du, baina horretarako orain arte lagun izandakoen kontra jardun beharko du. tankerako lanaren artean aipamena merezi duen filme poliziakoa.

● Urriak 31

21.00etan, Zinea: «Tucker» (The man and his dream)

Zuzendaria: Francis Ford Coppola. Antzezleak: Jeff Bridges, Joan Allen, Martin Landau, Frederick Forrest.

«Etorikizuneko autoa» egin nahi izan zuen Preston Tucker-i buruzko filme dibertigarri eta ezohizkoa. Tuckeren asmoa bere lagun guztiak harritzea izan zen, eta baita lortu ere. Francis Ford Coppola zuzendari handiaren esanetara errodatua.

T elebista-Irratia

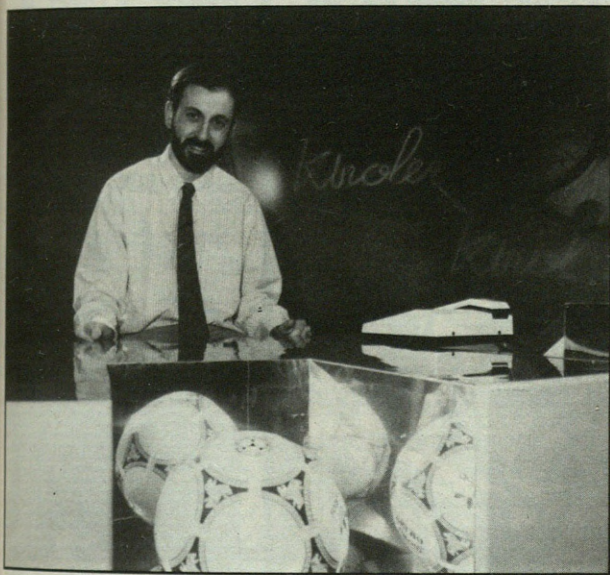
Mikel Olazabal: «Etxeko jokalariei eskaini ez zaiena atzerritarrei eman zaie»

IKUSITAKOAK

IKUSITA

Todo-Terrenoa

Guztiz ezaguna da ETBko kirol ikusleentzat Mikel Olazabal, duela zortzi bat urte hasi bait zen kirol munduan lanean. Denbora honetan euskal kirolari buruzko kontu asko ikasiko zituelakoan, berarekin solasean aritu gara euskal kirola eta bere saioaz.

ARGIA. Ez al zaizu iruditzen «Kirolez kirol» saioan futbolari tarte zabalegia eskaintzen zaiola?

M. OLAZABAL. Izan daiteke, baina egia esan horretarako dago prestatua, bi orduetatik ordut'erdi futbol la bait dira. Igandea futbolearen eguna da, eta gure saioan beste kirolei buruzko albiste nagusienak ematen ditugu soilik. Bestetik ETBk futbolearen eskusiba garrantzitsu bat lortu du, bai estatu

mailan eta baita nazioartean ere, eta honetaz baliatu behar dugu.

A. Nola ikusten duzu euskal kirola orokorrean?

M.O. Nire ustez oso momentu xelebrea bizi du kirolak Euskal Herrian. Orain arte elkarteak gizartearekin zeharo loturik zeuden, baina azken aldian enpresa bilakatzen ari dira, eta hau oso argi ikusten dut ETBtik. Bestetik, kirol mailari dagokionez, esan behar da

izugarritzkoa dela kirol batzuetan, eta selekzio bat eginez gero, nere iritziz punta puntakoa izango litzateke. Hau guztiz esanguratsua da.

A. Zein da zure iritzia hemengo jokalaria saltzea eta atzerritarrak erosteari buruz?

M.O. Euskal Herritik joan diren jokalariei gehienak hemen gelditzea lor zitekeen. Zuzendaritzek huts handiak izan dituzte, oso diru gutxi-gatik jokalariei oso onak joan bait zaizkie. Euskal harrobia ongi ordaindu behar da, horrela euskal futbolak ez zuen atzerritarren beharrik izango. Ez zait ongi iruditzen etxekoei ordaintzen ez zaiena atzerritarrei ematea.

A. Kirol sailean lanean jarraitu nahi duzu alabeste zerbaitetan hasiko zinateke?

M.O. Nik kazetaritza ikasketak amaitu nituenean, «Egin»-en praktikak egin eta gero, ETBn oposizioetara aurkeztu eta kirol sailean hartu ninduten. Geroztik hemen nabil eta gustora gainera. Kirol kazetaritza oso ongi eskertua dago ikusleko mailan. Baina urte asko ditut oraindik aurretik eta ate guztiak zabalik daude.

AITZIBER YARZA

Irratian emandako lan-orduek, soltura ikaragarria eman diote J. Lizartzari mikro bat eskuetan duela. Oraingoan, nekera arte izena errepikatzen duen magazinean, aurkezle lanetan dihardu eta esango nuke nik modu onean gainera. Baditu telebistaio honek, jenero honetakoek arrakasta lortzeko izaten dituzten elementuak: elkarrizketak, musika eta barietate aktuzioak, jendearen esku hartzea bultzatzen duten zuzeneko lehiaketak eta aurkezlearen pertsonalitatea. Sarri, aipaturiko elementuetatik, garrantzizkoena aurkezlearena izaten delako programa moeta honetan elementu identifikagarria bera izaten da. Berarengan datza lanik neketsuena, eta J. Lizartzak argazki-irriparez, taulatuan soltura hartu guran dabilligu, mikroa eskuetan eusten duela talismana balitz bezala. Zuzeneko saioetarako abilezia aparta duela ez dut zalantzarik, baina agian inprobizazio kapazitate horretan delegatzen du batzuetan elkarrizketaren tonua, galdera erantzunen jokuan sartzen da txapa ondoko jokoan, ahaztuta agian pelotakada luzeetan jokalariei ikuspegi orokorra hartu daitekeela.

EDORTA ARANA

Liburuak

«Ingeles bat etxean». Egilea:
Christine Nöstlinger.
Argitaratzen du: ELKAREk.
150 orr.

Fantasia konprometitua

ORAIN dela urte pare bat edo, lan ordutegi eroso bati esker, goiz asko eman ahal izan nituen Gasteizko kultur etxean. Bertan «helduen» alde utzi eta haurren gela zabalera jotzen nuen. Apalategiak miatu, libururen bat aukeratu eta koloretako eserleku bigunetan esertzen nintzen.

Hantxe ezagutu nuen Christine Nöstlinger idazlea bere *Pinotxo berria* medio. Gogoan ditudan irakurketa atsegin haietatik hitz hauek jaso nituen: «tiburoia bost pisutako etxe bat bezain handia zen, eta bere ahotzarrak hain zen, erraz asko irentsiko bait zuen lokomotorak oso bat ere».

Oraintsu Nöstlingeren obra berri bat euskaraz irakurtzeko aukera izan dut: *Ingeles bat Etxean*. Eta egia esan, ez dit huts egin.

Waldi izeneko mutikoari, ingelesean bikain atera dezan, Londrestik laguntxo bat ekarri diote³: Jasper. Jasper hau alde batetik bestera erreka-harri bilduma batekin ibiltzen den alproja maitagarria da, zikina, bakarra, ketchup zale porrokatua, labana batekin lo egin eta etxean larrugorritan ibili ohi dena... Guzti horregatik Jasperrek makina bat pasadizo xeble eta barrengarri eragingo ditu, gero Waldik bere egunerokoan jaso eta guri ezagutzera

emango dizkigunak. Baina obraren alde komiko honek (gurasoen jarrerak, Waldiren arrebarenak, eta abar) tragikomediara jauzi egiten du.: Jasperren aita ez da bere benetako aita, Jasperren ama ez da bere benetako ama...

«Gurasoen bereizketak haurrengan zer nolako eragina duen isladatzen ahalegintzen naiz. Fantasia gogokoa dut, eta nire narratibioetan oso nabaria da; baina fantasia honek badu halako giza konprometuzko puntu bat, nolabait ere mundu hau aldatu nahi duena. Giza baliorik gabeko fantasiaren aurka nago. Michael Enderen *Amaierarik gabeko historia* bezalako liburuak ez ditut atsegin. «Fantasiak ez du zertan ihesbidea izan behar, bai ordea errealitatea hobeto ezagutzeko bidea», diosku 1984. urtean haur literaturaren Nobela (Andersen saria) jaso zuen idazle honek. Eta gogoeta hori honela gauzatzen da, esate baterako, obra honetan: «Amak Jasper gaixo zegoela erantzun zidan. Baina ari-man. Eta antza denez, hori ez da kamamilaz sendatzeko modukoa».

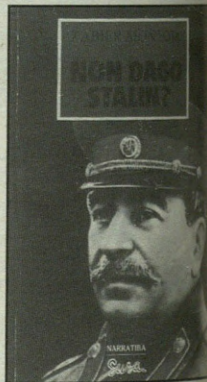
Hala ere, Nöstlingerean drama (horrelako zerbait baldin badago) ez da drama hutsa, eta azken momentura arte irribarreari eutsi erazten dioten orrialde umoretsuak eskaintzen dizkigu.

PATXI ZUBIZARRETA

Egilea: Nafarroako ikastoletako zortzigarren maila bitarteko haurrak.
Titulua: Ipuinak bost.
Argitaratzen du: Nafarroako Ikastolen Elkarteak. 117 orr.

Nafarroako ikastoletako umeei idatzirikoa ipuin polit ugari biltzen diran liburu xume bezain aberats honetan. Haurrak haurrei zuzenduriko ipuin bilduma, nafatar euskal idazle harrobia izan daitekeena gozatzeko aukera eskaintzen zaigu.

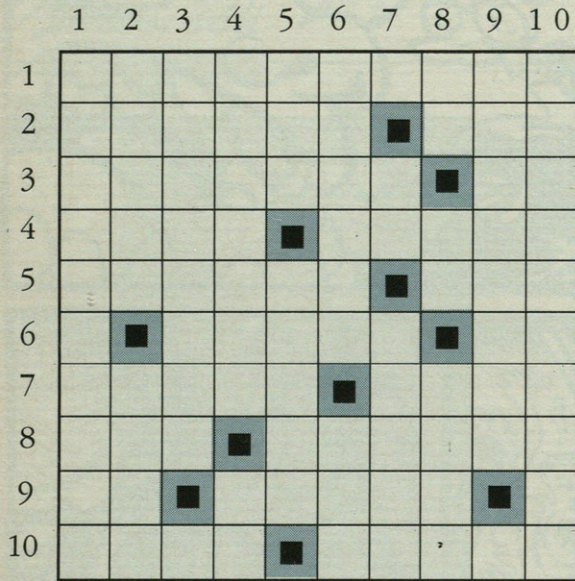

Egilea: Xabier Montoia.
Titulua: Non dago Stalin?
Argitaratzen du: SUSAK. 134 orr.

Xabier Montoia donostiarraren laugarren liburua da Susak kaleratutako berri duen hau. Estrainetako aldiz narrazio moduan, kronikatik hurbil dagoen nobela da «Non dago Stalin?».

Denborapasa

Gurutzegrama

EZKERESKUIN: 1.-Euskaraz mintzo dena. 2.- Urrina. Jatorria adierazten duen atzizkia. 3.- Sortzeko ahalmena. Kontsonante bikoitza. 4.- Katu, hitz elkarketan. (Errep.) Erruz, ausarki. 5.- Hutsa. Lehen zenbakia. 6.- Röntgen. Emakume izena. Titanioaren sinbolo kimikoa. 7.- Detektagailu. Igaro. 8.- Bilo. Mainidireak, mihiseak. 9.- Lehen bokala birritan. Eskailera pauso. Zero. 10.- Mila gramo. Nau.

GOITIK BEHERA: 1.- Sostenguak. 2.- Hegazti bidaiaariak. Alegera. 3.- Mendebalde, eguzkia gordetzen den alde. 50. 4.- Inausia. Molibdenoaren sinbolo kimikoa. 5.- Emakume izena. Asia Hurbileko estatua. 6.- Zatar, zikinetarako trapu. Ohorezko hitzematzen. 7.- 500. Bokale bikoitza. Xumea. 8.- Alde! Rubidioaren sinbolo kimikoa. Lege. 9.- Zarpaila. Potasioa. 10.- Arratiarra.

Hitz kateatuak

Letra kopuru desberdineko hitzak ageri zaizkizu ondoan. Helburua zera da, eskuineko taula osatzea, puzzlea bailitzan. Pasa ezazu hitz bakoitza dagokion lekura, kontuan harturik hitzok ezker eskuin eta goitik behera joan daitezkeela.

8 letra

Adikatu
Aitzakia
Bakartia
Zoladura

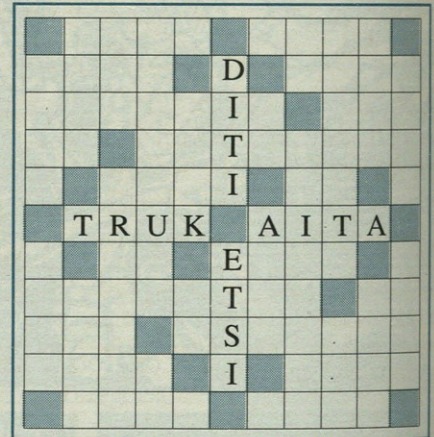
7 letra

Abokatu
Esaldia
Irakina
Osatuak

4 letra

Aita
Apal
Aran
Asia
Bike
Diok
Diti
Esku
Etsi
Hats
Ibon
Idoi

Ketu
Kilo
Laos
Lana
Lohi
Nauk
Nian
Pisu
Poza
Ubel
Uste
Truk

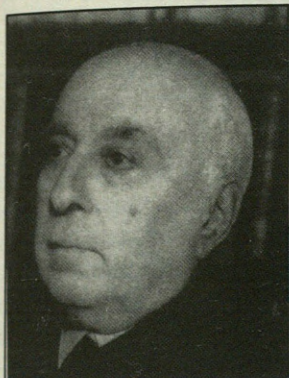
2 letra

Ar
Au
Az
Hi
Oa
Pi
Ro
Tu

3 letra

Eri
Ohi
Ola
Uso

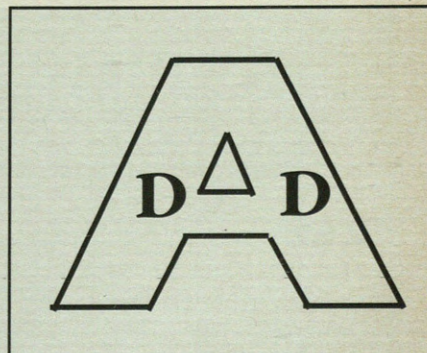
ERANTZUN zenbakidunak bete ondoan, pasa ezazu letra bakoitza dagokion goiko taulako laukira eta grabatuan ageri den pertsonaiaren izena, Nafarroak eman duen historigile, hizkuntzalari eta idazle garrantzitsuenetako bat alegia, ageriko zaizu.

	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13

		Modu hartan	▼	Aerio	▼	Ereitea	▼	Zakurra
		Gazte aroa		Ibai arraina		Atze-kaldea		
		▼		▼		▼		▼
								12
Zubero-tarrak	▼	Gizon izena	▼	Aurki	▶			
Gera-arazia	10	Gatazka	8	Kasik		1		
▶		▼		▼				
Inter-ekzioa	▶			Bataren eta bestearen Onetsi	▶			Gezia
Amor eman			2					
▶				"O" bi-koitza	▶	Ate, hitz elk.	▶	▼
				Istorio		Neurri zaharrak		
Kaparrak	▶		▼			▼	Bi "z"	▶
Lazoa				13		7	Itsas moluskua	
▶					Kabarrak	▶	▼	
3					Itsaso, hitz elkar.			
"R" bi-koitza	▶		Ipar Gantza	▶	▼			Zero
Garaipen			Lehen bokala	4	11			Einsteinia
▶		▼					▼	6
		5						
Modu atizkia	▶		Letra grekoa	▶		Bere kabuz, bere ...	▶	
				9				

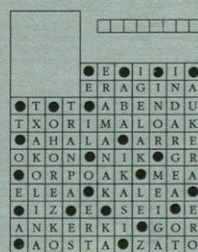
— Hieroglifiko —

Noiz iritsiko dira paketeak?

Aurreko asteko soluzioak

Gurutzegrama

EZKER ESKUIN: 1.-Mahatsondo, 2.-Elorri, Oir

3.- Narda. Arre. 4.- Di. Oder. At. 5.- Etsaigoa.

6.- Kui, Ziape. 7.- O. Taja. Olo. 8.- Sesio, Gai.

9.- Trapaga. Za. 10.- Ea. Akainak.

GOTTIK BEHERA: 1.- Mendekoste. 2.- Alaitu.

Era. 3.- Hor, Sitsa. 4.- Ardoa. Aipa. 5.- Tradizioa!

6.- Si. Egia, Ga. 7.- O. Ardoia, Gai. 8.- Nor. Apo

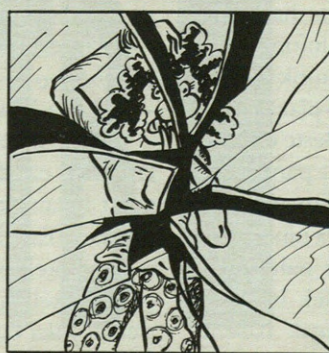
N. 9. - Dira, Eliza, 10. - Onets, Onak

Hieroglifikoa: Izarak

Hitz
Kateatuak

EGUNEROKO KALEA

Рернам

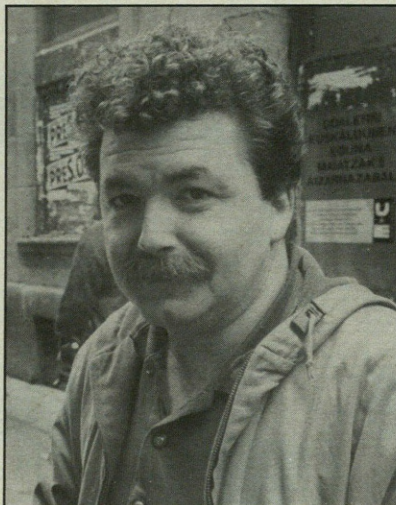
Lukainkak eta beleak

ZER dira zintzilikario horiek, galdetu nion lagunari. Ez adarrik jo, zu ez zara hain ergela. Benaz ari nintzaion, aurreneko aldia nuen hain sarri joan izan naizen lagunaren herrian ikusten nituela plazaren aldetik alde soketatik eskegitako mondongo haiek. Ez ziren herriko festak. Izanda ere, zaila igartzen.

Ez dakizu zer esan nahi duten? To, egin nuen neure kolkorako, mondongo horiek *esangura bat ditek!* Sinbolismoak. Poesia. Lan zaila. Astindu nion ipurdia baxoerdiari eta nire jakineza aitortu nuen. Zer esan nahi dute ba? Astakeriarik handiena entzutera prestatu nintzen, herrian eskultura tailerra zabaldu berria baitute.

Lapurrak, esan zidan lagunak. Lapurrak? Bai, horixe esan nahi dute zuk zintzilikarioak esaten dizkiozun horiek. Lapurrak? Zer nahi duzu esatea, alkatetza kendu ziguten bezala kenduta! Beti erakarri izan nau semiotikak, baina irudimen laburrekoa nautzue. Zergatik adierazten ote zuten «lapurra» kontzeptoa mondongo edo zirenak zirelako haiek? Lagunak benetan uste zuen albokariarena ari nintzaiola egiten. Lanak izan nituen ez nuela konprenitzen sinisterazteko. Amore eman zuen, ez oso fido.

— Hor zintzilik ikusten dituzun horiek txorizoak direlako! Arraioa, ez ziren mondongoak, baina haien hurrengo! Eskertu nion informazioa, baina lehen bezain baraurik gelditu nintzen udaletxe aurreko plazak ageri zituen lukainken pean. Beste erronda bat atera zuen denontzat parrokiario batek eta nire laguna komentatzen hasi zitzaion zelako motza nintzen, ez nuela ulertzen zer esan nahi zuten lukainkek. Zer dira horiek ba, esan zuen erronda atera zuenak haserre

KOLDO IZAGIRRE

xamar, *una cuadrilla de chorizos*.

Maltzur behatu nien, irri ziztrin bat ezpainetan. Ederto, ederto, horrela euskalduntzen duzue herria, ezta? Ez naute puska batean barkatuko. Uler-tzen ez zutelakoa egin zidaten hasieran, baina erronda berri bat eskatu nuen hanka egin ez ziezadaten. Eskolatu nituen, bai.

— Sara Euskal Herria da?
— Trufa egin nahi diguk hik!
— Zintzilik itzak txorizoak Saran, eta ea zer ulertzen duen herriak!
— Ez gaudek saran!
— Ezta Euskal Herrian ere!
— Zer diok! Sobera edan duk!
— Esan ezak euskaraz *el alcalde es un chorizo*
— alkatea lapurra duk!

Uler-tu zuten noizbait. Euskaraz lapurrak ez direla lukainkak. Hain gutxi lukainkak lapur, atzaparrik ez dutenez. Eskolatu nituen *txori* lapurra izan litekeela ijito edo buhameen erromintxelan, baina txoririk lapurrenak *pika* eta *belea* edo *erroia* di-

rela... Badakizue zer den «belearena egitea»? Ez zekiten, nire lagunaren herria ez baita Azkoitia. Belearena egitea da erronda ordaindu gabe aldegitte tabernatik. Uler-tu zuten alkatea belea zela, eta ez lukainka. Lotsagarria zela ez ohartzea herria erdal-duntzen ari zirela. Etsaiaren sinboloak erabili behar... Kolonizatuak zaudete, esan nien. Damutu antza hartu zuten, eta giroa zerbait lasaitzearren Aita Zavalak ere ez dakizkien iragan mendeko bertso zahar batzuk kantatu ninkien belea gai... Berotu ziren batzuk hurrengo errondan, eta kaiola handi bat paratu behar zutela udaletxe aurrean belez betea... Ez dakit egin duten, ni ez naute begi puntan ikusi nahi lagunaren hernian, eta ez ditut xaxatuko, ezagutzen baititut.

Eskolatu nituen eta ez naute berehalakoan barkatuko. Egin nien lezio-merkearekin aski ez ote zuten, maltzur behatu nien berriz, irri ziztrin bat ezpainetan, beleak nola harrapatzen diren kalapitan ari zirelarik.

— Lukainka horiek, benetakoak al dira?

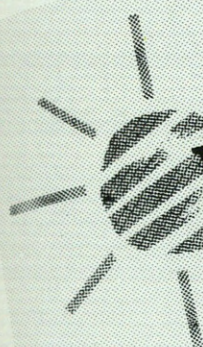
— Bai, benetakoak ipiniko dizkiagu, hurrengo egunean desagertzeko!

Halako bele handia ote zen alkatea galdetu nien inuzente plantan. Ez *prezisamente alkateak...* bota zuen nire lagunak, esaten zuenaren larriari antzik eman gabe. Dastatu nuen ardoa.

— Orduan ez da alkatea bakarrik herri honetan bele...

Gorrotok behatu zidaten, eta ni orduan harrotu nintzen parabolak sortzeko dudari ahalmenaz. Harrotu nintzen min emanaz. Harrotu nintzen kazetariak zorrotzena nintzela amestuz, Mikel Atxaga bat, edo Etxezarreta bat, edo Amatiño bera...

ZER BEHAR DU
ETBk
BAZKALONDOETAN?

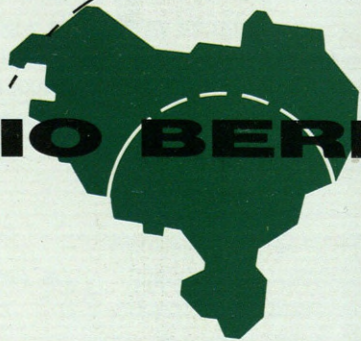
 EGONEAN
GIRO

ETB

RIVIERA
Telesaila
TXANDAKA
LEHIAKETA
ELKARRIZKETAK
eta abar

EGUNERO
14:20

120.000 ENTZULE EGUNERO EUSKAL HERRI OSOAN

ADI PROGRAMAZIO BERRIA

INFORMATIBOAK

GOIZ KRONIKA	06,00 - 09,00
ALBISTEGIA - 1	13,00 - 14,00
ALBISTEGIA - 2	14,30 - 15,00
ALBISTEGIA - 3	20,00 - 20,30
GIROL BERRIAK	20,30 - 21,00

ORDUERO ALBISTEGI LABURRAK

EUSKADI
I R R A T I A

Esan eta izan